

د ديكتاتورۍ نه ديموکراسۍ ته

(د آزادۍ لپاره يوه مفکوري طرحه)

جين شارپ

د البرت انيشتين مؤسسه

Ketabton.com

مترجم: م. رقيب

د البرت انشتين د مؤسسي رسالت:

د البرت انشتين په مؤسسه كښي تل زمونږه دنده په نړيواله سطحه د عدم تشدد د مبارزي

مطالعه او په نښتو كښي ئي د ستراتيژيكي استعمال رواجول دي.

دا مؤسسه متعهدده ده چې:

- د ديموكراتيكيو مؤسسو او آزاديو نه دفاع كوي.

- د ديكتاتورۍ، ظلم، او ټولنيزو وژنو سره به مخالفت كوي.

- او د سياسي هدفونو د لاس ته راوستلو لپاره پر تشدد، د يوې وسيلې په حيث تكيه

كولو باندې كمالي راوړي.

پورتنې دندې په دريو لارو تر سره شوي:

- د عدم تشدد د مبارزي د اصولونو تحقيق، او د پاليسيو د مطالعاتو هڅول او په تيرو

وختونو په مختلفو نښتو كښي د هغوی استعمال.

- ددې مطالعاتو د نتيجه خلك د خپرونو، كنفرانسونو، او د ډله ئيزو ارتباطي وسائلو

په ذريعه خبرول.

- د عدم تشدد د مبارزي د ستراتيژيكي قدرت په هكله هغو ډلو ته سلا او مشوري

وركول، چې په نښتو كښي را گير دي.

د بڅبونکي او مهربانه خدای په نامه

ددې کتاب ټول حقوق د البرت انیشتین
مؤسسي سره محفوظ دي.

د کتاب پیژندنه

د کتاب نوم..... د دیکتاتورۍ نه دیموکراسۍ ته

لیکوال..... داکټر جین شارپ

پښتو مترجم..... م. رقیب

شمېر..... ۵۰۰ ټوکه

د چاپ کال..... ۲۰۰۸م ۱۳۸۷ ش

خپلځی..... د دانش خپرندویه مؤسسه--پېښور

مننه

ددې اثر په ترجمه کولو او د مفاهیمو په روښانه کولو کې له ما سره زما ګراني لور جمیلې اود پښتو دمناسبو لغاتو په پیدا کولو کې زما محترم ملګری عبدالکافي رسولي ګټورې مرستې کړي، چې زه د دواړو نه د زړه له کومې مننه کوم.

م . رقیب

عنوان ..... مخ

د مترجم سریزه ۷

د لیکوال سریزه ۹

لومړۍ فصل ۱۲

له دیکتاتوريو سره په واقعیت باندې ولاړه مقابله
تلپاتي ستونزه
آزادۍ د تشدد د لارې نه
کودتاوي، انتخابات او بهرني ژغورونکي
له حقيقت سره مخامخ کېدل

دويم فصل ۱۹

د مذاکرو گټې او محدودیتونه
تسلیمیدل، د مذاکراتو د لارې نه
په مذاکراتو کې قدرت او عدالت
د توافق وړ دیکتاتوران
څرنگه سوله؟
د امیدواری لپاره دلیلونه

درېم فصل ۲۶

قدرت له کومه راځي (قدرت منابع)
د بیزوگانو د خاوند کيسه
د سياسي قدرت ضروري سرچینې
د دیموکراتیکي قوتونو مرکزونه

څلورم فصل ۳۲

دیکتاتوري خپله کمزورتیاوې هم لري
د دیکتاتوريو کمزورتیاوې
د دیکتاتوري په کمزورو برخو برید کول

پنځم فصل ۳۶

د قدرت استعمال (په کار آچونه)
د سياسي سر غړونې خاصیتونه
د عدم تشدد د مبارزې د کار ډول
د عدم تشدد وسلې او انضباط
څرگندتیا، محرمیت او لوړ معیارونه
د قدرت د اړیکو انتقال
د بدلون څلورم میکانزم (لارې چارې)
د سياسي سر غړونې آزادي بخښونکي نتیجې
د عدم تشدد د مبارزې پیچلتیا

شپږم فصل ٤٦

د سټراټیژیکي پلان جوړولو ته اړتیا
پر واقعیت باندې ولاړ پلان جوړونه
د پلان جوړولو په مقابل کې موانع
په سټراټیژیکي پلان جوړولو کې څلور مهم اصطلاحات

اوم فصل ٥٣

د پلان جوړولو سټراټیژي
د وسایلو انتخابول
د دیموکراسۍ (آزادۍ) لپاره پلان جوړول
خارجي مرستې
د لویې سټراټیژۍ تنظیمول
د مبارزې لپاره د سټراټیژيو طرح کول
د همکارۍ د نه کولو د عقیدې خپرول
خپل کیدل او مقابل اقدام
د سټراټیژیکي پلان عملي کول

اتم فصل ٦٣

د سیاسي سر غړونې پکار اچول
ټاکل شوی مقاومت
علامتي (سمبولیک) زور اچونه
د مسئولیت ویشل
د دیکتاتور قدرت په نڅینه کول
په سټراټیژۍ کې بدلون

نهم فصل ٦٩

د دیکتاتورۍ تجزیه کول
د آزادۍ خپرول
په مسئولیت سره د بریالیتوبونو اداره کول

لسم فصل ٧٤

د دوام لرونکي دیموکراسۍ بنسټ
د کودتاوو مخنیوی.
د اساسي قانون مسوده (لومړی لیک)
دیموکراتیکي دفاعي کرنلاره
یو غوره مسئولیت

د عدم تشدد د مبارزې ١٩٨ میتودونه ٧٩

د لیکوال په اړه ٨٩

د مترجم سریزه

نن سبا بشري ټولنه د ځمکې پر مخ رنگارنگو طبيعي، اجتماعي، اقتصادي، او نورو گواښونو سره مخامخ ده. که د يوې خوانه د ځمکې د کرې د تودوخي درجې لوړيدل، د نفوسو د شمېر زياتيدل، د اومو موادو کميدل او نور عوامل د انسانانو ژوند په کلکه تهديدوي، له بلې خوا کورنۍ بې عدالتي، ديکتاتوري او بين المللي استکبار او تجاوز په نړۍ کې يو خطرناکه بحران رامنځ ته کړی دی. په هيوادونو کې د ننه کله يو خاص اقليت په چل ول او يا زور د اکثريت حق غصب او د دوی په برخليک لوبې کوي. او همدارنگه په بين المللي چوکاټ کې زورور او لوی هيوادونه کمزوري او کوچني هيوادونو باندې توطئې او تجاوزونه کوي، ددوی خاوره اشغالوي، خلک يې مريان او په مادي او معنوي شته يې لوټ او تالان گډوي.

په دواړو حالتونو کې د کورنۍ ديکتاتوري او يا بهرني تجاوز او اشغال په مقابل کې محکوم ملتونه درې دريځونه نيولی شي:

لومړی ديکتاتور ته تسليمېدل او ورنه اطاعت کول، يعنې د خپل ټولو حقونو نه تيريدل او ناروا ته ځان سپارل چې البته دا يو غوره اقدام نشي گڼل کېدای.

دویم: د ديکتاتوري او اشغال په مقابل کې د وسله والې او تشدد لاره ټاکل، چې که ورته پوره ځير شو دا هم د برياليتوب، ظلم او ديکتاتوري د نسکورولو لپاره يوه مناسبه لاره نه ده. ځکه چې دواړه، ديکتاتور او بهرني يرغلگر، د تشدد او وسله والې جگړې په وسايلو کې پر ازادې غوښتونکو تل تفوق لري. ددې لپاره چې دوی منظم وسله وال پوځونه او رنگارنگ د وژنې او ځور وسايل په واک کې لري، چې ازادې غوښتونکي ور سره سيالي نشي کولی. نو وسله واله جگړه هم يو اغيز ناکه لار نشي گڼل کېدلی.

دریم: د عدم تشدد مبارزه او همکاري نه کولو طريقه ده، چې د محکومو ولسونو په پوره توان کې دی، چې که په معقوله توگه طرح او سم په کار واچول شي، هر ورو به

دخپل شوو ولسونو په برياليتوب او آزادی تمام شي. نو د عدم تشدد مبارزې او د همکاري نه کولو لارې ديکتاتوري او اشغالگر ته د تسليميدلو او يا ورسره د وسله والې جگړې پرځای يوه معقوله انتخاب دی.

د عدم تشدد جگړه د مبارزې يوه عملي او فعاله ډول دی، چې په جنوبي اسيا کې تاريخي سابقه لري او د شلمې پيړۍ په نيمايي کې ددې سيمې نه د انگرېزانو د شړلو

په جگړه کې ورنه په برياليتوب کار اخستل شوی دی. د آزادۍ دا لوی جنگ په هندوستان کې د کانگرس گوند د گاندي تر لارښوونې او په پښتونخوا کې خدایي خدمتگارو د باچا خان تر با کفايته مشرتوب له ډيرو سرښندونو او فداکاريو وروسته

وگاته او د انگریزي ښکیلاک برسته یې له دې سیمې نه ورتولې کړې. ددې مبارزې په دوران کې پښتانه خدایي خدمتگار، د عدم تشدد د جگړې د انضباط او اصولو ته خپله وفاداري په اثبات ورسوله. نو سره له دې چې پښتون قام د توري او تشدد په استعمال کې ښه مهارت او لوړ شهرت لري، د عدم تشدد د اصول په پکار اچولو کې یې هم پوره استعداد ښودلی او په اسلامي نړۍ کې یې په برياليتوب سره تطبيق کړی دی، نو د خدایي خدمتگارو تعليمات او تجربه په راتلونکې کې د پښتنو د کلتوري، اجتماعي، اقتصادي او سياسي پرمختگ او يووالي لپاره د لارې يو روښانه مثال کيدای شي.

همدارنگه، افغانانو له روسانو سره د خپلې لس کلنې خونړۍ جگړې په دوران کې په پراخه ډول د عدم تشدد د جگړې د ډيرو ميتودونو نه لکه اعتصاب، همکاري نه کول او سياسي سرغړونې او نورو اصولونو نه گټه اخیستې، چې په افغانستان کې د روسانو د ماتې غټ عامل بلل کېږي.

پښتانه وايي، چې (مار مړ او کوتک هم مات نشي) نوکه د يو هدف لاس ته راوستل له وسله والې جگړې او وینې توپيښې پرته د عدم تشدد د مبارزې له لارې ممکن وي، نو د خطرناکو وسلو استعمال ته چې د زيات شمير انسانانو د ژوند په تباه کولو او نورو وړانيو تمامېږي څه ضرورت؟

د معاصرې نړۍ لوی متفکر او د اجتماعي علومو پياوړی عالم ډاکټر جين شارب، چې د عدم تشدد د مبارزې، همکاري نه کولو او سياسي سرغړونې په موضوعاتو باندې د نيمايي پېړۍ نه زيات علمي تدقيقات او مطالعې کړي، په دې رسالې کې "د ديکتاتورۍ نه ديموکراسۍ ته" خورا په زړه پورې، پر واقعيت ولاړ او علمي لارې چارې تجويز کړي، چې د سم تطبيق کولو په صورت کې، به ملتونو او هيوادونو ته هر ورو آزادي او خپلواکي وگټي.

ددې رسالې مطالعه به يقيناً لوستونکو ته قناعت ورکړي، چې دا رساله د آزادي غوښتونکو مبارزو لپاره يو اغيزمن، علمي او عملي اثر دی.

په درناوي، م. رقيب

د ليکوال سرريزه

په انساني ټولنو باندې د ديکتاتوريو د واکمن کېدلو مخنيوی او د موجوده ديکتاتوريو ويجاړول، د ډيرو کلونو راهيسې يو زما د لويو اندېښنو څخه ؤ. دا اندېښني ددې عقيدې نه روزل شوي ؤ، چه انسانان بايد د استبدادي رژيمونو تر واک دهغو د ناورو اغيزو لاندې له مينځه لاړ نشي. د انسانانو د آزاديو اهميت او د ديکتاتوريو د خاصيت (د ارسطو نه تر د استبدادي حکومتونو تحليلونه) او د ديکتاتوريو د تاريخ (مخصوصاً دنازي جرمني او ستا ليني سيستمونو) مطالعې زما دا عقیده ئې لاهم تقويه کړه.

وروسته د کلونو نه، راته د هغو انسانانو د پېژند گلوۍ فرصت لاس ته راغی چه د نازيانو د حکومت لاندې خوریدلي وو، او پدې کبني داسي کسان هم وو چه د دلئيزو بنديخانو نه ژوندي راوتلي وو. په ناروي کبني مي داسي کسان وليدل چه د فاشيستي حکومت په مقابل کبني ئې د مقاومت نه ژوندي پاتي شوي، او د هغو د برخليک نه هم خبر شوم چي خپل ژوندونونه ئې د لاسه ورکړي وو.

. په مختلفو هيوادونو کبني، د کمونيستي حکومتونو د وحشت او ترور نه اکثراً د کتابونو او د شخصي تماسونو له لاري مي معلومات تر لاسه کړل. څرنگه چه په کمونيستي نظامونو کبني ديکتاتوري د ظلم او استثمار نه د خلاصون په نوم پر خلکو تحميل شوي وو نو ما ته په خاصه توگه زورونکي او دردونکي ؤ.

د ننی ورځې د ديکتاتوريو حقايق، په دې ډيرو نژديو لسيزو کبني، د هغو هيوادونو د وگړو د ليدنو کتنو د ليارې نه، چه د استبدادي حکومتونو لاندې لکه پانامه، پوليند، چلي، تبت، او برما اداره کيږي، نور هم راته روښانه شوي دي.

د ديکتاتوريو د تېر ايستونکو خاصيتونو نه مي اکثراً خورونکي درک، د تبت د خلکو نه چه د چينايي کمونست تيري کونکو سره مبارزه کوي، روسانو چه د ۱۹۹۱ کال، د سخت دريزو کودتا ئې ناکامه کړه، او تايلينديانو چه د عدم تشدد د لاري نه د پوځي حکومت د بېرته راگرځېدلو نه مخنيوی کړي وو تر لاسه کړ.

څرنگه چه د ظلمونو او تيريو په مقابل کبني مي د کرکي احساس ډيريده، د هغو کلکو اتلوليو لپاره چه د باور نه کونکي زړه ورو سړو او بنځو له خوا نه بنودل کېده، ورسره جوخت دهغو ځايونو په ليدلو ځما د قدردانی احساس تقويه کېده، چيرته چه خطرونه لاهم زيات وو، خو سر غړوني او مقاومتونه د خلکو له خوا نه همغسي دوام درلود. زما له خوا نه په ليد ل شوو ځايونو کبني د نوريگي د حکومت لاندې پانامه؛ د شوروي اتحاد د دوامداره فشار لاندې، په ليتواني کبني ويلينوس؛ په پيکنگ کبني د تيانا من ميدان، د آزادي غوښتونو د مظاهرو په وخت، او هم کله چي لومړنی زغرلرونکي واسطه په هغه برخليک جوړونکي

شپې میدان ته ورننوتل؛ او په مانرپلاو "آزاده برما" کښې د دیموکراتیکو قوتونو ځنگلي قرارگاه شامل دي.

ځني وختونه مې ماتي خورلي ځایونو، لکه په ویلینوس کښې د تلویزیون برج او هدیره، د لاتویا د جمهوریت په پلازمېنې کښې ریگا، چیرته چې خلک وژل شوي وو، د شمالي ایطا لیا د فرارا مرکز، په کوم ځای کښې چې فاشیستانو مخالفین ئې په صفونو درولي او وژلي وو، او یو ساده هدیره په مانرپلاو کښې چې دداسې سړو د جسد ونو نه پک و چې د مړینې لپاره دیر ځوان وو، وکتل. دا مرگونه اوورانی، هغه دردونکي واقعیتونه دي چې هرې د دیکتاتورۍ ئې شا ته پریږدي.

دې مفکورو او تجربو راته امیدواري پیدا کړو چې ښائي د دیکتاتورۍ مخه نیول به ممکن وي.

دارنگه چې په مقابل کښې ئې بریالی مبارزه کولی شي چې بې له دوه اړخیزو درندو انساني تلفاتو، موجوده دیکتاتورۍ ړنگ او د هغې د ایزو نه د نوي استبداد د راجیگېدو مخنیوی وشي.

د ډیرو آغېزمنو لارو د پیدا کولو لپاره ما زیار ایستلي چې په ډېر دقت او احتیاط فکر وکړم چې څرنگه دکتاتورۍ په بریالیتوب سره د ډېرو ممکنو لږو کړاونو او انساني ضایعاتو ویجاړولی شو.

پدې هلو ځلو کښې د ډیرو کلونو د مطالعاتو په ترڅ کښې ما دیکتاتوريو، مقاومتی نهضتونو، انقلابونو، سیاسي افکارو، حکومتي سیستمونو او په خاصه توگه د عدم تشدد پر واقعیت ولاړومبارزو ته پاملرنې کړي دي.

دا اثر ددې هلو ځلو نتیجه ده. زه پوره باور لرم چې دا یو بشپړ لار ښودنه نه ده. لاکن ښائي چې دا داسې تعلیمات ارائه کړي چې د آزادۍ غوښتونکو حرکتونو لپاره د فکر کولو او پلان جوړولو په برخه کښې مرسته، او داسې آزادي غوښتونکي نهضتونه مینځ ته راولي چې ډېر آغیز من او زورور وي، چې بې لدې لارښودنو نه به ئې مینځ ته راتگ هیڅ ممکن نه وي.

د ضرورت او قصدي انتخاب له مخې دا کتاب په عمومي توگه د موجوده دکتاتوريو د له مینځه وړلو، او د نوو دیکتاتوريو نه، په مخنیوي کولو باندې زور اچولی دی. زه ددې صلاحیت نلرم چې یو مفصل تحلیل او طرز العمل د یو خاص هیواد لپاره وړاندې کړم. سره لدې، زه امید لرم چې دا عمومي تحلیل د ډیرو ملتونو لپاره چې په خواشینۍ سره، د استبدادي حکومتونو سره په اخ او ډب آخته دي گټور واوسي. هغوی به ددې نظریاتو مواد د خپلو

خاصو شرایطو لپاره وځیري، او ځان پوه کړي چې څومره ددې تعلیماتو عمده نظریات ددوی د مبارزې لپاره مناسب دي او یا ورته د تغیر ورکولو ضرورت دی.

ددې کتاب په لیکلو کې زه د ډیرو کسانو نه مدیون یم، او د هغو د مرستو نه د زړه له کومې

مننه کوم. بروس جینکنز زما مخصوص مرستیال، ډیر زیات ارزښتناکې همکارۍ، په محتویاتو، د مسائلو په تشخیص او وړاندې کولو، د ارزښتناکو وړاندیزینو د ډیرو پیچلو مطالبو په ساده کولو، او د کتاب د ترتیب او تنظیم په برخه کې ټي کړی دی. د استفان کوډي نه د هغه د کتاب د تصحیح کولو لپاره مننه کوم. ډاکټر کرسټوفر کروگلر، او رابرت هلوي دواړو ګټور وړانیزونه او انتقادونه د کتاب په متن باندې کړي دي. ډاکټر هازل مک فرسون او ډاکټر پاتریشیا پارکمن، په ترتیب د افریقي او لاتینې امریکې د منازعاتو په هکله ما ته معلومات راکړي دي.

که څه هم ددې اثر په لیکلو کې د ډیرو کسانو د مرستو، حمایتو، او مهربانیو نه ګټې آخستل شوي، لاکن د ټولو تحلیلونو او نتیجه ګېریو مسؤلیت شخصاً ما پورې اړه لري.

ددې کتاب په هېڅ برخه کې ندی ویل شوی چه د دیکتاتوريو سره مبارزه یوه آسانه او ارزانه هڅه ده. د مبارزې ټول شکلونه خپلې ځانګړې پیچلتوب او تاوانونه لري، او د دیکتاتورانو سره جګړه البته تلفات آروي. سره لدې، دا زما هیله ده چه دا اثر د مقاومت رهبرانو سره مرسته وکړي چې داسې ستراتیژي طرح کړي چې ددوی د قدرت اغېزه ډیر زیات او د هدفونو د لاس ته راوستلو په مبارزو کې ټي تلفات ډیر لږ کړي. دا تحلیل داسې هم باید تعبیر نشي چې کله یو دیکتاتور له مینځه ځي نو دنیا به ټول، گل او گلزار، او کړاونه به ګرد سره، ورسره یو ځای ورک شي. خو په خوا شینې سره باید ووايو، چې داسې نه ده، او د هېڅ دیکتاتورۍ سقوط د یو بشپړ هوسا ټولني د جوړیدو سبب نه ګرځي. بلکه د زیار او زحمت او اوږدو هلو ځلو لپاره لار جوړوي چې یو عادلانه، ټولنیز، اقتصادي، او سیاسي اړیکې خلق، او د بي عدالتۍ او استبداد ټولې جرړې له بېخه وباسي. زه هیله لرم چې دا لنډ تحلیل د استبداد او دیکتاتوريو د له مینځه وړلو لپاره ټولو هغو ولسونو لپاره ګټور ثابته شي، چې د استبداد د سلطې لاندې ژوند کوي او د خپلې آزادۍ او خپلواکۍ لپاره مبارزه کوي.

جین شارب

۶ اکتوبر، ۱۹۹۳

د البرټ انیشټین مؤسسه

لومړی فصل

د دیکتاتوريو سره په واقعیت باندې ولاړه مقابله:

پدې نژدېو کلونو کې، ډیر استبدادي رژیمونه، که ئې کورنۍ بېخ او یا بهرنۍ منشأ درلودل، د متشکلو او مجهزو خلکو د مبارزو پر مخ یا پوره وېجاړ او له مینځه تللي او یا کمزوري شوي دي. اکثرأ لیدل شوي چې خورا قوي او مستحکمي دیکتاتورۍ د خلکو د ډله ایزو سیاسي، اقتصادي، او ټولنیزو سر غړونو او مقاومتونو نه ئې ماتې خوړلي او نسکوره شوي.

د ۱۹۸۰ کال د لسيزې نه راپدېخوا ډیرې دیکتاتورۍ، په استوني، لاتویا، او لیتواني، پولینډ، ختیزه جرمني، چکوسلواکیا، او وسلوینیا، مدغاسکر، مالي، بولویا، او پلپاین کې د خلکو د سیاسي سر غړونکو مبارزو نه ئې ماتې خوړلي دي. د استبداد په مقابل کې سر غړونکي مبارزې په نیپال، زمبیا، جنوبي کوریا، چلي، ارجنټاین، هیتي، برازیل، یوروگوای، ملاوي، تایلینډ، بلغاریا، هنگري، زاير، نایجیریا، او د پخواني شوروي اتحاد په مختلفو برخو کې (خصوصاً سخت دریزو د ۱۹۹۱ کال د آگست د میاشتي د کودتا په شندولو کې خورا مهم رول ولوباوه.) آزادي بڅبونکي نهضتونه ئې پر مخ بیولي دي.

بر سیره پر دې، پدې نژدېو کلونو کې په چین، برما، او تبت کې ډله ایزې سیاسي سر غړوني صورت نیولي دي. که څه هم دا مبارزې، دیکتاتورۍ او یا بهرنۍ اشغال ئې پای ته نه دي رسولې، خو بیا هم مستبد رژیمونه ئې بین المللي ټولني ته رسوا، او هم د خلکو لپاره ئې د سیاسي سر غړوني په اړه ارزښتناکې تجربې پر خای پرېښي دي.

په یقین سره پدې هیوادونو کې، د دیکتاتوريو ږنگېدل هلته نور مشکلات لکه فقر، جنایت، اداري نیمگړتیاوې، د ژوند د چاپیریال وړانې، چې اکثرأ د استبدادي رژیمونو میراث وي پای ته ونه رسول. خو بیا هم ددې دیکتاتوريو سقوط، د استبداد خپلو پرگنو رنځونه ئې تخفیف، او د هیواد د بیا رغونې، د پراخي سیاسي خپلواکۍ، شخصي آزادی، ټولنیز عدالت لپاره ئې لاره او اړه کړه.

تلپا تي ستونزه:

رښتیا په نړۍ کې، په تیرو وروستیو لسيزو کې د انسانانو لا د پراخي خپلواکۍ او آزادي غوښتنې خوا ته تمایل پیداشوی.

د آزادی د کور د مؤسسې^۱، د احصایې له مخې چې هر کال د سیاسي حقوقو او مدني آزادیو په برخه کې کلنی سروې برابرې او هیوادونه پدې معیارونو ویشي پدې لسو وروستیو کلونو

^۱ Freedom House

کښې د هغو هیوادونو شمېر چه د نړۍ په گوټ گوټ کښې آزاد گڼل شوي ډېر زیات شوي دي.

د هیوادونو ویش د کال او سیاسي وضعیت پر اساس

کال	آزاد	قسماً آزاد	غیر آزاد
۱۹۸۳	۵۵	۷۶	۶۴
۱۹۹۳	۷۵	۷۳	۳۸

لاکن دا زړه خوبونکي پالیسي د نړۍ د هغې برخې د څیړني لپاره چې د استبدادي شرائطو لاندې ژوند کوي رښتیني وضعیت غوره کوي. د کال ۱۹۹۳ په جنوري کښې د نړۍ د ۵,۴۵ میلیاردي ټولني نه په سلو کښې ۳۱ د هغو حکومتونو د ډار لاندې ژوند کاوه چې پدې جدول کښې "غیر آزاد" گڼل شوي دي. دا هغه هیوادونه دي چې ډیر سخت سیاسي محدودیتونه لري او پکښې د مدني آزادیو نه تخلف کیږي. دا، ۳۸ هیوادونه او ۱۲ منطقي چې د "غیر آزاد" په ډله کښې دي، لکه برما او سوډان د نظامي دیکتاتوری لاندې، عنعنوي مستبد پاچاهي رژیمونه (لکه سعودي عربستان، او بوتان)، حاکمي سیاسي ډلې (لکه چین، عراق، شمالي کوریا) خارجي اشغالگران لکه تبت او ختیز تیمور، او یا انتقالی حکومتونو ځني عبارت دي.

اوس ډیر هیوادونه د چټکو اقتصادي، سیاسي او اجتماعي بدلونونو په حالت کښې دي. که څه هم د "آزادو" هیوادونو شمېر په تیرو لسو کلونو کښې ډېر شوي، ولې بیا غټ خطر شته چې دداسې چټکو بنسټیزو بدلونونو سره، ډېر هیوادونه به مخالفې لوري ته ولاړ شي، او د دیکتاتوری ځني نوي ډولونه سره آخته شي. نظامي ډلې، قدرت غوښتونکي اشخاص، انتخاب شوي رسمي کسان او عقیدوي سیاسي ډلې په وار وار به هڅې وکړي چه خپلې غوښتنې پر خلکو تحمیل کړي. کودتا گانې اوس او په راتلونکي کښې به عموماً پېښیږي، او ډېر شمېر خلک به د اساسي، سیاسي او بشري حقونو نه محروم کړی شي.

له بده مرغه، تېر وختونه اوس هم له مونږ سره دي. د دیکتاتوری د جنجال مسئله ژوره ده. خلک په ډیرو هیوادونو کښې په لسگونو کلونو یا پېړیو د کورنۍ او یا د باندني استبداد لاندې اوسیدلي.

د قدرت خاوندانو او حاکمانو ته اکثرأ مطلق اطاعت له ډېر پخوا نه تلقین شوي دي . په افراطي حالاتو کېښي، د ټولني د کنترول لپاره، دولت يا حاکمه ډله اجتماعي، سياسي، اقتصادي، او حتي ديني مؤسسات چې د دولت د اقتدار د حوضي نه د باندې هم دي قصاداً کمزوري، د لاس لاندي او حتي د رژيم د يوې نوي مؤسسي په رنگ ئي اړوي. په داسي حالاتو کېښي د هيواد نفوس اکثرأ په ځانگړي افرادو بېليري چې د آزادي غوښتونکي د گډ کار، باور هم يو پر بل نشي کولي، او حتي پر خپل ابتکار هم کوم گام نشي آخستلای. په نتيجه کېښي، خلک کمزوري کيري، د هغوی پر ځان باور، او د مقاومت توان له مينځه ځي. ډير ځل خلک دومره ډاريري چه خپل نفرت د مستبد رژيم نه او خپله تنده د آزادي لپاره حتي خپل نژدې دوستانو ته هم نشي څرگندولی. اکثرأ خلک ډير زيات ډاريري چې په جدي توگه د عمومي مقاومت په هکله فکر وکړي، او وائي "چې مقاومت څه گټه لري؟". په نتيجه کېښي دوی بي هدفه رنځونه او نا اميده راتلونکي سره مخامخ کيري.

نن سبا د ديکتاتوريو وضعيت د پخوا نه هم ډير خراب شوی دی. پخوا ځني کسان مقاومت بنودل او هم لنډ مهاله مجموعي احتجاجونه او مظاهري د خلکو له خوا صورت نيول. تا به ويل چه په خلکو کېښي په موقتي توگه څه تازه روح زغېدلې وه. کله به وگړي او يا د لگيو، زړور ولي کمزوري حرکات اجرا کوي، چه ځني قواعد ئي عملي کړي او يا ئي د مقاومت شتوالی نه ئي بنودنه کړی وي. که څه هم دا حرکتونه لور اصالت به درلودل، ولي اکثرأ دا راز مقا و متونه ددي لپاره چې د خلکو د ډار او اطاعت عادت چې د مستبدو رژيمونو د مينځه وړلو لپاره لازمي شرط دی کافي نه ؤ. له بده مرغه، دا ډول حرکتونه، نه يوازي نه بريالي کېدل، بلکه هيله ئي هم د خلکو په زړونو کېښي نه پيدا کول، حتي ځني وخت رنځونه او وژني هم لا پسي ډيرو.

آزادي د تشدد د لاري نه:

په دغسي حالاتو کېښي، څه بايد وشي؟ هغه څرگندي لاري چه اول ځل فکر ته راځي، بي گټي ښکاري. د اساسي قانون او عدلي موانع، عدلي پرېکړي، او د عوامو افکار عادتاً د ديکتاتورانو له خوا نه د پام وړ نه گرځي. په ښکاره ډول، ظلمونه، شکنجې، د خلکو بي درکه کېدل، او وژنو ته کتل، خلک دي نتيجه ته رسوي چه يواځي تشدد ديکتاتوري پاي ته رسولي شي. کله سره لدي چه د قواو انډول د ديکتاتورانو په گټه وي، بيا هم پاريدلي قربانيان ځانونه سنبال کړي چه ظالم ديکتاتور سره په هره وسيله چه کولی شي جنگ وکړي. دا رنگه خلک اکثرأ په زړورتيا سره د لوړو انساني تلفاتو او سختيو د گاللو سره جنگيدلي دي. ددوی لاس ته راوړني کله د پام وړ او ډير وچت وي، خو په ډيرو کمو حالاتو کېښي دوی آزادي گټلي دي. په تشدد سره سر غروني او جگړه کيدلی شي چې د ديکتاتور له خوا نه د کلک خپلو سبب وگرځي چې اکثرأ خلک به د پخوا نه ډير بي وسي کړي.

د تشدد د لاري انتخاب دليل هر څه چې وي، خو بيا دا يو څرگند واقعيت دی چې: د تشدد لاره غوره کول دا معني لري چې د مبارزې په داسې ډول مو زړه تړلی چې په هغې کښې نژدې د ټولو اړخونو نه استبداد تل تفوق لري. ديکتاتوران داسې مجهز دي چې دوی تشدد په لويه پيمانه کارولی شي. که څه هم، آزادي غوښتونکي که د اورېدې يا لنډې مودې لپاره مقاومت هم وکړي په پای کښې تريخ پوځي واقعيت به تحقق ومومي او مقاومت به ټوټې ټوټې شي. ديکتاتوران تقريباً تل په پوځي وسلې او تجهيزاتو، جبه خانه، انتقالات، او د پوځي قوت په شمېر کښې تفوق لري. او آزادي غوښتونکي، سره له زور توبه هيڅکله د هغوی انډول نشي کېدلی.

کله چې د جگړې معمولي شکل غير عملي وپېژندل شو ځنې مخالفين بيا دارئيزو جگړو ته مخه کوي. په هر حال، داړه بېز جنگونه هيڅکله د خپل شوو خلکو لپاره کومه گټه نه درلوده او ديموکراسي لوري ته ئې لارښودنه نه ده کړې. داړه بېز جنگونه د حل يوه روښانه لاره نشي کېدلی خصوصاً کله چې د خپلو خلکو باندې د درانده تلفاتو سبب گرځي. سره له تائيدونکي نظرياتو او ستراتيژيکي تحليلونو او ځنې اوقات بين المللي حمايي دا لاره د ناکامی نه مخنيوی نشي کولی. داړه بېز جنگونه اکثراً ډېر زيات اورډيري. ملکي خلک اکثراً د اقتدار لرونکي حکومت له خوا د ډيرو انساني کړاونو سره د خپلي اصلي ټاټوبي نه بي ځايه کيږي. حتي که داړه بېز جگړې بريالی هم شي اکثراً ښکاره اوږد مهالي منفي جوړښتي عواقب لري.

فوراً نوی حکومت د ځان د ساتني او متقابل تدابيرو لپاره نور هم ديکتاتوري کيږي. که گوريلايان په پای کښې بريالي شي، د نظامي قوتونو د مرکزيت د پراخه کولو او د ټولني د خپلواکو ډلو او مؤسسو د کمزوري کولو او يا د مينځه تلو له اغيزې نه نوی رژيم د خپل مخکيني رژيم نه ډير ديکتاتور کيږي. بيا به د ديکتاتوري مخالفين ددې نوي استبداد د مينځه وړلو لپاره بله نوي لاره ولټوي.

کودتاوي، انتخابات او بهرني ژغورونکي:

د يو پېژندل شوي منفور رژيم د لري کولو لپاره ښائي چې نظامي کودتا نسبتاً ډېر آسان او چټکه لار ښکاره شي. خو په عمل کښې ددې لاري سره سخت مشکلات شته. د ټولو نه مهم دادی چې دا د قدرت نا مناسبه ویش د خلکو او د هغې ممتازې ډلې چې حکومت او د هغې وسله واله قوا په لاس کښې لري همغسې پاتې کيږي. د ځانگړي اشخاصو او ډلو لري کول د حکومتي مقاماتو نه ډير امکان لري چې محض د بلې ډلې د پاره د هغوی د ځای د نيولو لاره اواره کړی. په نظري توگه، دا نوي ډله ښائي چې په خپل حرکاتو کښې ملايم او په محدوده اندازه ديموکراتيکو اصلاحاتو ته غاړه کښيږدي، خو سره لدې، ددې برعکس احتمال لري چې تحقق ومومي.

وروسته د خپل د موضع د تحکیمولو نه بنائې چې نوې ډله د پخوانۍ ډلې نه ډېر بې رحمه او په قدرت مین وي. په پای کې، نوې ډله چې ورته خلکو سترگې نیولې وو، بې له دینه چې د بشري حقوقو او یا دیموکراسۍ پروا وکړي هر څه چې نه زړه وغواړي، کوي به ئې. نو دا یو قبلونکې ځواب د دیکتاتورۍ په مقابل کې نشي کېدلی.

ددیکتاتورۍ لاندې انتخابات د یو مهم سیاسي تغیر د وسیلې په حیث وجود نلري. ځنې دیکتاتورې رژېمونه، لکه د پخواني شوروي اتحاد د ادارې لاندې په شرقي بلاک کې دې لپاره چې دیموکراتیک ښکاره شي نمایشي انتخابات تر سره کوي. دا انتخابات اصلاً سخت کنترول شوي ټولپوښتنې وي، چې د هغه کانديدانو لپاره چې د دیکتاتور له خوا نه تعین شوي د خلکو تائید واخلې. دیکتاتوران چې د فشار لاندې راشي نو ځنې وختونه نوې انتخاباتو ته غاړه ږدي، خو بیا ملکي ګوډاګیان د حکومت په مقامونو ځای پر ځای او تیر ایستنه کوي. که مخالفو کانديدانو ته اجازه ورکړي، چې په انتخاباتو کې ګډون وکړي او فرضاً هغوی انتخابات وهم ګټي، له نتیجې نه به په آسانی سره مخ وړول شي او "بريالی" کانديد به وډارول، یا بندي او حتي اعدام شي. لکه چې په ۱۹۹۰ کال کې په برما، او په ۱۹۹۳ کال کې په نایجریا کې واقع شو. دیکتاتوران به هیڅکله ونه غواړي چې دارنگه انتخاباتو ته اجازه ورکړي چې هغوی د خپل د باچاهۍ د تخت نه راوغورځوي.

اوس ډېر خلک د ظالمو دیکتاتوريو لاندې کرپري، او ځینې کسان بهرنی هیوادونو ته د ځان د ژغورنې لپاره وتلي دي. دوی باور نه کوي چې دا د ظلم لاندې کرپدلي خلک ددې توان ولري چې پخپله د اسارت نه ځان خلاص کړي او فکر کوي، چې یواځې د نورو په اقدام باندې دوی نجات موندلی شي. دوی عقیده لري چې یواځې بین المللي مرسته به کافي وي چې دیکتاتوران نسکور کړي. دا نظریه، چې خپل شوي خلک قادر ندي چې د ځان ژغورنې لپاره مؤثر اقدام وکړي د وخت د یوې مشخصې دورې لپاره څرګندېږي. څرنگه چې بیان شو، اکثرأ خپلي خلک نه غواړي او مؤقتاً د مبارزې توان هم نلري ځکه چې هغوی په خپل قدرت باندې چې یو ظالم دیکتاتور سره مقابله وکړي باور نلري، او کومه روښانه لاره چې دوی ته نجات ورکړي هم ورته نده معلومه.

پدې شرائطو کې څرګنده ده چې یو شمېر خلک د خپلې د آزادۍ د ارمان تر سره کول په نورو پورې تړلی بولي. دا خارجي قدرت به یا "د نړۍ عامه ذهنیتونه"، ملګري ملتونه، یو خاص هیواد او یا په هیواد کې د موجود دیکتاتور پر ضد د بین المللي اقتصادي او سیاسي قوانینو تصویبول وي.

دا سیناریو به سترګوته په زړه پورې ښکاره شي، خو په بهرنی ناجي باندې زړه تړل ډېر خطرناکه عواقب لري. دارنگه اعتماد او زړه ترانه بنائې کاملاً بې ځایه وي، او په حقیقت کې هیڅ خارجي ناجي به وجود ونه لري چې عملاً دخالت وکړي. او که فرضاً یو خارجي قدرت د اوضاع د بدلولو لپاره راشي، بیا هم نه بنائې چې پرې باور وشي.

دلته په بهرني قدرت باندې د اعتماد او مداخلې په اړه بايد ځينې ترخه واقعيتونو ته اشاره وکړو:

- ددې لپاره چې خپل اقتصادي گټې مخکښې ويسي اکثر وخت خارجي دولتونه يو ديکتاتور تحمل کوي، او يا حتي حمايه کوي ئې.

- همدارنگه پردي دولتونه، ددې پر ځای چې خپله وعده د بل هدف د لاس نه د ورکولو په بيه تر سره، او د هغوی د آزادۍ لپاره کومک وکړي، بنائې چې وغواړي ددوی پر سر د ديکتاتور سره معامله وکړي.

- ځينې پردي دولتونه، د يو ديکتاتور په مقابل کېنې يواځې هغه وخت اقدام کوي چې د هغه هيواد په اقتصاد، سياست، يا وسله والو قوتونو باندې کنترول تاسيس کړي.

- پردي دولتونه عملاً هغه وخت د يو مثبت مقصد لپاره مداخله کوي، کله چې کورنۍ مقاومت دديکتاتورۍ په لړزولو پيل کړی وي او د رژيم ظلمونه ئې نړيوالو ته په ډاگه کړی وي.

ديکتاتورۍ په لومړۍ مرحلې په هيواد کېنې د قدرت د ویش د ډول په دليل خپل ژوند ته دوام ورکوي. د هيواد خلک او ټولنه ډير کمزوري دي چې ديکتاتورۍ ته جدي خطر ورپېښ کړي، او ثروت او قدرت د ډيرو لږو خلکو لاسونو کېنې راټول شوی وي. که څه هم، ديکتاتورۍ کيدای شي چې د بين المللي اقداماتو نه گټه واخلي او يا ترې کمزوری شي خو د هغوی د ژوندانه دوام اصلاً داخلي عواملو باندې تړلی دی.

بين المللي فشارونه کيدای شي چې ډير گټور تمام شي، خو کله چې ديوي زوروري کورنۍ تحريک ملا تر وکړي. نو بيا د مثال په توگه، بين المللي اقتصادي تحريمونه ممنوعيتونه،

د ديپلوماتيکو اړيکو شکول، ديکتاتوري رژيم د بين المللي مؤسساتو نه اخراجول، د ملگري ملتونو د مختلفو برخو له خوا نه محکومول، او نور ډير مرسته کولی شي. سره لدې، د يو زوروري کورنۍ مقاومتې تحريک په نشتوالي کېنې د دارنگو اقداماتو صورت نيول به احتمال ونه لري، او که واقع هم شي دومره اغيزناکه به نه وي.

د حقيقت سره مخامخ کيدل :

کله چې څوک وغواړي يوه ديکتاتوري په اغيزناکه ډول او په ډير لږ مصرف نسکور کړي نو دا څلور وظيفې بايد تر سره کړي:

- اول بايد د خپل شوي خلک اراده، پر ځان باور او د مقاومت کولو وړتيا او مهارت تقويه شي.

- د خپل شوو خلکو خپلواکه اجتماعي گروپونه او مؤسسي، (مذهبي، اقتصادي، کلتوري او نور) بايد تقويه شي.

- د مقاومت يو قوي داخلي قوت بايد ايجاد شي.

- يو جامع او معقول ستراتيژيکي پلان بايد طرح او د آزادۍ د گټلو لپاره بايد په مهارت سره پکار واچول شي.

د آزادۍ په جگړه گڼې د مبارزو قوتونو پر ځان باور او کورنۍ ټينگوالی پياوړی کيږي. څرنګه چې چارلس ستيوارت پارنل، په ۱۸۷۹ او ۱۸۸۰ د آيرلينديانو د کرايي په اعتصاب کښې ويلي ؤ:

"په دولت باندې اتکا هيڅ ګټه نه لري..... بايد يوازي پر خپلې ارادې تکیه وکړئ..... يو د بل څنګ ته د دريدلو سره د ځان سره کومک وکړئ..... خپلې کمزوري سره مرسته وکړئ..... يو د بل سره اړيکې ټينګې کړئ..... ځانونه متشکل کړئ..... او تاسې بايد بريالي شئ..... کله چې دې خپله تقاضا عملي کولو لپاره تيار کړ، وروسته د هغې نه به عملي شي.

د يو زورور او پر ځان باور لرونکي قوت، په معقولي ستراتيژۍ او کلک دسيپلين مجهز، زورور او اصيل اقدام په مقابل کښې به ديکتاتوري با لآخره نسکوره شي. خو لږ تر لږه پا سني څلور گامونه بايد لومړۍ واخستل شي.

څرنګه چې پورتنۍ څيړنې ښيي، په پای کښې د خلکو آزادي دديکتاتوري نه، د دوی په قابليت پورې اړه لري، چې غواړي ځانونه آزاد کړي. د سياسي سر غروني يا عدم تشدد د مبارزې بريالي حالتونه چې د سياسي مقصدونو د لاس ته راوستلو لپاره په کار اچول شوي او مخکښې بيان شول ښيي چې د خلکو سره وسيلې شته چې ځانونه آزاد کړي، ولي دا لاره تر اوسه پوره انکشاف نه دی موندلی. مونږ به ددې لارې انتخاب په راتلونکې فصلونو کښې وڅيړو چې د عدم تشدد د مبارزې مؤثري لارې وښودل شي. خو په سر کښې مونږ بايد دديکتاتوري د نسکورولو د يوې وسيلې په توګه د خبرو اترو مسئلې ته کتنه وکړو.

دوهم فصل

د مذاکراتو خطر ونه

څرنګه چې په اول فصل کېني وڅيرل شو، ځيني خلک د ديکتاتورۍ سره د مقابلي د سختو مشکلاتو له مخامخ کېدلو سره د بي وسې احساس کوي او ديکتاتور ته د منفي تسليم خوا ته واوري. يو شمېر نور کسان ديموکراسۍ ته د رسېدلو نه نا اميده کيږي او د ديکتاتورۍ حاکميت قبلوي او هيله کوي چې د مصالحي، روغي جوړې او مذاکراتو د لارې، د خطر نه ځان بچ او ځناور توبونه پای ته ورسوي. په بنسکاره توګه کله چې خلک بله سمه چاره نشي پيدا کولی نو دا لاره غوره کړي.

څرنګه چې د ظالمو ديکتاتوريو په مقابل کېني جدي مبارزه کوم زړه رابنګونکی کار ندی، نو ولي مونږ په داسې کار اقدام وکړو؟ آیا څوک نشي کولی چې د منطق او خبرو اترو لار ونيسي او د مذاکراتو د لارې نه ديکتاتورۍ پای ته ورسوي؟ آیا ديموکراتان نشي کولی چې د ديکتاتورانو انساني احساس وپاروي او ورته قناعت ورکړي چې خپل تسلط په تدريج لږ او په پای کېني د بشپړ ديموکراتيک حکومت د جوړېدو لپاره لاره اواره کړي؟

کله داسې استدلال کيږي چې حقيقت تل په يوه خوا نه وي. بنائي چې ديموکراتان ديکتاتوران ئي چې په سختو شرايطو کېني د مجبوريت نه روغ عمل کوي سم نه وي پېژندلایي. يا بنايي چې ځيني کسان فکر وکړي چې ديکتاتورانو به په خوښۍ سره ځان د قدرت نه پرې باسي، کله چې هيواد د ناوړو حالاتو سره مخامخ او څوک دوی يواځې تشويق او ترغيب کاندې. ځيني کسان به وائي، چې ديکتاتورانو ته بايد د وړل وړل لاره چې هر څوک به ترينه څه لاس ته راولي، وړاندې شي.

دا به وويل شي چې د نوي جګړې خطر او کړاو به ضرور نه وي. که ديموکراتيکو ډلو و غواړي چې جنجال د سوله ايزې مذاکراتو د لارې حل کړي (کېدای شي چې د مذاکراتو د ځيني پوهو کسانو او يا حتي د يو بل حکومت له خوا نه تر سره شي). آیا دا لاره به په هغي سختې مبارزې باندې غوره نه وي، چې که بي له نظامي جګړې نه حتي د عدم تشدد د لارې نه هم تر سره شي؟

د مذاکرو ګټي او محدوديتونه

خبرې اترې د ځينې ډولونو جنجالي مسائلو د حل کولو لپاره ډيرې گټورې وسېلې دي او په مناسبو حالاتو کېنې بايد هيڅکله هېر يا رد نشي.

په ځينې شرايطو کېنې، کله چې کوم بنسټيز مسئله د بحث موضوع نه وي او روغه جوړه د قبلونې وړ وي نو مذاکره کېدلې شي چې د جنجال د حل لپاره يوه مهمه د حل وسيله وي. د کارگرانو اعتصاب د مزدورۍ د لوړولو لپاره يو ډير بڼه مثال کېدلې شي: د مذاکرې د ليارې يوه فيصله بنايي چې د دواړو خواؤ د لورې نه د يوې اندازې پيسې د زياتولو تر مينځ وي چې د دواړو خواو نه د اعتصاب په پيل کېنې وړاندې شوی وي. کارگري جنجالونه د يوې قانوني کارگري اتحاديې تر ادارې لاندې، البته د هغې لانجې نه ډير توپير لري چې پکېنې د يوې ظالمي ديکتاتورۍ د موجوديت او يا د سياسي آزادي د تاسيس لپاره خبرې کيږي.

کله چې جنجال پر يوې بنسټيزې مسئلې لکه د مذهبي اساسات، د بشري آزاديو مسايل، يا د گردې ټولني انکشاف پورې تړلی وي نو مذاکرې د يوې دوه اړخيزې رضائيت بخښونکې حل ته د رسيدو لار نه ده، ځکه چې ځينې بنسټيز مسايلو باندې مصالحه نشي کېدالی. يواځې د قدرت د اړيکو انتقال د آزادي غوښتونکو په گټه کولی شي چې په بشپړ توگه اساسي مسايل خوندي وساتي. چې دارنگه انتقال به د مبارزې د لارې نه صورت ونيسي نه د مذاکرې د لارې نه.

دا نو پدې معني نه ده چې د مذاکراتو نه بايد هيڅکله گټه وانخلو، خو دلته مقصد دادی چې مذاکرې د يوې پياوړې ديموکراتيک مخالفې ډلې په نشتوالي کېنې يوه قوي ديکتاتورې په واقعيت سره د مينځه نشي وړلی.

مذاکرات بنائي په ډيرو حالاتو کېنې البته د انتخاب وړ نه وي، ځکه هغه ديکتاتوران چې موقعيت ئې ډير مستحکم او ځانونه ډير خوندي گڼي حاضر به نشي چې خپلو کورني مخالفينو سره خبرو اترو ته کېنېني او يا کله چې مذاکرې پيل شي نو آزادي غوښتونکي مذاکره چيان به له مينځه ورک کړي چې بيا ئې هيڅ درک ونه لگيږي.

تسليميدل، د مذاکراتو د لارې نه

هغه کسان او ډلې چې د ديکتاتورۍ مخالفت او د مذاکراتو پلوي کوي اکثراً بڼه دليلونه لري، خصوصاً کله چې د يوه ظالمه ديکتاتورۍ په مقابل کېنې په کلونو روانه مبارزه بي له کوم برياليتوب نه دوام لرلی وي. البته دا د پوهيدلو وړ ده چې ټول خلک که د هرې سياسي ډلې او عقيدې خاوند وي سوله غواړي. ديموکراتانو هغه وخت د مذاکراتو ډير غوښتونکي وي چيرته چې ديکتاتورانو په څرگنده ډول په نظامي اړخ کېنې تفوق ولري او تخريب او تلفات نور ورته د تحمل وړ نه وي.

په دې حالت کېښي، يوه زوروره وسوسه پيدا کيږي چې هره بله لاره چې د آزدي غوښتونکو ځيني هدفونه خوندي، او تشدد او متقابل تشدد پای ته ورسوي غوره وگڼل شي.

د ديکتاتورۍ له خوا نه د مذاکراتو په وسيله آزادي غوښتونکو ته د سولې وړانديز يوه ریاکارانه عمل دی. تشدد ډیر چټک کولی شي چې پای ته ورسېږي، یواځې که هغوی د خپلو خلکو پر ضد د جنگ د اعلان نه لاس واخلي. که هغوی وغواړي بې له هېڅ ډول معاملي نه د بشر حرمت او حقونو ته په احترام، د بنديانو په پرېښودلو، دشکنجو په بندولو، د عسکري عملياتو په درولو، د حکومت نه په لاس آخستلو، او د خلکو نه د بڅښني په غوښتلو پر خپل ابتکار سر ته رسولی شي. کله چې ديکتاتوري قوي وي خو یو پارونکې مقاومت هم موجود وي، ښايي چې ديکتاتور د سولې د بهانې لاندې وغواړي مخالفين د مذاکراتو د لارې نه ځان ته تسليم کړي. مذاکراتو ته دعوت به په غوږونو ښه لگيږي خو د خبرو اترو په کوټي کېښي ډیر خطر ونه به پټ موجود وي.

د بلې خوا نه کله چې د مقاومت نهضت ډیر زیات پیاوړی او ديکتاتوري په رښتیا سره د تهدید لاندې وي، نو ديکتاتوران به احتمالاً زیار وباسي چې د مذاکرې د لارې تر ممکن حده پورې پر هیواد باندې خپل کنترول ټینګ او خپلې شتمني خوندي وساتي. آزادي غوښتونکي په هېڅ حالت کېښي نه ښائي چې د ديکتاتورانو سره د هغوی د اهدافو د تر سره کولو لپاره مرسته وکړي.

ډیموکراتان باید په ډیر ځیر سره هغو تلکونو ته متوجه وي چې عملاً د ديکتاتورانو له خوا نه د مذاکراتو په تگ لارې کېښي ځای پر ځای شوي دي. د ديکتاتورانو له خوانه آزادي غوښتونکي مذاکراتو ته رابلل، کېدای شي، چې دارنگه هڅه وي چې ډیموکراتان په سوله ایز ډول ځان ته تسليم کړي، په داسې حال کې چې د هغوی قوتونه خپل تشدد ته دوام ورکوي. پدې ډول تصادماتو کېښي د مذاکراتو رول په هغه صورت کېښي پر ځای دی چې د استبداد قوتونه په بشپړ ډول تخریب او خپله ديکتاتوران یوې بین المللي هوایي ډگر ته د خوندي تیریدلو په تکل کېښي وي.

په مذاکراتو کېښي قدرت او عدالت

که د مذاکراتو په برخه کېښي پورتنی قضاوت ځیر او سخت ښکاري، ښايي چې ځيني رومانتيکي نظريې چې د هغو سره اړه لري تعديل شي. د خبرو اترو د څرنگوالي په برخه کېښي روښانه فکر کول پکار دی.

خبرې اترې پدې معنی نه دي چې دواړه خواوې د برابرۍ د اساساتو سره سم یو ځای سره کېښي او د مذاکرې د لارې نه، هغه اختلاف چې د جنجال سبب شوي دی حل کړي. پدې برخه کېښي دوه واقعیتونه باید په نظر کېښي ونيول شي. لومړی دا چې په مذاکراتو کېښي د

مختلفو نظريو نسبي عدالت او انصاف ندي چي د مذاکراتو په وسيله د موافقي محتوا تعينوي. دوهم دا چي د موافقي محتوا د دواړو خواوو په زور او قدرت پوري اړه لري.

په راتلونکي کښي څو مشکل سوالونه بايد په نظر کښي ونيول شي، لکه هره خوا به څه وکړي شي چي خپل هدف لاس ته راولي که د مذاکري پر مېز مقابل لوري ورسره جوړ رانغي؟ هره خوا به څه وکولي شي که وروسته د موافقي نه بل لوري خپله خبره ماته او سره د موافقي نه په زوره خپل هدف تر لاسه کړي.

معمولاً په مذاکراتو کښي، توافق ته د مسايلو سمو او ناسمو څېړنو ځيني نه رسپرو، که څه هم ډيري خبري به پرې وشي. خو د مذاکراتو اصلي نتيجه د مخالفو خواوو د مطلق او نسبي قوت د څېړني نه په لاس رايي. آزادي غوښتونکي څه کولي شي تر څو ډاډه شي چي د خپلو غوښتنو د ډير لږ حد نه هم نه محروميږي؟ ديکتاتوران څه کولي شي چي ديموکراتان بي اغېزې کړي او خپله په کنترول کښي پاتي شي؟ په بل عبارت، که يو توافق حاصل شي، دا ډير احتمال لري چي به د دواړو خواوو د قدرت او ظرفيت د مقائسي نتيجه وي او وروسته به محاسبه وشي چي څرنگه يو ښکاره جنجال به ښايي چي پای ته ورسپړي.

همدارنگه، بايد توجه وشي چي دواړو خواوو د موافقي د رسيدلو لپاره د کوم شي نه غواړي چي تير شي. په بر ياليو خبرو اترو کښي مصالحه او د اختلافاتو نيمائي کول صورت نيسي، هره خوا يوه برخه د هغه څه نه اخلي چي ئي غواړي او د خپل د هدف د پوي برخي نه تيريږي. د مطلقو ديکتاتوريو په شرايطو کښي آيا د ديموکراسي پلويان د څه نه ديکتاتورانو ته تېرېدلی شي؟

د ديکتاتورانو کوم هدفونه د ديموکراسي پلويانو ته د منلو وړ دي؟ آيا آزادي غوښتونکي غواړي چي ديکتاتورانو ته (يوه نظامي او يا سياسي ډله) د اساسي قانون په اساس د هيواد د حکومت په راتلونکي کښي يو دايمي رول ورکړي؟ پدې کښي نو بيا ديموکراسي چپرې دی؟

فرض کوو چي خبري اتري ښه پر مخ لاړ هم شي، خو بيا بايد پوښتنه وکړو: سوله څرنگه به په نتيجه کښي لاس ته راشي؟ آيا ضعيت به د هغه وخت نه چي آزادي غوښتونکي مبارزه ئي پيل کړي ؤ او يا ئي مبارزه کوله ښه وي او يا خراب؟

د توافق وړ ديکتاتوران

ديکتاتوران ښايي چي د قدرت د غصبولو لپاره مختلف محرکي او نيتونه، لکه مقام، اقتدار، ثروت، د تولني بيا تشکيلول او نور ولري. مونږ بايد پوه شو، چي که دوی قدرت د لاسه ورکړ نو تولي هيلي به د لاسه ورکړي. د مذاکراتوپه مهال به ديکتاتوران هڅه وکړي چي خپل هدفونه په لاس وساتي.

هر څه چې د روغې په خبرو اترو کېنې د د يکتا تورانو له خوا نه وړاندې کيږي، بيا هم هيڅوک بايد هېر نکري چې ديکتاتوران به هره وعده ورکړي تر څو خپل ديموکرات مخالفين ځان ته تسليم کړي، او وروسته به په بي شرمۍ سره د همغو موافقو نه سر وغروي. که آزادي غوښتونکي ومني چې مقاومت بند کړي چې په مقابل کېنې به د دوي ټکول هم د د يکتاتورانو له خوا نه بند شي نو نتيجه به ئې سخته نا اميدي وي. د مقاومت بندول په ډيرو لږو حالاتو کېنې د مقابل لوري نه فشار کموي. کله چې کورنۍ او بين المللي مخ نيونکي قوتونه لري شول ديکتاتوران به خپل فشار او تشدد به له پخوا نه نور هم زيات کړي. د عمومي مقاومت ماتيدل معمولاً هغه قدرت چې د ديکتاتور له خوا نه تشدد او کنترول ئې محدود کړی له مينځه وړي. مستبد حاکم پدې حالت کېنې د هر چا په مقابل کېنې چې و غواړي عمل کوي. څرنگه چې کرشنا لال شريد هاراني ويلي:

مستبد حاکم يوازي هغه وخت مونږ ته ضربه راکولي شي چې په مونږ کېنې د مقابلي توان لږ وي.

کله چې بنسټيز او حياتي مسايل تر مينځ وي، نو مقاومت پکار دی نه مذاکرات. مقاومت د ديکتاتور د قدرت نه د بشپړ لاس اخستلو پورې بايد دوام وکړي. برياليتوب اکثراً د خبرو اترو نه، نه بلکه د مقاومت د ټولو موجودو قوي وسايلو په عاقلانه او مناسب استعمال باندې لاس ته راځي.

زمونږه بحث څرنگه چې په راتلونکو فصلونو کېنې به په مفصله توگه دوام وکړي دادی په سياسي سرغړونه يا د عدم تشدد مبارزه د هغو ولسونو لپاره چې د خپلې آزادۍ لپاره جگړه کوي، ډيره زوروره وسيله ده، چې په لاس ئې لرو.

څرنگه سوله

که چيرې ديکتاتوران او آزادي غوښتونکي غواړي چې د سولې په اړه يو بل سره وغږيږي نو د هغو خطرونو لپاره چې مخکېنې شته، فوق العاده روښانه او دقيق فکر کول پکار دی. هر هغه څوک چې د "سولې" کلمه پر ژبې راوړي، مقصد ئې سوله د عدالت او آزادۍ سره نه وي.

د ظلم په مقابل کېنې مطلق اطاعت، او د ظالمو ديکتاتورانو منفي متابعت چې د سل هاوو زرو انسانانو په برخه کېنې بي رحمۍ کړي حقيقي سوله نه ده. هيټلر اکثراً د سولې خبرې کولې چې مقصد ئې د هغه ارادې ته تسليميدل و. د يو ديکتاتور سوله د بنديځانې يا د هديرې د سولې نه کوم زيات شی نه دی. نور خطرونه هم شته. صادقانه مذاکره کونکي هم کله کله د مذاکرې هدفونه او د خبرو اترو جريان گډ وکړي. ديکتاتوري نظامونه چې خپل حقانيت ئې د دولت د غصبولو، د بشري حقونو نه د تخلف او بيرحميو له امله له لاسه ورکړی کېدای شي ديموکراتيکي مذاکره کونکي يا باندني کار پوهان چې د مذاکراتو د تر سره کولو لپاره مرستي

ته را بلل شوي په يوه خبره ورته بين المللي مشروعيت ورکړي. بي لدې مشروعيت نه چې ديکتاتوران ورته سخت ضرورت لري، هغوی نشي کولی چې خپلي حکمرانی ته تر نا معلوم وخته پورې دوام ورکړي. د سولې آستازې بايد هيڅکله ديکتاتورانو ته قانوني مشروعيت برابر نکړي.

د امیدواری لپاره دلیلونه:

څرنگه چې مخکښې وویل شو، د مخالفو قوتونو رهبران د دیموکراتیکو مبارزو نه د نا امیدۍ له امله خبرو اترو ته غاړه ږدي. لاکن د نا امیدۍ او ضعف دا احساس د بدلولو وړ دی. ديکتاتوري د تل دپاره نه وي. هغه خلک چې د ديکتاتوري لاندې ژوند کوي نه ښايي چې ضعيف پاتې شي، او هم ديکتاتورانو ته بايد اجازه ور نکړل شي چې تر نا معلوم وخته پورې د زور خاوندان و اوسيزي.

آرسطو، قرنونه مخکښې ويلي ؤ "اولیگارشي او استبدادي حکومتونه د نظامونو په ډولونو کېنې ډېر لنډ عمر لري. د تاریخ په اوږدو کېنې مستبد حکومتونه هيڅکله اوږد عمر نه درلود."

اوسني ديکتاتوري هم کمزورتياوي لري، مونږ کولی شو چې دغو کمزورتياو ته لمن ووهو اود ديکتاتور قدرت توتي توتي کړو. (په څلورم فصل کېنې به مونږ دا ضعيفي نقطې مفصلاً وڅيرو)

موجوده تاريخ د ديکتاتوري کمزورتياوي مونږ ته رابښي او دا حقيقت څرگندوي چې استبدادي رژيمونه نسبتاً د زمان په لنډې مودې کېنې توتي توتي کيدلی شي. يواځې لس کاله د

(۱۹۸۰ تر ۱۹۹۰) پکار ؤ چې کمونيستي ديکتاتوري په پولينډ - ختيز المان کې نسکوره او په چکوسلواکيا - کېنې چې په ۱۹۸۹، پېښ شو ، په څو هفتو کېنې درې وړې شي. په کال ۱۹۴۴، په السلوادور او گواتيمالا کېنې د ظالمو چمتو نظامي ديکتاتورانو د پرزولو لپاره تقريباً د هر يو لپاره دوه هفتي مبارزه پکار وو. د ايران د پاچا ډير پياوړی رژيم په څو هفتو کېنې ونړېده.

کله چې د مخالفينو زور په پلپاين کېنې د مارکوس د ديکتاتوري په مقابل کېنې څرگند شو، نو د امريکي حکومت په بېره خپله حمايه ئې پرې بنده او په ۱۹۸۶ کال کېنې په څو هفتو (اونی) کېنې ړنگ شو. په پخواني شوروي اتحاد کېنې، کله چې سخت دريزو د ۱۹۹۱ کال د آگست په کودتا اقدام کول، نو د سياسي سر غړوني په وسيلې د څو ورځو په مدي کېنې شنډه شوه. وروسته بيا ډير رای ورکونکي چې ډير کلونه د ظلم سلطې لاندې وو يواځې د څو ورځو ، هفتو، يا مياشتو خپلواکي ئې لاس ته راوستل.

دا زور باور چي تشدد تل چټک او عدم تشدد تل ډېر وخت د برياليتوب لپاره ضرورت لري په هيڅ شکل سم نه دی. که څه هم د ټولني په لاندني برخه کښي تغير راوستل، ډير وخت پکار لري، خو د عدم تشدد د مبارزې په اصول حقيقي جگړه د ديکتاتورۍ په مقابل کښي نسبتاً چټک پر مخ ځي.

د يوې اوږدې وړانديزې جگړې نه د ځان ژورولو لپاره خبرې اترې د يوې خوانه او يا ديکتاتورته تسليميدل د بل خوا نه يواځيني لارې نه دي. هغه مثالونه چي اوس وړاندې شول ، او هم هغه مثالونه چي په لمړي فصل کښي وښودل شول رانښيي چي د هغوی لپاره چي دواړه سوله او آزادي غواړي بله لار هم شته: چي سياسي سر غړونه ده.

دریم فصل

قدرت له کومه راځي (د قدرت منابع)

: د سولې د لارې نه آزادی ته رسېدل کوم آسانه کار نه دی. دا ډول مبارزه، ستراتیژیکي پوهې، تشکیلات او پلان جوړولو ته ضرورت لري، او د ټولو نه مخکښې قدرت ته ضرورت لري. که دیموکراسي غوښتونکي دا وړتیا ونه لري چې خپل قدرت او امکانات په آغیزه ناکه ډول پکار واچوي، نو نشي کولی چې دیکتاتوري ږنگ او پر ځای ئې سیاسي آزادي تاسیس کړي. دا څرنگه کېدلی شي؟ آزادي غوښتونکي کوم ډول قدرت سمبالولی شي چې د دیکتاتوری او د هغه د پراخي سیاسي شبکې د ویجاړولو لپاره کافي وي؟

ددې پوښتنې ځواب د سیاسي قدرت په پوهېدلو پورې اړه لري چې اکثرآ د پاملرنې وړ نه ګرځي. په رښتیا سره، دې مطلب باندې پوهېدل کوم ګران کار نه دی، او ځینې اساسي واقعیتونه پکښې خورا ساده دي.

د بیزوگانو د خاوند کیسه:

د څورلسمې پېړۍ چینایي مثال چې د لیو-جی، له خوا ورکړل شوی، د سیاسي قدرت د اهمیت پوهېدل یې خورا ښه تشریح کړی دی.

" د چو، په فیودالي سیمه کېنې، یو زور سړی د بیزوگانو نه د کار آخستلو د لارې نه ژوند کاوه، او د چو خلکو به ورته "جوگانگ" یعنی د بیزوگانو خاوند ویل.

هر سهار زور سړی، بیزوگان به خپلې حویلی کېنې راټولول او مشر ته به ئې امر ورکړو چې ټول غره ته د بوټو او د ونو نه دمېوو د راټولولو لپاره وخېژوي. دا قانون ؤ، چې هر بیزو د خپلې ټولې کړې میوي نه لسمه برخه زور سړي ته ورکړي، او که چا نه ؤ ورکړی نو بیا په بېرحمی سره وهل او ټکول کېده. ټول بیزوگان ددې ظلم نه د خپل د ژوند نه بېزاره وو، خو یو هم د شکایت جرئت نه درلوده.

یوه ورځ یو کوچنی بیزو د نورو بیزوگانو نه یې پوښتنه وکړه، چې " آیا زور سړی دا ونې او بوټې ئې کېښلوي دي؟ " نورو ځواب ورکړو چې نه " دا ونې او بوټې پخپله شنه شوي دي. "

کوچنی بیزو بیا پوښتنه وکړه: " آیا مونږ یې د زاړه سړي د اجازې نه مېوي ټولولی نه شو؟ "

نورو خواب ورکړ: " چې هومونډ ټولولې شو. " کوچنی بیزو دوام ورکړ: "نو، ولې مونږ د زاره سړي پورې تړلي اوسو؛ ولې مونږ ټول د هغه په خدمت کېني اوسو؟ " مخکېني له دې نه چې کوچنی بیزو خپلې خبرې پای ته ورسوي، ټول بیزوگان ناخپه ، په مطلب پوه او وینښ شوي وو.

په همغې شېبې کله چې زور سړی ویده شو، بیزوگانو د خپلې بندیکاني دیوالونه ئې ونړول او ټول ئې وران او گډ وکړل. او هغوی ټولې مېوې چې زور سړي په خپلې زیرمې کېني در لوده ځانونو سره ځنگله ته ویورل، او بیا هیڅکله بېرته رانغلل. زور سړی په پای کېني د لورې نه مړ شو. یو- لي - ځي ، وائي " په نړۍ کېني ځینې کسان خپل خلک په چل اداره کوي نه په عادلانه قانون. آیا دوی لکه د بیزوگانو د خاوند پشان نه دي. په رښتیا سره دا خلک د خپلې نا پوهی نه خبر ندي. خو کله چې د دوی خلک دوی وپېژني، نو بیا د دوی چلونه کار نه ورکوي.

د سیاسي قدرت ضروري سر چینی

اصل د موضوع ساده ده . دیکتاتوران د هغو خلکو مرستي او همکاري ته اړ دي چې دوی یې اداره کوي، اوبې له دې نه دوی د سیاسي قدرت منابع نشي اداره کولی.

د سیاسي قدرت سر چینی دادي:

- مشروعیت، د خلکو په مینځ کېني باید عمومي عقیده موجود وي چې حکومت قانوني دی او خلک یو اخلاقي وظیفه لري چې ورته اطاعت وکړي.
- انساني منابع، د هغو کسانو او ډلو شمېر او اهمیت چې د حکومت نه اطاعت کوي، ورسره همکاري او ورته کومک برابروي.
- مهارت (وړتیا) او پوهه، د معینو او مشخصو کارونو د اجرا لپار رژیم ورته اړ دی او د هغو اشخاصو له خوانه تهیه کيږي چې د حکومت سره همکاري کوي.
- غیر عیني عوامل، روجي او عقیدوي عوامل چې خلک وهڅوي چې د رژیم نه اطاعت او ورسره مرسته وکړي.
- مادي منابع، په هغه اندازه چې حاکم کنترول او یا لاس رسي پر املاکاتو، طبیعي منابعو، مالي منابعو، اقتصادي سیستم، او د ارتباط او ترانسپورت پر وسایلو لري؛ او
- جزاگانې، جرمي او تهدیدونه چې د بي اطاعتو او همکاري نه کونکو خلکو په برخه کېني ددې لپاره عملي کيږي چې د هغوی همکاري او اطاعت چې د رژیم د بقا لپاره د هغه د ورځني کارونو د پر مخ بیولو لپاره ضروري دی تر لاسه کړي.

چي دا ټول منابع د رژيم په قبلولو، او ورنه د خلکو اطاعت او دهغوی په تسليمېدو، او د بي شمارو خلکو او د ټولني د پيرو مؤسساتو په همکاري پوري تړلی دی. دا منابع تضمین کيدلی نشي.

بشپړ همکاري، د خلکو اطاعت او حمايت د قدرت د منابعو شته والی زياتوي او په نتيجه کبني دهر حکومت د قدرت ظرفيت پيروي.

له بلې خوا د خلکو او مؤسساتو همکاري د تيري کونکي او يا ديکتاتور نه آخستل، د هغوی د قدرت منابع چي ټول حاکمان ورپوري تړلي دي کموي او يا په بشپړه توگه له مينځه وړي. بي له دې منابعو د موجوديت نه د حاکم قدرت کمزوری کيږي او په پای کبني له مينځه ځي.

طبعاً، ديکتاتوران د هغو اقداماتو په وړاندې چي ددوی خپلواکي تهديدوي حساس دي. نو ديکتاتوران هغه کسان چي ددوی امر نه مني، مظاهري کوي، او يا ورسره همکاري نه کوي غواړي چي تهديد او مجازات کړي. ولې خبره دلته پای ته نه رسي. ټکول حتي وحشتونه هم تل په کافي اندازه بدلون نه راولي چي د خلکو هغومره همکاري تر لاسه کړي چي د رژيم د بقا لپاره په کار ده.

که سره د خپلو او ټکولو، د قدرت منابع د کافي وخت لپاره بيا هم محدود او يا جلا پاتي شي نو نتيجه به يي د ديکتاتوری په د ننه کبني وار خطايي او فکري گډ وږي وي. ددې حالت نه وروسته احتمال لري چي د ديکتاتوری د قدرت کمزورتيا بربنده شي. د وخت په تيريډو سره، د ديکتاتوريو نه د قدرت د منابعو ايسارول به رژيم فلج او کمزوری، او په وخيمو حالاتو کبني به ئي ټوتي ټوتي کړي. د ديکتاتور قدرت به ورو ورو او يا ژر د سياسي قحطی نه ومري. په هر حکومت کبني د آزادی او يا ديکتاتوری اندازه تر پيره حده پوري د هغه د ولس د نسبي غوښتنې انعکاس دی چي غواړي آزاد واوسي، او هم د هغوی غوښتنه او توانايي پوري چي د هغه هڅو په مقابل کبني مقاومت وکړي چي غواړي دوی مريان کړي.

د عمومي عقيدې پر ضد، حتي هغه ديکتاتوري چي د خلکو د ژوندانه ټول اړخونه يي د کنترول لاندې راوستي بيا هم د خلکو او ټولني پوري تړلي دي. څرنگه چي د سياسي علومو پوه، کارل ډبليو ډاچ، په کال ۱۹۵۳ ويلي:

" انحصاري قدرت تر هغه وخته قوي دی چي د هغې نه ډير کار وانه خيستل شي. که چپري انحصاري قدرت هميشه د ټول جمیعت په مقابل کبني بايد استعمال شي نو دا احتمال نلري چي تر اوږدې مودې پوري په قدرت کبني پاتي شي. څرنگه چي انحصاري رژيمونه نظر د حکومتونو نورو ډولونو ته ډير قدرت ته ضرورت لري چي خپلو خلکو سره معامله وکړي، نو دارنگه رژيمونه د خلکو پراخو همکاريو ته هم اړ دي. برسیره پردې، هغوی بايد د

ضرورت په وخت کښې وکولی شي چې د ټولني د لوئې برخې پر فعال حمايت باندې ډاډه
گیرنه ولري."

جان آستن، د انگلستان د ۱۹ پېړۍ قانون پوه د هغه ديکټاتوري وضعیت چې د خپلو خلکو
نارضايتي سره مخامخ دی تشریح کړی دی. آستن وايي، چې که د خلکو اکثریت تصميم
ولري چې حکومت وران کړي او چمتو وي چې پدې لاره کښې خور هم قبول کړي، نو د
حکومت او پلویانو هلې ځلې ئې به یو منفور حکومت، حتی که بهرنی مرسته هم ورته
ورسیري، هېڅکله به هم ونشي ټینګولی. آستن نتیجه آخلي چې د حکومت نه سرغړونکي
خلک د تل لپاره اطاعت او انقياد ته مجبوریدلی نشي.

نېکولو ماکیاولي، هم مخکښې له دې نه استدلال کړی و چې که شهزاده "..... ټول خلک په
خپل مخکښې لکه دښمنان لري، هېڅکله به هم ځان مأمون نکړي، او هر څومره چې ډېر ظلم
وکړي رژیم به ئې نور هم کمزوری شي.

په سیاست کښې ددې نظریاتو عملي په کار آچونه د ناروي د خلکو له خوانه په اتلولی سره د
نازي اشغال په مقابل کښې، او لکه چې په لمړي فصل کښې بیان شو د زرورو پولینډیانو،
جرمنانو، چکانو، سلواکانو، او د ډیرو نورو د کمیونیست د تیري او ديکټاتوري په مقابل کښې
عملي شوي، چې په یورپ کښې با لآخره د کمونیزم د ړنگېدلو سبب وگرځېد. البته دا یوه
نوي پېښه نه ده: د عدم تشدد د مقاومت موارد لږ تر لږه تر ۱۹۴۰ ق م. پوري سابقه لري،
کله چې خلکو خپله همکاري د خپلو رومي شهزادگانو باندې بند کړل. د عدم تشدد مبارزه د
تاریخ په مختلفو مرحلو د خلکو له خوا نه په ټوله آسیا، افریقا، شمالي او جنوبي امریکا،
آسترالیا او د بحرالکاهل په جزایرو او همدارنگه په یورپ کښې پکار آچول شوی دی.

درې ډیر مهم عوامل چې د یو حکومت د قدرت د کنترولېدلو او نه کنترولېدلو امکانات ښيي:

۱. د خلکو نسبي غوښتنه چې د حکومت قدرت د تهدید لاندې راولي.

۲. د خلکو، آزادو تشکیلاتو او مؤسساتو نسبي طاقت چې په ډله ئیزه توگه د قدرت منابع په
ديکټاتوري وتړي.

۳. د خلکو نسبي وړتیا چې خپله موافقه او مرسته په ديکټاتوري بند کړي.

د دیموکراتیکي قوتونو مرکزونه

د دیموکراتیکي ټولني د مشخصاتو نه یو دادی چې هلته یو شمېر آزاد غیر دولتي ډلې او
مؤسسي وي، چې د مثال په توگه عبارت دي د کورنیو، دیني تشکیلاتو، کلتوري اتحاديي،
سپورتي کلپونه، اقتصادي مؤسسي، کارگري اتحاديي، د زده کونکو اتحاديي، سیاسي ډلې، د

کلو د گاونډیتوب اتحادیې، د باغوانی کلبونه، د بشري حقونو تشکیلات، د موسیقي گروپونه، ادبي ټولني او نور.

داسې مؤسسې، که د یوې خوا نه خپل هدفونه پر مخ بیایي همدارنگه د ټولني اړتیاو ته هم ځواب وایي.

برسیره پر دې، دا مؤسسې خورا ستر سیاسي اهمیت هم لري. دوی ډله نيز یا مؤسساتي مرکزونه برابروي چې خلک د هغې په واسطه وکولی شي چې د خپلې ټولني په جهت ورکولو تاثیر ولري، او د نورو ډلو او دولت په مقابل کښي- خصوصاً کله چې دوی پوی شي چې په غیر عادلانه توگه د هغوی په گټو، فعالیتونو او مقاصدو باندې تجاوز کوي مقاومت وکړي. هغه کسان چې ددې تشکیلاتو نه بهر دي معمولاً نشي کولی چې په نوري ټولني باندې کوم مهم تاثیر واچوي، حکومت او دیکتاتوري خو یوه خوا پرېږده.

په نتیجه کښي که چیرې دیکتاتور ددې مؤسسو آزادي او استقلال سلب کړي، خلک به نسبتاً کمزوری شي. او هم که دا مؤسسې په دیکتاتوري ډول د مرکزي رژیم له خوا کنترول شي او یا په نوي کنترول شوي مؤسساتو بدل شي نو استبداد بیا به وکولی شي چې دواړه ځانگړي غړي او هم هغه برخه د ټولني چې دا مؤسسې ورسره اړیکې لري کنترول او په خپلې خوبني اداره کړي.

په هر حال، که آزادي او استقلال ددې خپلواکې مؤسسې (چې د دولت د کنترول نه د باندې دي) وساتل شي او یا بیرته تر لاسه شي، نو دوی به د سیاسي سر غړوني په کار اچولو باندې به ډیر مهم اغیزه واچوي. ټول مثالونه چې د دیکتاتوري د ښکېلو او یا کمزوري کیدلو په برخه کښي پدې کتاب کښي بیان شوي د خلکو او یا په دوی پوري د مربوطو مؤسساتو له خوا په زور توب سره د سیاسي سر غړوني د پراخي پکار اچوني مشترک مثالونه دي.

څرنگه چې وویل شو، د قدرت دا مرکزونه د هغو مؤسساتو بنسټونه جوړوي چې د هغوی نه خلک په دیکتاتوري باندې فشار اچولی شي او یا د دیکتاتوري د کنترول مخه ونیولی شي. په راتلونکي کښي دا تشکیلات به د خپلواکې ټولني یو ضروري برخه وي. نو ددې مؤسساتو دوامداره آزادي او وده د آزادي غوښتنې د مبارزو لپاره شرط دی.

که دیکتاتوري د ټولني د خپلواکو مؤسساتو په کنترولولو باندې ډیره بریالی وي دا به د آزادي غوښتونکو لپاره مهمه وي چې نوی آزاده ټولنيزې ډلې او مؤسسې مینځ ته راولي، او یا دیموکراتیکي کنترول د آزادو پاتې شوو او یا نیمه آزاد پاتې شوو مؤسسو باندې تاسیس کړي.

د هنگري د ۱۹۵۶ - ۱۹۵۷ کال د انقلاب په ترڅ کښي د مستقیمې دیموکراسۍ یو شمېر شوراگانې را ښکاره شول، حتی سره یو ځای شول چې د څو هفتو لپاره د مؤسساتو او حکومت یو مکمل فیدرالي سیستم تاسیس کړي.

په پولیند کښې، د ۱۹۸۰، د لسيزې په وروستيو کښې، کارگرانو د پيوستون غير قانوني اتحاديي جوړې کړې، او په ځينې حالاتو کښې د کارگرانو د اتحاديي کنترول يې هم په لاس ونيول چې رسماً د کميونيسټ د حزب د ادارې لاندې و. د مؤسساتو دارنگه انکشافات کېدلې شي چې ډيرې مهمې نتيجه تر شا ولري.

البته دا ټولې خبرې پدې معني نه دي چې د استبداد کمزوري کول او يا ړنگول يو آسانه کار دی او دا هم بايد فکر ونشي چې هر اقدام به په برياليتوب پای ته ورسيري.. په غټ باور سره، دا مبارزه به بې له سر بنډنې نه هم نه وي. هغوی چې د ديکتاتوري لپاره خدمت کوي ډير احتمال لري چې پدې نيت متقابله حمله وکړي چې خلک مجبوره کړي چې بيا د ديکتاتوري سره همکاري او ورته اطاعت وکړي.

د قدرت په اړه پورتنی نظريه پدې معنی ده، چې د هرې ديکتاتوري قصدي تجزيه او ټوټې کيدل ممکن دی. ديکتاتوري په خاصه توگه مشخص خواص لري، چې هغی ډير زيات د سياسي سرغړونې د بڼه تطبيقولو په مقابل کښې زيان منونکی گړځوي. راضي، چې دا خاصيتونه په ډير تفصيل سره مطالعه کړو .

څلورم فصل

ديکتاتورۍ خپلې نیمګړتیاوې لري

ديکتاتورۍ اکثراً ماتې خوړونکې نه ښکاري. د جاسوسۍ وسايل، پوليس، عسکري قوتونه، بنديخانې، د توقيف ځايونه، او د اعدام دلگڼونه، يواځې د يو څو زورورو ديکتاتورانو له خوا اداره کيږي. همداسې د يو هيواد مالي پانگه، طبيعي منابع، او توليداتو د ديکتاتورانو له خوا لوټ او د هغوی د اهدافو او حمايي په لاره لگول کيږي. له بلې خوا، ديکتاتورانو سره په مقاييسې، ديموکراتان اکثراً ډير زيات کمزوري، بې تاثيره او ضعيف ښکاري. د ديکتاتورانو په هکله د نه ماتېدونکيتوب تصور او د ديموکراتانو کمزورتيا، د يوې اغيز ناکې مخالفې قوې راولاړيدل د ذهن نه لرې کوي. خو خبره دلته پای ته نه رسيري.

د "اشيل د پوندي" تشخيصول

د لرغوني يونان نه يوه کيسه د هغو کسانو د کمزورتيا ټکي ډير ښه روښانه کوي، چې عموماً فکر کيږي چې دوی به په هيڅ اړخ کېنې به کمزورتيا ونلري. د اشيل، پهلوان پر ځان هيڅ غشي به نفوذ نه کاوه او نه توره به ئې پوستکي غوځولی شو. روايت کيږي چې د اشيل مور هغه ئې په ماشوموالي کېنې د ستيکس په جادوئي سيند کېنې غوټه کړې و چې په نتيجه کېنې ئې بدن مصئون شوی و. لاکن سره لدې دلته يو مشکل پاتې و. څرنگه چې ماشوم اشيل د غوټه کولو په وخت کېنې مور د پوندي نه نيولی و، نو اوبه ئې د بدن هغې برخې ته نه و رسيدلی چې مصئونيت يې حاصل کړی وای. کله چې اشيل لوی شو نو خلکو به فکر کاوه چې هغه د غليمانو د وسلو په مقابل کېنې پوره مصئونيت لري. په پای کېنې د تروا په جگړه کېنې، د دښمن يو عسکر چې د يو کس له خوا نه پدې راز خبر شوی و، د اشيل غير مصئونې پوندي ته نخښه ونيوله چې دی ئې ټپي کړ او غشي وژونکی تمام شو. تر ننه پورې د "اشيل پونده" عبارت، د يو کس، يو پلان او يا مؤسسې هغې کمزورې برخې ته اشاره کوي چې که پر هغې برخې بريد وشي نو کوم مصئونيت يا محافظت به ونه لري.

د ظالمو ديکتاتورانو په برخه کېنې، همدا اصول په کار اچول کيږي. هغوی ته هم په ډيره چالاکی او لږ تاوان ماتې ورکول کيداى شي، خو چې که د دوی کمزورې برخه تشخيص او گزارونه پرې راټول شي.

د ديکتاتوريو کمزورتيا وي:

د استبدادي حکومتونو کمزورتياوي دادي:

۱. د يو زيات شمير خلکو، ډلو ، مؤسساتو مرستې او منافع چې د رژيم د عادي جريان لپاره ضروري دي، بنائې چې محدود او يا قطع شوی وي.
۲. د رژيم د تيرو سياستونو ملزومات او نتيجې، هغه وخت ئې اوسنی قدرت محدودوي چې متضادې پالیسي، قبول يا پکار واچوي.
۳. کيدای شي چې رژيم خپل عمليات د ورځني عادي جريان په رنگ گړخولی وي، او لږ وړتيا ولري چې ځان د نوي وضعیت سره عيار کړي.
۴. افراد او منابع چې د اوسني وظايفو لپاره تعين شوي د نوي ضرورياتو لپاره به غوره او وړ نه وي.
۵. مادونان چې د خپلو امرانو د خپه کولو نه ويريري، بنائې چې ديکتاتور ته سم او مکمل راپور چې د تصميم نيولو لپاره ضرور دی ورنکړي.
۶. ايډيالوژي بنایي چې زور شوی او د سيستم کيسې ، علامې او شعارونه خپل اعتبار له لاسه ورکړي وي.
۷. که يو قوي ايډيالوژي ارائه شوی وي چې د چا د واقعیت د کتلو قابليت ئې د خپلې اغيزې لاندې راوستی وي، نو د هغې نه کلکه پيروي به ددې سبب شي چې د ټولني د واقعي شرايطو او ضرورتونو نه پاملرنه وگرځوي.
۸. د بيروکراسی د اغيزمنتوب او وړتيا زوال او خرابيدل ، يا د حد نه زيات کنترول او د اصولنامو جاري کول به د سيستم پالیسي او عمليات بي اغيزې کړي.
۹. داخلي مؤسساتي ټکرونه او شخصي رقابتونه او دښمنی بنایي چې د ديکتاتوري عملياتو ته ضرر ورسوي او يا يې مختل او سره وئې شلوي.
۱۰. بنایي چې د روشن فکرانو او زده کونکو حوصله د حالاتو، تحديداو، نظرياتو د تلقينيدلو او ټکونو نه په سر رسيدلي وي.
۱۱. عمومي خلک بنایي، چې د وقت په تيريدلو سره د رژيم په مقابل کښي بي پروا، شکمن او حتي دښمن وگرځي.
۱۲. سيمينيز، طبقاتي، کلتوري، يا ملي مخالفتونه بنایي چې لورې درجي ته ورسيري.

۱۳. د دیکتاتوری د قدرت د مراتبو سلسله تر یوې اندازې پورې تل بی موازني وي،

او کله دا بی موازنیټوب ډیر زیات وي. افراد نه یوازې په خپل ځای په عین رتبي پاتې کیږي. بلکه کېدای شي چې لور یا ټیټ لار شي او یا کاملاً له مینځه لاړ او نور اشخاص ئې پر ځای وگمارل شي.

۱۴. د پولیسو یا عسکرو ځینې برخې بنایي داسې عمل وکړي چې خپل هدفونو ته ورسیري، حتی د تاسیس شوي دیکتاتوری د غوښتنې پر ضد، آن که د کودتا د لارې نه هم وي.

۱۵. که دیکتاتوري نوی تاسیس شوی وي، او وخت ته ضرورت ولري چې ځان بڼه ځای پر ځای کړي.

۱۶. څرنگه چې په دیکتاتوری کېږي ډیر زیات تصمیمونه د ډیرو لږو خلکو له خوا نیول کیږي نو په دیکتاتوری کېږي د قضاوت، تگ لاري، او عمل اشتباهات ډیر احتمال لري.

۱۷. که رژیم و غواړي چې دا خطرونه له مینځه ويسي، او خپل کنترول غیر مرکزي کړي، نو کنترول به یې پخپله د قدرت په مرکزي اهرمونو نور هم کمزوری شي.

د دیکتاتوری په کمزورو برخو برید کول

ددې ذاتي کمزوریو په پوهیدلو سره، ددې لپاره چې سیستم ته اساسي تغیر ورکړي او یایي تجزیه کړي آزادي غوښتونکي کولی شي چې قصداً دا د " آشیل پوندي " لا پسې کمزوری کړي.

نتیجه څرگنده ده: سره لدې چې ظاهراً غښتلی ښکاري، دیکتاتوری خپلې کمزورتیاوې، لکه داخلي بی کفایتي، شخصي رقابتونه، مؤسساتي بی کفایتی، او د تشکیلات او اداراتو تر مینځ اختلافات لري. د وخت په تیریدلو سره دا کمزورتیا وې د رژیم مؤثریت کموي او د تغیراتو او عمدي مقاومتونو په مقابل کېږي یې ژوبلېدونکی گړځوي. هر څه چې رژیم غواړي تر سره کړي الزاماً نه تکمیلیري ځینې وختونه د مثال په توگه حتی د هیټلر مستقیم امرونه هم هیڅکله پر ځای نه شول، ځکه چې د لاندنیو قدمو اشخاص د مراتبو په سلسله کېږي نه غوښتل چې هغه اجرا کړي. دیکتاتوري رژیمونه، لکه چې مو ولیدل شاید پخپله ټوټې ټوټې شي.

دا ددې معني نلري چې دیکتاتوري به بی له خطرونو او تلفاتو به ویجاړ شي. د آزادی لپاره به هر احتمالي طرز د حرکت د خطر او کړاو سره مخامخ شي او د عملي کولو لپاره به وخت او زمان ته ضرورت ولري. او هم یقیناً د عمل هیڅ یوه وسیله نشي کولی چې په ټولو حالاتو کېږي چټک بریالیتوب تامین کړي. سره لدې هم، د مبارزاتو هغه ډولونه چې د دیکتاتوری مشخص کمزورتیاوې په نڅښه کړي، نظر هغو ته چې دیکتاتوری سره په هغه ځای کېږي

جگره کوي چيرته چي ډيره قوي ده، د برياليتوب ډير چانس لري. اوس نو سوال دادی چي
ددې مبارزې لارښوونه څرنگه وشي.

پنجم فصل

د قدرت استعمال (پکار آچول)

په لومړي فصل کښې مونږ وویل چې د دیکتاتورۍ په مقابل کښې د نظامي مقاومت انتخاب د هغه په کمزوري برخه، نه، بلکه په قوي برخه برید کول دی. د مبارزې لپاره د دیکتاتورۍ عسکري قوا، د مهماتو زیرمې، د وسلو ټکنالوژي او نور ټاکلو باندې د مقاومت نهضت ځان په ښکاره توګه په نا مساعده وضعیت کښې آچوي. دیکتاتورې نژدې هر وخت پدې ساحو کښې د زیاتو منابعو د راټولولو امکانات لري. په پردي قواوو باندې د خلاصون لپاره تکیه کول هم مخکښې په لنډ ډول بیان شوی دی. په دویم فصل کښې مو د مذاکراتو د لارې د دیکتاتورۍ د لیرې کولو مشکلات هم وڅیړل.

نو کومې وسیلې پاتې دي چې دیموکراتیک مقاومت ته په ښکاره توګه پر دیکتاتورۍ بر لاسی ورکړي او دهغه کمزوري نقطې په ډاګه، او لاپسې کمزوري کړي؟ کوم تخنیکي حرکت کولی شي چې د سیاسي قدرت په نظريي باندې چې په دریم فصل کښې بیان شو پانګه اچونه وکړي؟ ددې سوال لپاره مناسب ځواب سیاسي سرغړونه ده.

د سیاسي سر غړونې خاصیتونه:

- سیاسي سر غړونه نه قبلي چې د جګړې نتیجه د مبارزې د هغو وسیلو په واسطه تعین شي چې دیکتاتورۍ ئې تعینوي.
- د رژیم د پاره مبارزه مشکله ده.
- کولی شي چې په بې سارې توګه د دیکتاتورۍ کمزور تیاوې لاپسې کمزوری او د قدرت د منابعو نه ئې اړیکې پرې کړي.
- عملیات کولی شي چې په یوې پراخې ساحې کښې خور شي، خو کولی شي چې په یو معین هدف باندې متمرکز شي.
- دیکتاتور د قضاوت او اقدام د اشتباه خواته بیایي.
- سیاسي سر غړونه، په اغیزناکه ډول خلک، او د ټولني ډلې، او مؤسسات په ډله نيزه توګه په هغې مبارزې کښې پکار آچولی شي چې د ظالم اقلیت، حکومت پای ته ورسوي.

- سياسي سر غرونه په اغيزناکه توگه په ټولني کښې د قدرت د توزيع سره مرسته کوي، او دموکراسۍ په جوړونه او د ديموکراتيکي ټولني حمايي او ساتنه نور هم ممکنوي.

د عدم تشدد د مبارزې د کار ډول:

لکه د نظامي قوې، سياسي سر غرونه هم د د مختلفو هدفونو لپاره پکار اچول کيږي. دا هدفونه کېدای شي چې مقابل لوري د يو خاص حرکت په کولو باندې مجبور کړي، يا داسې وضعيت پيدا کړي چې اختلافات په سوله نيزه توگه حل کړي، او يا مخالف رژيم پوره له مينځه ويسي.

که څه هم، سياسي سر غرونه د وسله والې نښتې نه ډير بل ډول پر مخ ځي، ولې بيا هم د جگړې دواړې لارې غواړي چې په ډيرو مختلفو وسيلو باندې مبارزه وکړي چې متفاوتې نتيجې به مينځ ته راولي.

د وسله والې جگړې لارې او نتيجې خورا څرگند دي، چې د ډارولو، تپي کولو، وژلو او وړانلولو لپاره پکښې حقيقي وسلې او تخريبي وسايل پکار اچول کيږي.

عدم تشدد (بي وسلې) جگړې نسبت وسله والې جگړې ته ډير پېچلې او د مبارزې متفاوت شکل دی ځکه چې د وژونکو وسلو پر ځای پکښې سيکالوژيکي، ټولنيز، اقتصادي، او سياسي وسلې د خلکو او د جامعي د مؤسساتو له خوا استعمال کيږي. دا وسلې (وسيلې) په مختلفو نومونو لکه احتجاج، اعتصاب، عدم همکاري، تحریم، سوږوالی (بي علاقه توب) او د خلکو د زور په نومونو پېژندل شوي. څرنگه چې مخکښې مونږ وويل، ټول حکومتونه يواځې تر هغې پورې اداره کولی شي، چې خپل د ضرورت وړ قوت د خلکو او د ټولني د مؤسساتو د همکارۍ، تسليم، او اطاعت نه تر لاسه کړي. بر خلاف د تشدد (وسله والې) مبارزې نه، سياسي سر غرونه په خاصه او مناسبه توگه د ديکتاتورۍ نه د قدرت د پورتنۍ منابع د جلا کولو لپاره خدمت کولی شي.

د عدم تشدد وسلې او انضباط:

په تيرو سياسي سر غرونو کښې، عامه غلطي، چې اکثراً بي له مخکښې پلان جوړولو يي شکل نيوه دا و چې تصور کېده، چې يواځې په دوو ميتودونو لکه د اعتصابونو او عمومي مظاهراتو په وسيله کولی شو چې نتيجې ته ورسيدو. په حقيقت کښې، ډېر شمېر ميتودونه شته چې د مقاومت ستراتيژيستانو ته اجازه ورکوي چې د مقاومت له ايجابه سره سم په يوې نقطې يي راټول او يا يي په ټولې ساحې کښې خور کړي.

د دوو سوو په شاوخوا کښې د عدم تشدد د مبارزې میتودونه تر اوسه پورې پېژندل شوي، او په ډاډه‌گیرني سره ډیر نور اصولونه هم موجود دي. دا اصولونه په دوو پراخو ډلو ویشل شوي:

اعتراض او اغوا، همکاري نه کول او مداخله.

د عدم تشدد د اعتراض او اغوا کولو میتودونه اکثراً نمایشي مظاهرات دي چې پدې کښې رسم‌گذشتونه، لاروهني، او بیخوبي ایستني، (۴۵ میتودونه) شامل دي.

همکاري نه کول په دريو گروپونو بیلیري: (أ) ټولنيز همکاري نه کول (۱۶ میتودونه)

(ب) اقتصادي همکاري نه کول، تحریمونه (۲۶ میتودونه) او اعتصابونه (۲۳ میتودونه)

(ج) سیاسي همکاري نه کول (۳۸ میتودونه). سوله‌نیزه مداخله، د روحي، فزیکي، ټولنيز،

اقتصادي، یا سیاسي وسایلو سره، لکه روژه، سوله‌نیزه اشغال، یا د موقتي حکومت تاسیس (۴۱ میتودونه) وروستی گروپ دی. د سوله‌نیزې سر غړوني ۱۹۸ میتودونه ددې کتاب په پای کښې د ضمیمې په ډول راټول شوي دي.

ددې میتودونو ډیر شمیر چې په احتیاط سره انتخاب شوي، دوامدار او په غټ مقیاس چې د یوې سمې ستراتیژۍ په چوکاټ، او مناسب تکتیکونه د تربیه شوي ملکي کسانو له خوا پکار اچول شوي، ډیر احتمال لري چې هر ناجایزه رژیم د سختو مشکلاتو سره اخته کړي.

پدې کښې ټولې دیکتاتورۍ شامل دي.

بر خلاف د نظامي وسایلو، د عدم تشدد د مبارزې میتودونه کېدلې شي چې په مستقیمه توگه په مطلوبو هدفونو متمرکز شي. د مثال په توگه، ددې دپاره چې دیکتاتورۍ کاملاً یو سیاسي موضوع ده نو د عدم تشدد د مبارزې د سیاسي شکلونو د استعمال به یو قاطع اثر پرې واچوي. دا مبارزه دیکتاتور ته د حقانیت د ورکولو انکار او د هغه رژیم سره د همکاري نه کول دی. همدارنگه، د مشخصو پالیسیو په مقابل کښې عدم همکاري استعمالیدلې شي. ځني وختونه، ځنډول او ځان‌ناگاره اچول کېدای شي چې په چپتیا او پټه عملي شي، او په نورو وختونو کښې څرگنده نافرمانی او سر غړوني عمومي مظاهري او اعتصابونه کېدای شي چې ټولو ته ښکاره وي.

له بلې خوا، که دیکتاتورۍ د اقتصادي فشارونو نه زیان منونکی وي او یا د رژیم په مقابل کښې عمومي شکایتونه د اقتصادي نیمگړتیاو له کبله وي نو بیا تحریمونه او اعتصابونه کېدای شي چې د مقاومت مناسب میتودونه وي. د دیکتاتور هلې ځلې به چې د اقتصادي سیستم نه گټه واخلي د محدودو عمومي اعتصابونو، د کارونو د پرمختگ وروالی او د

لازمو متخصصينو مرسته نه کولو او يا د صحنې نه د هغوی د وتلو سره مخامخ شي. د اعتصابونو انتخاب شوي مختلف ډولونه پر مهمو نقطو باندې لکه تولید، نقلیات، د اومو موادو زیرمې، او د تولیداتو په وپشلو پکار اچول کیدی شي.

د عدم تشدد د مبارزې ځینې میتودونه د خلکو نه غواړي چې داسې کارونه وکړي چې د هغوی د عادي ژوندانه سره رابطه نلري، لکه په خلکو باندې د خپرونو د پانې وپشل، د پټو خپرونو د عملیاتو اداره کول، د لوري اعتصاب، یا په کوڅې کښې کښیناستیدل. د ځینو خلکو دپاره به دا سخته وي چې بهی له فوق العاده حالاتو نه دا میتودونه پکار واچوي.

د عدم تشدد د مبارزې نور میتودونه د خلکو نه غواړي چې تقریباً ژوند ته ادامه ورکړي خو په یو څه توپیر سره. د مثال په توگه، د اعتصاب پر ځای خلک به کار ته ولاړ شي خو قصداً به د معمول نه ډیر ورو او یا بهی گټې (بې اغیزې) کار وکړي. په لوی لاس به اکثرأ غلطی وکړي. کېدای شي چې یو کس ځان مریض واچوي او پلمه وکړي چې په یو معین وخت کې کار نشي کولی.

بل کس به دیني مراسمو ته ولاړ شي چې هلته نه یواځې مذهبي مقصد بلکه سیاسي هدف هم موجود وي. ددې لپاره چې خپل ماشومان د تبلیغاتي حملو نه وساتي یو څوک کیدلی شي چې خپل ماشومان په کور یا غیر قانوني صنفونو کې تربیه کړي. بل څوک به نه غواړي چې هغو اجباري ډلو سره یو ځای شي، چې د آزادی په صورت کې به ونه غواړي چې پکښې گډون وکړي. د دغو ډولو اقداماتو ورته والی د خلکو د عادي فعالیتونو سره او د دوی لږ لري والی د هغوی د معمولي ژوند نه بنائې د ډیرو خلکو برخه آخستل په ملي آزادي بڅبونکي مبارزو کې آسانه کړي.

څرنګه چې د عدم تشدد مبارزه او د تشدد مبارزه سره ډیر زیات توپیر لري، نو حتی په ډیر لږ مقیاس د سیاسي سرغړونې مبارزې کېنې د تشدد استعمال به بهی گټې وي، ځکه چې تشدد به مبارزه هغه خوا ته بوځي چې دیکتاتور پکښې فوق العاده بر لاسی لري (وسله وال اخ او ډب).

د عدم تشدد په مبارزه کېنې انضباط د بریالیتوب اساسي کلي ده، او د دیکتاتور او د هغه د استازوله خوا نه، سره د لمسونکي اقداماتو او بیرحمیو باید ټینګ وساتل شي. د تشدد کونکي ډبنمن په مقابل کېنې، د عدم تشدد د جگړې انضباط ټینګول د عدم تشدد په جگړې کېنې د تغیر هغه څلور وسیلې (چې په همدې فصل کېنې څیرل شوی) آسانوي. همدارنګه د عدم تشدد د جگړې د سپلین د سیاسي جوجیتسو* په مراحلو کېنې ډیر زیات مهم دی.

* جوجیتسو: د دیکتاتور خپل او ټکول چې د خلکو له خوا نه په انضباط پیوستون او ټینګار سره مخامخ شي، نور هم به د هغه ناروا او ظلم خلکو ته بریند کړي. دا به د عدم تشدد د عاملینو په گټه، به په عقایدو او د قدرت په اړیکو کې تغیر راولي

پدې مراحلو کېنې د رژيم بنکاره ظلم د عدم تشدد د مبارزينو په مقابل کېنې، سياستاً د ديکتاتور د موضع پر ضد راڅرخيري او د ديکتاتورۍ د مراتبو په سلسلې کېنې ټکر پيدا کوي، او د مقاومت لپاره د خلکو په مينځ کېنې، د رژيم د عادي پلوي کونکو او دريمي ډلې کېنې پلويان گټي.

که څه هم په ځينو حالاتو کېنې، د ديکتاتورۍ په مقابل کېنې د تشدد د لږې اندازې د استعمال نه به مخنيوی ممکن نه وي. د خلکو نا اميدي او د رژيم نه نفرت بنايي چې د تشدد په انفجار بدل شي، او يا مشخصو ډلو که څه هم د عدم تشدد د مبارزې د اهميت په دندې پوه شوي خو بيا هم تشدد يې پوره ندی خوشې کړی. پدې حالاتو کېنې سياسي سر غړونه، نه بنايي چې پرېښودل شي. په هر حال، ضرور دی چې د تشدد جگړه د عدم تشدد د مبارزې نه په جغرافياوي، ټولنيزو گروپونو، او زماني ملحوظاتو سره بېل شي. که نه نو، تشدد به د سياسي سر غړوني استعمال باندې چې د مبارزې يو پياوړی او بريالی ممکنه لار ده تباه کونکې اغيزې واچوي.

تاريخي ثبوتونې رابښيي، که څه هم مرگ ژوبلې بايد د سياسي سر غړوني په مبارزې کېنې په نظر کېنې ونيول شي، خو دا تلفات به د پوځي جگړې نه ډير زيات کم وي. برسیره پر دې، د مبارزې دا ډول (عدم تشدد) د وژلو او بې رحميو د ناپايه سلسلو د دوام سره مرسته نه کوي.

د عدم تشدد مبارزې، د تلفاتو د مينځ ته راوړلو (يا ډير کنترول) هم ايجاب کوي او هم يې سبب گرځي. د حکومت د تشدد او ځپلو نه د خلکو په زړونو کېنې ډار پيدا کيږي. د خلکو د زړونو نه ددې وېرې ورکول او يا کنترولول په ټولني باندې د ديکتورانو د قدرت د تخريب لپاره يو اساسي عنصر دی.

څرگند تيا، پټول او لوړ معيارونه:

د هغه تحریک لپاره چې عدم تشدد پکار آچوي، پټول، غولول او خفيه توطئې ډير سخت مشکلات پيدا کوي. اکثراً ممکن نه وي چې خپل مقصدونه او پلانونه، د سياسي پوليس او استخباراتي استازو نه پټ وساتو. د تحریک له نظره پټول نه يواځې اړيکې له ډاره سره لري بلکه ور سره نوره مرسته هم کوي. دارنگه چې د مقاومت روحیه کمزوری کوي، او د هغو کسانو شمېر لږوي چې په يو ورکړل شوي اقدام کېنې برخه اخلي. همدارنگه دا د هغه بدگمانيو او تهمتو سره مرسته کوي چې اکثراً د تحریک په دنده کېنې په نه توجه کونکي ډول چې څوک د دښمن نماينده ده او يا ورته خبر ورکوي پيدا کيږي. همدارنگه، پټونه بنائې چې د تحریک قابليت چې په عدم تشدد ولاړ پاتې شي د اغيزې لاندې راولي.

بر خلاف، د مقصدونو او پلانونو په برخه کېنې څرگندتيا نه يواځې تحریک د عدم تشدد مبارزې په لار باندې قايم ساتي بلکه دا مفکوره هم تقويه کوي چې تحریک ډير زيات پياوړی

دی. البته مسئله ددی نه چې دلته بیان شوی ډیر پېچلی دی او د مقاومت د فعالیتونو ځینې ملحوظات شته چې د محرمیت ایجاب کوي. د هغو کسانو په واسطه چې د عدم تشدد د مبارزې په زور او قوت او هم د دیکتاتورۍ د کشف په وسایلو باندې په یو مشخص حالت کې پوره پوهیږي یوه جامعي څیړنې ته ضرورت لري.

د پټو څېړونو تصحیح، چاپول، او توزیع، او د هیواد د داخل نه د غیر قانوني راډیوي نشریات، او د دیکتاتورۍ د عملیاتو په برخه کې د استخباراتي معلوماتونو راټولول د هغه مخصوصو محدودو ډولونو فعالیتونو څخه دی چې پکښې په لوړه درجه محرمیت ایجاب کوي. د عدم تشدد د مبارزې د تصادم په ټولو مرحلو کې د لوړې سويې د عمل او رفتار ساتنه ډیر ضرور دی. خصوصیاتو ته لکه زړورتوب، او د عدم تشدد د انضباط ساتنې ته تل ضرورت دی. دا ضرور دی چې باید په یاد وساتل شي چې د خلکو ډیر شمېر به اکثرأ ضرورت وي چې یو مشخص تغیر باندې اغیزه واچوي. د دومره لوی شمېر گډون په هغه صورت ممکن کیدای شي چې په نهضت کې پورتنی لور معیار ساتل شوی وي.

د قدرت د اړیکو انتقال

ستراتیژي جوړونکو باید په یاد ولري چې سیاسي سر غړونه د مبارزې یوه دوامداره بدلیدونکي ډول دی چې د حرکت او متقابل حرکت او یا عمل او عکس العمل په بڼه دوام مومي. هیڅ یو شی ساکن ندی. د قدرت اړیکې که مطلق وي یا نسبي د پر له پسې او چټک بدلون تابع وي، چې د مقاومت کونکو لپاره دا ممکن گرځوي چې د خپل د عدم تشدد په مبارزې باندې د ظلم په مقابل کې ولاړ پاتې شي.

د مقابلو خواوو، د مربوطو قواوو رنګارنګ توب پدې ډول جګړنیزه حالت کې ډیر احتمال لري چې د تشدد ډوله تصادم نه ډیره افراطي وي چې ډیر په چټکۍ سره صورت نیسي. او ډول ډول او په سیاسي لحاظ مهمې نتیجې لري. ددې رنګارنګ توب په لحاظ د مقاومت کونکو له خوا خاص اقدامات احتمال لري چې دارنګه اغیزه ولري چې تر هغه زمان او مکان نه تجاوز وکړي چې دا اقدامات پکښې واقع کیږي. دا اغیزې د یو یا بلې ډلې په تضعیف او یا تقويې کې به منعکس شي.

برسیره پر دې، د عدم تشدد د مبارزې ډله بنایي د خپل عمل سره، د مخالفې ډلې مربوط قوت په زیاتوالی او یا کموالی باندې په زیاته اندازه نظر و نظا مي جنگ ته تاثیر واچوي. د مثال په توګه، د دیکتاتور د ظلمونو په مقابل کې، دسپلین لرونکې او زړور مقاومت بنایي چې د دیکتاتور د خپلو عسکرو او خلکو په مینځ کې، تشویش، ناخوښي، بی اعتمادی، او په فوق العاده حالاتو کې حتی د بغاوت موجب و ګرځي. (په ۱۹۳۰ کال، کې د پېښور د قصه خوانی د بازار مثال). دا مقاومت بنایي چې د دیکتاتورۍ د زیاتې بین المللي محکومیت سبب شي.

(د مترجم یادونه: د دیکتاتور د عسکري او پولیسو بی اطاعتی څرگند مثال د. ۱۹۳۰ کال د اپریل په ۲۳مه د پېښور د قصه خوانی بازار په قتل عام کې د یادونې وړ دی. کله چې د انگریزانو د شاهي گاروال ریفلز بلوک د بیگناهو بی دفاعو او بی وسلو ملکی مظاهره کونکو باندي د پزو د کولو نه سر وغړول. نوموړي افراد بیا د عسکري دیوان حرب له خوا د لسو نه تر څوارلسو کلونو پوري په بند محکوم شول. ویل کیږي چې د قصه خوانی پدي قتل عام کېني د ۳۰۰ په شاوخوا خدایي خدمتگاران شهیدان شوي وو. خو ځینی دا تلفات تر ۶۰۰ پوري روایت کړي)

بر سیره پر دې، په مهارت سره، د سپلین لرونکی او د سیاسي سر غړوني دوامداره استعمال بنیایي په مقاومت کېني د هغو خلکو گډون چې په عادي توگه دیکتا تور حمایه کوي او یا بی طرفه پاتي کیږي زیات کړي.

د بدلون څلور میکانیزم (لارې چارې):

د عدم تشدد مبارزې، په څلورو طریقو بدلون تولیدوي. اولنی میکانیزم ډیر لږ د پېښیدو امکان لري، که څه هم ځینی وختونه واقع شوي دي. کله چې مقابل لوری د مظلومو او زړورو مقاومت کونکو د رنځونو او کړاونو د زغملو نه چې د عدم تشدد د مبارزې پیروي کوي د احساساتو د تاثیر لاندې راشي او یا منطقاً قناعت حاصل کړي چې د مقاومت کونکو غوښتنه پر حق ده نو کیدای شي چې دوی یې ومني. چې دې میکانیزم ته "د عقیدې بدلون" وایي.

د عقیدې د تغیر پېښې د عدم تشدد د مبارزې په جریان کېني کله کله پېښیږي چې د نادراتو څخه شمېرل کیږي، او په ډیرو منازعاتو کېني بېخي صورت نه نیسي او یا که پېښ هم شي په ډیر لږ مقياس به وي.

اکثراً د عدم تشدد مبارزې، د جگړې د حالت او ټولني د بدلولو په اساس عمل کوي او مقابل لوری هر څه چې وغواړي نشي کولی. دغه بدلون دی چې درې نور میکانیزم (لارې چارې) تولیدوي:

روغې جوړې، بی تشدده اجبار او تجزیه. دا چې کوم یو ددې درې میکانیزم نه پېښیږي د دیموکراسی په گټه د نسبي او مطلق قدرت د انتقال د درجې پوري تړلی دی.

که موضوعات ډیر بنسټیز نه وي، د مخالفې لوري غوښتنې ډیر تهدیدونکې نه گڼل کیږي، او د قوتونو رقابت د یوې اندازې پوري د قواوو اړیکې تبدیل کړی وي، او موجوده جنجال بنیایي چې دیوې موافقې د لارې نه د اختلافاتو په نیمايي کولو یا د مصالحې د لارې لري شي. دا میکانیزم ته روغه (سازش) وایي. ډیر اعتصابونه له دې لارې نه حل شوي، چې دواړه خواوې خپل ځینی هدفونو ته رسیږي او یو خوا هم خپل ټول هدفونه، نه تر لاسه کوي. یو حکومت شاید چې درک وکړي چې دارنگه روغه جوړه ځینی مثبتې گټې لري لکه د تشنج کموالی، خلکو ته ځان د "انصاف خاوند" معرفي کول، یا د رژیم تصور بین المللي ټولني ته

بنايسته ځلول. نو دا ډير مهم دي چې د هغو موضوعاتو په ټاکنې باندې ډير غور وشي چې د روغې (سازش) له لارې پرې فيصله د منلو وړ وي.

دا د ديکتاتورۍ د نسکورولو لار نه ده.

د عدم تشدد مبارزه کيدای شي چې د هغې نه ډير پياوړی وي چې د عقيدې د تغير او روغې جوړې د لارو چارو (ميکانيزم) سره بنودل شوی. ډله نيزه همکاري نه کول او سر غرونه

ټولنيز او سياسي وضعيت داسې بدلولی شي، مخصوصاً د قدرت ارتباط، چې، د ديکتاتور

ورتيا چې اقتصادي، اجتماعي او سياسي جريان چې حکومت او ټولنه کنټرول کړي ترې آخستل کيږي. د مقابل لوری وسله وال قوتونه نور دا باور دلاسه ورکوي چې مقاومت کونکي به وټکوي.

که څه هم د مقابل لوری مشران په خپلو مقامونو کښې پاتې کيږي، او خپل هدفونه تعقيبوي، خو دهغوی قابليت چې په اغيزناکه توگه اقدام وکړي د هغوی نه آخستل شوی وي. دې ته د عدم تشدد اجبار وايي. چې ځينې فوق العاده وضعيتونو کښې، د عدم تشدد اجبار کوم حالات پيدا کوي نور هم پر مخ ځي. د مقابل لوری رهبر په حقيقت کښې خپل د عمل ټول قابليت دلاسه ورکوي او د قدرت ساختمان يې رنګيږي. د مقاومت کونکو پر ځان باور، همکاري نه کول او سر غرونه دومره پرمختگ وکړي چې ديکتاتوري ډير لږ کنټرول هم پرې نشي لرلی. د مقابل لوری بيروکراسي د خپلې رهبري د اطاعت نه انکار کوي او دهغه پوليس او عسکر بغاوت ته لاس اچوي. د مقابل لوري عادي ملا تر يا عوام خپل پخوانی رهبر ردوي او د حکومت کولو حق نه يې کاملاً انکارکوي. پس له دې د دوی پخواني مرسته او اطاعت له مينځه ځي.

د بدلون څلورم مکانيزم (لارې چارې) د مقابل لوري د سيستم ټوټې ټوټې کېدل دارنگه تکميل شوی وي، چې حتي هغوی اوس کافي قدرت د تسليميدلو لپاره هم نلري. رژيم په سادګۍ سره په ټوټو بيليري.

د آزادۍ د ستراتيژي د طرح کولو په وخت کښې بنايي چې دا څلور میکانيزم (لارې چارې)

په فکر کې ونيول شي. کله کله دوی ضرورتاً په تصادفي ډول عمل کوي. سره لدې، په يوې جګړې کښې د بدلون د میکانيزم دپاره د دوی نه د يو يا ډيرو ټاکل دا به ممکنه وگرځوي چې مشخص او دوه اړخيزه تقويه کونکي ستراتيژي تنظيم شي. د مکاييزم يا میکانيزمونو ټاکل په متعددو عواملو پورې اړه لري، په گډون د دښمنې ډلې مطلق او نسبي قدرت، او د عدم تشدد د مبارزينو نظريات او هدفونو نه.

د سياسي سر غروني آزادي بڅېبونکي نتيجي

د تشدد د استعمال د مرکزي کونکي نتيجي په مقايسه، د عدم تشدد د مبارزې د اصول استعمال د سياسي ټولني په ديموکراتيکي کولو کښي د څو لارو نه کومک کوي.

د ديموکراسي کولو د نتيجي يوه برخه منفي ده. لکه د نظامي وسيلو، دا اصول د يوه حکومت کونکي اقليت د ادارې لاندې، د ځپلو يوه وسيله نه پيدا کوي چې د خلکو په ضد د ديکتاتورۍ د تاسيس او يا محافظي په مقصد استعمال شي. د سياسي سر غروني د نهضت رهبران پر خپلو پيروانو باندې تاثير او فشار اچولی شي خو کله چې دوی بل رهبر انتخاب کړي هغوی باندې کولی يا اعدامولی نشي.

د ديموکراسي کولو د نتيجي بله برخه مثبت دی. چې د عدم تشدد د مبارزې خلک د مقاومت د وسيلو سره سمبالوي چې د هغې سره خلک آزادي ته ورسيري، او هم د اوسني او راتلونکي ديکتاتور په مقابل کښي د هغې نه دفاع وکړي.

د ديموکراسي کولو څو مثبتې نتيجي په لاندي ډول کېدلی شي:

- د عدم تشدد د مبارزې د پکار اچولو تجربه به خلکو کښي پر ځان باور پيدا کړي، چې د رژيم تهديد او د زور په واسطه د ځپلو ظرفيت يې د گواښ لاندې راولي.
- د عدم تشدد مبارزه، د عدم همکاري او سر غروني وسايل برابرې چې خلک کولی شي د هغې په واسطه د ديکتاتورې ډلې له خوا د غير ديموکراتيک کنترول په مقابل کښي مقاومت وکړي.
- د عدم تشدد مبارزه، د ديموکراتيک آزادي د عملي کولو نه لکه د بيان آزادي، د مطبوعاتو آزادي، د سياسي ډلو آزادي، د راتولېدلو آزادي نه د ځپونکي کنترول په مقابل کښي دفاع کوي.
- د عدم تشدد مبارزې په ټولنه کښي د مستقلو ډلو، مؤسساتو چې مخکښي مو ياد کړل د ژوندي پاتې کېدلو او يا بيا راپيدا کولو او تقويه کولو کښي غټه مرسته کوي. مستقلي ډلې او مؤسسي د ديموکراسي لپاره ځکه مهمې دي چې دوی دخلکو د قدرت د سمبالولو او د هر راتلونکي ديکتاتور په اغيزمن قدرت باندې تحيد اچولی شي.
- د عدم تشدد مبارزې هغه وسايل برابرې چې خلک د ظالم پوليس او عسکري عملياتو په مقابل کښي قدرت ښه پکار اچوي چې د يو ديکتاتور حکومت لخوا اجرا کيږي.

- د عدم تشدد مبارزې هغه لارې برابرې چې خلک او خپلواکه مؤسسات د هغې په واسطه د دیموکراسۍ په ګټه د حاکم اقلیت نه د قدرت منابع محدودوي او یا یې قطع کوي، او دارنگه د هغه د حاکمیت ادامه په خطر کېني آچوي.

د عدم تشدد د مبارزې پېچلتیا:

څرنگه چې پدې بحث کېني مو وکتل، د عدم تشدد مبارزه د ټولنیز عمل یو پیچلی لاره ده چې پکښې ډیر شمیر اصولونه، د بدلون پراخې لارې چارې، او د مشخصو کړو وړو ایجابول شامل دي. خصوصاً، د سیاسي سرغړونې لارې په یو دیکتاتور باندي اغیزمن کېدل په ډیر احتیاط سره د پلان جوړول او چمتووالی ایجاب کوي. راتلونکي ګډون کونکي ضرورت لري چې باید پوه شي چې د هغوی نه څه غوښتل کېږي. منابع باید د استفادې لپاره موجود شي. او طراحانو باید تحلیل وکړي چې د عدم تشدد مبارزه څرنگه په اغیزمنه توګه پکار واچول شي. اوس مونږ خپله پاملرنه وروستنی ډیر مهم موضوع (ستراتیژیکي پلان جوړولو اړتیا ته) ته اړوو.

شپږم فصل

ستراتیژیکي پلان جوړولو ته اړتیا

د دیکتاتورۍ په مقابل کښې د سیاسي سر غړوني مبارزه کیدای شي چې په رنگارنگو ډولونو پیل شي. پخوا دا مبارزه تقریباً تل بي له پلانه او اساساً به په تصادفي توګه شروع کیده. هغه مشخص شکایتونه چې د پخوانیو مبارزو د پیلیدلو سبب شوي دي ډیر پراخ توپيرونه ئې سره درلودل، خو ډیر ځلې یې نوي ظلمونه لکه، د یو ډیر مهم شخصیت بندي کول او یا وژل، یو نوی ظالمانه تګ لاره یا حکم جاري کول، د غذايي موادو کموالی، د دیني عقایدو په وړاندې بي حرمتي، یا د یوې ډیرې مهمې واقعي د نمانځلو نه به پیل شو. کله د دیکتاتورۍ له خوا نه یو مخصوص اقدام دومره خلک په قهر کړي چې بي له دې نه چې وپوهیږي چې د دوی پاڅون څرنگه پای ته رسي دوی به اقدام ته لاس پورې کول. بل وخت یو ډیر زړور شخص او یا یو وړوکی ډله یو اقدام باندې لاس پورې کوي چې بیا وروسته د خلکو له خوا نه حمایته کيږي. یو ځانګړی شکایت ښايي چې د نورو له خوا نه لکه د اولنی ډلې درک، او دوی هم به په مبارزې کښې ګډ شي. ځینې وختونه د مقاومت لپاره یوه مشخصه چيغه د یو ورکوتې ډلې یا شخص له خوا نه کیدای شي چې د انتظار نه ډیر زیات پلویان راټول کړي.

که څه هم خپل سري ځینې مثبت اړخونه لري، خو ډیر ځلې زیانونه هم را اړولي دي. اکثرأ، آزادي غوښتونکي د دیکتاتورۍ د شدید عکس العمل په انتظار نه وي او څرنگه چې دوی سخت وځپل شي نو بیا مقاومت له مینځه ځي. ځینې وختونه د دیموکراتیکو ډلو له خوا نه د پلان نه جوړول مهم تصمیمونه تصادف ته پریږدي چې تباہ کونکي نتیجې مینځ ته راوړي. حتی وروسته د ظالم رژیم د نسکوریدلو نه د انتقالی دورې لپاره د پلان نشتوالی د یوې نوي دیکتاتورۍ د راپیداکیدلو لپاره مرسته کوي.

پر واقعیت ولاړ پلان جوړونه

په راتلونکي کښې، بي له شکه، د خلکو عمومي اقدام چې سم پلان شوی نه وي د دیکتاتورۍ سره د مقابلي پر ضد به اغیزه وکړي. سره له دې، اوس ممکنه ده چې د ټولونه اغیزمني لاري د دیکتاتورۍ د نسکورولو لپاره پیدا کړو، خو که مونږ سیاسي وضعیت او د خلکو د فکري حالت چمتووالی تشخیص او د مبارزې د پیل څرنگوالی سم غوره کړو. د وضعیت د واقعي غور او پاملرنې په اساس په ډیر احتیاط سره فکر کول، او د خلکو قابلیت ته اړتیا ده چې اغیزمني لاري انتخاب شي تر څو چې په دارنگه شرایطو کښې آزادي تر لاسه شي.

که څوک غواړي چې یو کار تر سره کړي، نو دا د عقله سره سم دی چې باید ورته یو پلان جوړ کړي چې څرنگه یې باید ترسره کړي. هر څومره چې هدف مهم وي یا د ناکامۍ عواقب

خطرناکه وي په همغه اندازه د پلان جوړونې اهميت ډير پريږي. ستراتيژيکي پلان جوړونه د ټولو موجودو منابعو سمبالول او په کار اچول په اغيزمنه توگه تامينوي. د پلان جوړولو اهميت د داسې يو ديموکراتيک تحريک لپاره په خاصه توگه مهمه ده چې محدود مادي منابع ولري او وغواړي چې يوه زوروره ديکتاتوري نسکوره کړي او د غټ خطر لاندې وي. برخلاف، ديکتاتوري معمولاً به ډير زيات مادي منابعو ته لاس رسي، تشکيلاتي پياوړتيا به ولري، او د بي رحميو په عملي کولو باندې به پوره واکمن وي.

"د يوې ستراتيژي طرح کول" دلته دا معني ورکوي، چې هغسې يو طرز د حرکت وسنجو چې دا ډير محتمل کړي، چې د اوسني حالت نه هغه مطلوبې راتلونکې ته ورسېږو. يعني چې د يوې ديکتاتوري نه يوې راتلونکې ديموکراتيکي سيستم ته. کوم پلان چې هغې هدف ته ورسېږي معمولاً د څو مرحلنيزو مبارزو د سلسلې او نورو منظمو فعاليتونو نه جوړ شوی وي، چې هدف يې د خپل شوو خلکو او ټولني تقويه کول او د ديکتاتوري کمزوره کول وي. دلته بايد په ياد ولرو چې هدف دا ندی چې په ساده ډول موجوده ديکتاتوري ويجاړ کړو، بلکه بنايي چې د يوې ديموکراسۍ سره يې تعويض کړو. هغه لويه ستراتيژي چې خپل هدف يواځې د موجوده ديکتاتوري د نسکورولو لپاره محدودوي د بلې ديکتاتوري د راپيدا کولو غټ خطر رامینځ ته کوي.

د پلان جوړولو په مقابل کېنې موانع

د آزادۍ ځيني مدافعین، د نړۍ په ډيرو برخو کېنې خپل ټول زور آزادۍ ته د رسيدلو لپاره پکار نه اچوي. دا مدافعین ډير لږ وختونه، په غور سره د ستراتيژيک پلان د جوړولو په پوره اهميت مخکېنې لډې نه چې په اقدام لاس پورې کړي پوهيږي. په پای کېنې، دا پلان جوړونه هيڅکله نه تر سره کيږي.

ولې هغه خلک چې دارنگه ارمان لري چې خپلو خلکو ته سياسي آزادي وگټي په ډير ندرت سره دا بصارت لري چې يو جامع ستراتيژيکي پلان تيار کړي چې دې هدف ته يې ورسوي؟ له بده مرغه، اکثراً ډير خلک په ديموکراتيکي ډلو کېنې د ستراتيژيکي پلان د ضرورت په اهميت باندې نه پوهيږي، يا ورسره آشنا نه وي او يا داسې ندي روزل شوي چې ستراتيژيکي فکر وکړي.

دا يوه سخته دنده ده. پر له پسې، د ديکتاتوري له خوا نه آزاريدل، او د نژدې مسئوليتونو سره د ځان په ورکولو، د مقاومت لارښونکي ډير ځل لازم وخت او امنيتي ماحول نشي پيدا کولی چې خپل ستراتيژيکي فکر کولو ته انکشاف ورکړي.

په ځای ددې، دا يوه کلي نمونه گرځي چې د ديکتاتور د ابتکار په مقابل کېنې دوی يواځې عکس العمل وښيي. نو مخالفين تل د مدافعي په حال کېنې د محدودو آزديو په لټه کېنې او يا د

خپلو موضع گانو په ساتلو بخت وي. دوی یواځې د دیکتاتورۍ د کنترول پرمختګ ورو کوي او یا د رژیم د نوو پالیسیو لپاره مشکلات پیدا کوي.

ځینې اشخاص او یا ډلې بنایي چې د آزادی د یو نهضت ته د اوږدې مودې لپاره د یو جامع پلان جوړولو ته اړتیا ونه ویني. ددې پر ځای، په ساده توب سره به دوی فکر وکړي، چې د پلان جوړولو پر ځای که دوی خپل هدف په زوره کلکه او په کافي اندازه دوامداره د تاثیر لاندې ونیسي، نو دوی به د یوې لارې نه بریالیتوب ته ورسې. نور فرض کوي چې که دوی خپلو اصولو او عقیدو سره سم یواځې د مشکلاتو په مقابل کېنې ولاړ پاتې شي، هغوی ټول هغه تر سره کړي چې دیموکراسۍ ته د رسیدلو لپاره دوی کولی شوای. د بشري اهدافو حمایت، او عقایدو ته وفاداري د ستاینې وړ دي، خو دا یواځې د دیکتاتورۍ د پای ته رسولو او آزادی ته د رسیدلو لپاره کافي نه ده.

د دیکتاتورۍ نور مخالفین بنایي چې په سادګۍ سره فکر وکړي چې که دوی یواځې په کافي اندازه تشدد پکار واچوي آزادي به وگټي. لاکن څرنګه چې مخکېنې وویل شو تشدد د بریالیتوب ضامن نه دی. د آزادی پر ځای، کیدای شي چې په ماتې، لوی غم، او یا دواړو تمام شي. په اکثر حالاتو کېنې دیکتاتورۍ تشددي مبارزې ته د هر چا نه ډیر تیار وي، او نظامي واقعیت په ندرت سره هم که کله پېښ شي آزادي غوښتونکي پر خوا درېږي.

همدارنګه یو شمېر فعالین شته چې خپل عمل هلته متمرکز کوي چېرته چې دوی یې لازم ګڼي.

دا لارې که څه هم نه یواځې چې په ځان غوښتنې ولاړ دی، بلکه دوی د آزادی لپاره د یوې لویې ستراتیژۍ د انکشاف ورکولو لپاره هم کومه لارښودنه نه وړاندې کوي. هغه اقدام چې د یوې "ځلاندي مفکورې" پر اساس یې څوک لري هم محدود دی. د هغه پر ځای "راتلونکي ګامونه" ضرورت دي چې د دیکتاتورۍ د نسکورولو د یوې دقیقې محاسبې پر اساس واخیستل شي.

بې له ستراتیژیکي تحلیل نه، د مقاومت رهبران اکثراً به پوه نشي چې په بل ګام کې به څه عمل تر سره کړي، ځکه چې دوی په احتیاط سره د راتلونکو مشخصو ګامونو په برخه کې چې د بریالیتوب لپاره ضرور دي فکر نه دي کړي. خلاقیت او ځلاندي مفکورې ډیر مهم دي، خو د هغوی نه بنایي چې د آزادي غوښتونکو قوتونو د ستراتیژیکي دریز د لوړولو په مقصد ګټه واخیستل شي.

په زیرکۍ سره د رنګارنګو اقداماتو نه چې د دیکتاتورۍ په مقابل کېنې اخیستل کيږي اطلاع لرل او توان نه لرل چې معلوم کړي چې د کوم ځي نه باید پیل کړي، ځینې خلک مشوره ورکوي چې "هر شی همزمانه وکړه." کیدای شي چې دا ګټور وي، خو البته دا ممکنه نه ده، خصوصاً نسبتاً د یو ضعیف تحریک لپاره. بر سیره پر دې، دا رنګه د حل طرز لار نه

بنيي چي مقابله د كوم ځي نه بايد پيل شي، چيرته بايد مساعي متمرکز شي او اکثراً هغه محدود امکانات چي موجود دي څرنگه پکار واچول شي.

نور اشخاص او ډلې، بنايي چي د پلان جوړولو ضرورت احساس کړي، خو يواځې دوی به وتوانيدای شي چي د لنډ مهالې يا د تکنيکي اساس د شرايطو لاندې پرې غور وکړي. بنايي چي دوی د اوږد مهالې پلان جوړولو په ضرورت او ممکنوالی هيڅ پوه نشي. ځيني وختونه به دوی ونشي کولی چي په ستراتيژيکي ډول تحليل او تجزيه وکړي، او اجازه ورکوي چي نسبتاً په وړو خبرو، پر له پسې د اصلي هدف نه منحرف شي. اکثراً، ددې پر ځای چي د عمل ابتکار د ديموکراتيک مقاومت لپاره په لاس ونيسي، دوی د مقابل لوری حرکتونو ته ځواب ورکوي.

څرنگه چي ډير زيات انرژي لنډ مهال فعاليتونو ته وقف کوي، دا مشران (لار بنودان) اکثراً پاتې راځي چي د يو شمير د حرکت احتمالي طرزونو نه گټه واخلي کوم چي د ټولې مساعی لارښودنه کولی شي او هدف ته پر له پسې پرې حمله کيدای شي.

دا هم فقط ممکن دی چي ځيني آزادي غوښتونکي نهضتونه د يوې پراخي ستراتيژي پلان چي

ديکټاتوري نسکوره کړي، نه جوړوي او پر ځای يې په نژدې او عادي مسايلو باندې خپل کوبښونه راتولوي ځکه دوی په رښتيا سره فکر کوي چي ديکټاتوري ددوی په هلو ځلو

پای ته نه رسيري. نو د دې غير ممکن د تر سره کولو لپاره پلان جوړول به د وخت يو خوشي ضايع کول او يابه يو چټي تمرين وي.

خلک چي د يو ظالم ځای پر ځای شوي ديکټاتوری په مقابل کښي د آزادی لپاره مبارزه کوي اکثراً دا رنگه يو زيات عسکري او پوليس قوت سره مخامخيري چي داسي ور څرگند شي چي ديکټاتوري هر څه چي و غواړي کولی شي. د يو حقيقي اميد د نشتوالي له کبله دا خلک سره لدې به د ديکټاتوری نه په دليل د رښتینوالي يا بنايي تاريخي هيڅکله سر غرونه ونکړي. که څه هم دوی به هيڅکله دا ونه مني او هم بنايي په شعوري توگه درک هم ونه کړي. د هغوی اقدامات به ورته نا اميده کونکی ښکاره شي. نو لدې کبله دوی ته اوږد مهالې هر اړخيزه ستراتيژيکي پلان جوړول کومه معني نلري.

د ستراتيژيکي پلان جوړولو نه د مخ آرولو نتيجي اکثراً خورا اغيز ناکه وي: د نهضت قدرت تيتيري، اقدامات يې بي اغيزې کيري، قدرت يې په کوچني مسايلو باندې ضايع کيري، د تفوقونو نه گټه نه آخستل کيري، او سر بنيندنې بي ارزشه کيري. که آزادي غوښتونکي په ستراتيژيکي ډول پلان جوړ نکړي نو ډير احتمال لري چي خپل هدف ته په رسيدلو ناکامه شي. نيمگړی پلان جوړونه او د مختلفو اقداماتو تصادفي گډونه د مقاومت يو عمومي نهضت

به وړاندې وېنسي، او ددې پر ځای ډير احتمال لري چې ديکتاتورۍ ته اجازه ورکړي چې خپل قدرت او کنترول لاپسي زيات کړي.

له بده مرغه، څرنگه چې د آزادۍ لپاره هر اړخيزه ستراتيژيک پلان ډير لږ که کله هم صورت ونيسي بشپړي نو ديکتاتورۍ له هغې نه چې په حقيقت کېنې دې ډير زيات پاتې کېدونکې بڼکاري، او په کلونو يا لسيزو د خپل د نسکورېدو له وخت نه ډير عمر کوي.

په ستراتيژيکي پلان جوړولو کېنې څلور مهم اصطلاحات

ددې لپاره چې مونږ سره مرسته وکړي چې په ستراتيژيکي اساس فکر او خپل فعاليتونه تنظيم کړو، نو د څلورو اساسي اصطلاحاتو د معنی توضيحات مهم دي.

- پراخه (لويه) ستراتيژي، د هغه مفهوم څخه عبارت دی چې د يوې ډلې، کوم چې د خپل هدف د لاس ته راوړلو لپاره په يوې جگړې کېنې مبارزه کوي، ټول مناسب موجوده منابع (اقتصادي، بشري، اخلاقي، سياسي، تشکيلاتي، او نور)، استعمال، هم آهنگ او اداره کړي.

پراخه ستراتيژي، د پاملرنې ډيره برخه د مبارزه کونکې ډلې پر اهداف او منابع متمرکز وي او د عملياتو ډير مناسب طرز (لکه د عسکري عادي جگړې يا د عدم تشدد مبارزه) چې په مبارزه کېنې ترې کار واخيستل شي تعينوي. د پراخې ستراتيژۍ په پلان جوړولو کېنې د مقاومت رهبران بايد وڅيړي چې پر دښمن باندې کوم رنگ زور او اغيزه واچول شي. برسیره پر دې، په پراخه ستراتيژۍ کېنې هغه تصميمونه هم بايد ځای کړي شي چې په مناسبو شرايطو او وختونو د مقاومت رومبني او راتلونکي مبارزه به پيل شي.

پراخه ستراتيژي، د مبارزې، د پيل کولو لپاره د نورو محدودو ستراتيژيو د ټاکلو لپاره چوکاټ برابروي. همدارنگه عمومي وظيفې خاصو گروپونو ته محول کوي او هم موجوده منابع چې په مبارزې کېنې ترې کار اخيستل کيږي پر دوی ويشي.

- ستراتيژي: د هغې مفکورې نه عبارت دی چې په يوې مبارزې کېنې تعينوي چې يو خاص هدف ته چې د يوې پراخې ستراتيژۍ په حدودو کېنې شامل وي څرنگه په ډيره آسانه لاره رسيدلی شو. ستراتيژي تعينوي چې کله، او څرنگه جگړه پر مخ ويوړل شي، او هم د يو معين هدف د لاس ته راوړلو لپاره څرنگه اعظمي ضربه واردولی شو. ستراتيژي ديو هنر مند د مفکورې سره، په داسې حال کېنې، چې د ستراتيژي پلان د معمار د نقشي سره مقايسه کېدلی شي.

هغه هلې ځلې هم بنيادي چې ستراتيژۍ کېنې شامل شي چې دارنگه ستراتيژيکي حالت ته انکشاف ورکړي، چې د آزادي غوښتونکو خورا په گټه وي او چې مقابل لوری ته وېښي چې مخامخ جگړه محققاً به د دوی د ماتې سبب وگرځي او له دې کبله به بي د بڼکاره جگړې نه

تسلیم شي. او که نه نو، ددې هلو ځلو په واسطه د مناسبې ستراتیژیکې حالت راتگ به د آزادي غوښتونکو بریالیتوب محقق وگرځوي. د لاس ته راوړل شوو کامیابو نه سمه گټه آخیستل هم د ستراتیژۍ وظیفه گڼل کیږي

. د مبارزې د جریان مطابق، ستراتیژیکې پلان د یوې جگړې د پر مخ بیولو اساسي مفکوره ده چې څرنگه جگړه پر مخ ولاړ شي او هم څرنگه ئې ځانگړي اجزای بنایي چې سره یو ځای کړي، تر څو هدف ته د رسېدلو لپاره په ډیره گټوره توگه مرسته وکړي. دا د مخصوصو عملیاتو گروپونه په کوچني عملیاتو کښي په مهارت سره په کار اچوي. د یوې سیمې ستراتیژیکې پلان بنایي چې د بریالیتوب ایجابات په عملیاتو کښي د مبارزې د یو ټاکل شوي اصول په اساس په نظر کښي ونیسي. مختلف اصولونه به مختلف ایجابات ولري. یواځې د " ایجاباتو " تر سره کول البته د بریالیتوب د تحقق لپاره کافي نه ده، او نورو اسبابو ته به هم اړتیا وي.

د ستراتیژۍ د طرح کولو په وخت کښي دیموکراتان بنایي چې خپل هدفونه په روښانتیا سره تعریف، او تعین کړي چې څرنگه د هلو ځلو مؤثریت، دې هدفونو ته د رسېدلو لپاره متوافق کړي.

دا تعریف او تحلیل ستراتیژستانو ته اجازه ورکوي چې دقیق اړتیاوي د هر ټاکل شوي هدف د ترلاسه کولو لپاره تشخیص کړي. روښانتیا او تعریف ته لکه چې په ستراتیژۍ کښي ورته ضرورت دی په تکتیکي پلان جوړولو کښي هم یو رنگ ورته اړتیا ده.

تکتیک او د فعالیت میتودونه د ستراتیژۍ د عملي کولو لپاره په کار اچول کیږي.

په یو محدود وضعیت کښي په ډیر مهارت سره د خپلو قوتونو پکار اچول تکتیک بلل کیږي. تکتیک یو لنډ عملیات دی چې یو محدود هدف ته د رسېدلو لپاره په کار اچول کیږي. د تکتیک وظیفه د هغې مفکورې په اساس اداره کیږي چې څرنگه د جگړې په یوه محدوده مرحله کښي د ستراتیژۍ د تر سره کولو لپاره د جگړې موجوده وسیلې په کار واچوو.

د ډیر زیات اغیزمنتوب لپاره، تکتیک او میتودونه د ستراتیژیکي هدفونو ته د رسېدلو په مقصد باید په دوامداره پاملرنه انتخاب او په کار واچول شي. تکتیکي لاس ته راوړنې چې د ستراتیژیکي هدفونو د لاس ته راوړلو لپاره مرسته نه کوي، په پای کښي به یوه ضایع شوي انرژي ثابت شي.

نو تکتیک د پراخي ستراتیژۍ یوه برخه جوړوي. تکتیک تل دمبارزې سره کار لري په داسې حال کښي چې ستراتیژي د پراخو ملاحظاتو (کتنو) سره اړیکي نیسي. یو خاص تکتیک، د یوې جگړې یا مبارزې د ستراتیژۍ د یوې برخې په توگه گڼل کیدای شي. تکتیک نظر و ستراتیژۍ ته د لنډې مودې لپاره یا د کوچني سیمې (جغرافیایي، مؤسسي او نور ...) ، یا د

محدود شمېر خلکو یا ډیر محدودو اهدافو لپاره په کار اچول کېږي. د عدم تشدد په عملیاتو کېښي، د یو تکتیکي او ستراتیژیکي هدفونو تر مینځ توپیر به قسماً دارنگه وښودل شي چې یو هدف کوچنی دی او یا که لوی. تعرضي تکتیکي جگړه ځکه انتخابیږي چې د ستراتیژیکي هدفونو د لاس ته راوړلو لپاره مرسته وکړي. تکتیکي محاربي د ستراتیژستانو لپاره داسې وسيلې دي چې د هغوی سره داسې حالات را مینځ ته کوي چې پر دښمن باندې قاطع حمله اجرا کېږي. لدې کبله، ډیر مهم دی هغه کسان چې د تکتیکي عملیاتو د پلان جوړولو او اجرا کولو مسؤ لیت لري د وضعیت د محاکمه کولو او ددې لپاره د ټولو نه د مناسب میتود د انتخابولو پوره مهارت و لري. هغه کسان چې په عملیاتو کېښي برخه نیسي باید چې د ټاکل شوي تکتیک او مشخص میتود په استعمال کېښي تربیه شوي وي.

- میتود، مشخصې وسلې او یا د عملیاتو وسیلو ته اشاره کوي. د عدم تشدد د مبارزې په اصولونو کېښي یو ډیر زیات شمیر د عملیاتو شکلونه شامل دي (لکه د اعتصابونو ډیر ډولونه، تحریمونه او سیاسي عدم همکاري او نور...) چې په پنځم فصل کېښي بیان شوي دي. (ضمیمه هم وگورئ). د عدم تشدد د مبارزې لپاره د اعتبار وړ او اغیزناکه ستراتیژیکي پلان ته انکشاف ورکول په احتیاط سره د لویې ستراتیژۍ، ستراتیژي، تکتیک، او میتود په تنظیم او ټاکلو پورې اړه لري.

دا بحث مونږ ته رابښي چې د انسان د فهم یو محاسبه شوي استعمال په کار دی چې ددیکناتورۍ نه د خلاصولو لپاره په احتیاط سره د ستراتیژیکي پلانونو جوړولو کېښي ترې نه کار واخیستل شي. په هوښیاری سره پلان نه جوړول د تباهي د مینځ ته راتلو سره مرسته کوي، په داسې حال کې چې په اغیزناکه توگه د خپل عقلي ظرفیت په کار اچول یو داسې ستراتیژیکي تگ لاره برابروي چې په منطقي ډول موجوده منابع په کار اچوي چې ټولنه د آزادی او دیموکراسۍ د هدف خوا ته ویسي.

اوم فصل

د پلان جوړولو ستراتیژي

د برياليتوب د احتمال د زیاتولو لپاره، د مقاومت مشران به ضرورت ولري چې د عملیاتو یو داسې هر اړخیزه پلان تنظیم کړي چې د مظلومو او خپل شوو خلکو موقف پیاوړی، دیکتاتورۍ کمزورې او په پای کې یې نسکوره کړي. او پر ځای یې یو دوام لرونکي دیموکراسي تاسیس کړي. د داسې مؤثرو عملیاتو د پلان جوړولو لپاره په غور سره د وضعیت محاکمه، او د احتمالي طرز د حرکت، د امکاناتو تدقیق ته پوره اړتیا ده. دداسې دقیق تحلیل نه هم یوه لویه ستراتیژي، او هم دیوې مشخصې مبارزې ستراتیژي دواړه لاس ته راتلای شي. که څه هم سره نژدې اړه لري، خو د لوئې ستراتیژي او د مبارزې ستراتیژي تکمیل دوی جلا مرحلې او جریانونه دي. یواځې وروسته له دې نه چې لویه ستراتیژي تکمیل شي، نو بیا د مبارزې یا جگړې مشخصه ستراتیژي تکمیل لای شي. د جگړې ستراتیژي باید داسې طرحه شي چې د لوئې ستراتیژي هدفونه لاس ته راولي او هم ئې پیاوړی کړي. د مقاومت د ستراتیژي انکشاف ورکول ایجاب کوي چې ډیرو مسایلو او وظیفو ته پاملرنه وشي. دلته باید ځینې مهم عوامل چې بنیایي تر کتنې لاندې ونیول شي، که د لویې ستراتیژي په سطح وي یا د مبارزې د ستراتیژي په سطح، باید تشخیص او وپېژندل شي. ټول ستراتیژيکي پلان جوړونې ایجاب کوي چې د مقاومت پلان جوړونکي باید د جگړې

دټول وضعیت نه بنسټیزه پوهه ولري. چې په دې کښې پاملرنې فیزیکی، تاریخي، حکومتي، نظامي، کلتوري، اجتماعي، سیاسي، سیکالوژیکي، اقتصادي او بین المللي فکتورنوته شامل دي. ستراتیژي یواځې د یوې خاصې مبارزې په چوکاټ او سوابقو کښې انکشاف موندلی شي. د دیموکراسۍ د لارښونکو او د ستراتیژي د مبارزې د هدفونو او د مقصد اهمیت، پلان جوړونکو ته د څېړنې لپاره اساسي اهمیت لري. آیا دا هدفونه په یوې عمده مبارزې ارزې، او ولې؟ دا خورا مهم دی چې د مبارزې حقيقي مقصد تعین کړو. مونږ دلته بحث وکړو چې د اوسني دیکتاتور نسکورول او یا لري کول کافي نه ده. د دغو مبارزو هدف باید د یوې آزادې ټولني تاسیس د یو دیموکراتیکي سیستم د حکومت سره وي. ددې موضوع روښانتیا به د لوئې ستراتیژي او د نورو مشخصو ستراتیژيو تکمیلولو باندې سمه اغیزه ولري.

خصوصاً د ستراتیژي پوهانو باید لاندني اساسي سوالونو ته ځواب ورکړي:

- آزادی ته د رسیدلو په لاره کښې کوم اساسي موانع شته دي؟

- کوم عوامل به آزادی ته رسیدل آسانه کړي؟

- د دیکتاتورۍ اصلي زور او قوت د کومو عواملو نه دي؟
- د دیکتاتورۍ مختلفي کمزورتياوي کوم دي؟
- د قدرت منابع په کومې درجې د دیکتاتورۍ لپاره زیان منونکي دي؟
- د دیموکراتیکي قوتونو او د عمومي خلکو زور او قوت کوم دي؟
- د دیموکراتیکي قوتونو کمزورتيا کوم دي او څرنگه سمیدلی شي؟
- د دریمګړي ډلو وضعیت چې اوس په مبارزې کېنې ګډ نه دي، کومه ډله اوس او یا وروسته د دیکتاتورۍ او یا د دیموکراسۍ د نهضت مرسته کړي او یا به وکړي؟

د وسایلو انتخابول

د لویې ستراتیژۍ په سطح پلان جوړونکي به ضرورت ولري چې د مبارزې اصلي وسایل چې په راتلونکې جګړې کېنې په کار لویزي انتخاب کړي. ګټې او نقصانونه باید د څو احتمالي د حرکت طرزونه چې په مبارزې کېنې په کار اچول کيږي، لکه معمولي عسکري محاربي، ګوریلاي جګړې، سیاسي سر غړوني او نور وڅیړل شي.

ددې انتخاب لپاره، ستراتیژي جوړونکي باید لاندني سوالونو په پام کېنې ونیسي:

- آیا د مبارزې غوره شوي ډول د آزادي غوښتونکو په توان کېنې دی؟
- آیا انتخاب شوي لارې چارې (تکنیک) ، هدف د دیکتاتورۍ کمزوري ځایونه دي او یا یې په خورا غښتلي برخې ګوزار کوي.
- آیا وسایل آزادي غوښتونکو سره مرسته کوي چې پر ځان متکي وي او یا دریمې ډلې، یا باندني مرسته کونکي ته اړتیا ده؟
- د انتخاب شوو وسایلو د په کار اچولو سوابق (ریکارډ) د دیکتاتورۍ د نسکورولو په برخه کېنې.
- آیا دا وسایل، تلفات او تخریبات چې په راتلونکې جګړې کېنې راپیښیږي ډیروي ئې او یا ئې لږوي.
- فرض کوو چې مبارزه د دیکتاتورۍ په ویجاړولو کېنې بریالی شوه، انتخاب شوي وسایل به په طرز د هغه حکومت چې ددې مبارزې د شان راوړیږي څرنگه وي.
- هغه اقدام چې بې ګټې وي باید د لویې ستراتیژۍ نه وایستل شي.

په پخواني فصل کښي مو وويل چي سياسي سر غرونه د مبارزې په نورو ډولونو باندې د پاملرنې وړ نسبتې بنديگنې لري. ستراتيژي جوړونکي بايد د خپلې جگړې مخصوص وضعیت وازمايي، او تعين کړي چي سياسي سر غرونه پورتنې سوالونو ته مثبت ځواب برابرولی شي او که نه.

د ديموکراسۍ (آزادۍ) لپاره پلان جوړول

بايد په ياد وساتل شي چي د ديکتاتورۍ پر ضد د لوی ستراتيژي هدف يواځې د ديکتاتورانو نسکورول نه، بلکه د يو ديموکراتيک سيستم ځای پر ځای کول دي چي د بلې ديکتاتورۍ

رپاڅيدل غير ممکن (ناشوني) وگرځوي. ددې اهدافود تر سره کولو لپاره، د مبارزې د وسايلو انتخاب بايد په ټولني کښي د مؤثر قدرت د ویش د تغير سره کومک وکړي. معمولاً د ديکتاتورۍ لاندې خلک او د ټولني مؤسسات ډير کمزوري او حکومت ډير زورور وي. تر څو چي دا بي انډولي له مينځه لاړ نه شي، د اداره کونکو يوه نوي ډله، که دوی وغواړي کيدلی شي چي کټ مټ لکه د پخوانۍ ډلې ديکتاتور و اوسي. د "شاهي قصر انقلاب" او يا نظامي کودتا په کار نه ده.

څرنگه چي په پنځم فصل کښي وڅيړل شو، سياسي سر غرونه په برابره توگه د ديکتاتورۍ په مقابل کښي د ټولني د سمبالولو د لارې، د مؤثر قدرت د ویش سره مرسته کوي. دا مراحل په څو لارو واقع کيږي. د عدم تشدد د مبارزې د ظرفيت انکشاف دا معني لري چي د ديکتاتورۍ د تشدد کونکي مخ نيوی استعداد او ظرفيت نور داسې په آسانی سره د خلکو په زړونو کښي ډار او د تسليميدلو روحیه توليد نکړي. خلک به په خپل لاس کښي زورور وسايل ولري چي د ديکتاتور د زور اچولو سره مقابله وکړي او ځيني وختونه يي د زور د په کار اچولو مخه ونيسي. بر سيره پر دې، د خلکو د عمومي قدرت سمبالول د سياسي سر غرونې د لارې نه به د ټولني آزاد مؤسسات پياوړی کړي.

د قدرت د مؤثر په کار اچولو تجربه ژر نه هيريږي. هغه پوهه او تجربه چي خلکو د مبارزې نه آخيستی دی، د دوی تابع کول راتلونکي ديکتاتورانو ته لږ محتمل کوي. د قدرت په تناسب کښي دا انتقال به په پای کښي د يوې تلپاتې ديموکراتيکې ټولني راجورډل به ډير محتمل وگرځوي.

خارجي مرستې

د لويې ستراتيژي د يوې برخې د احضارولو په حيث ضرور دی چي د ديکتاتورۍ د تو تي توتي کولو د پاره د کورنۍ مقاومت او بهرنۍ فشار نسبتې نقش وڅيړل شي. پدې تحليل کښي مونږ وويل چي د مبارزې اصلي قوتونه د هيواد د داخل نه بايد را ولاړ شوی وی. تر دې حده پورې که نړيواله مرسته هم راورسيږي، بايد د کورنۍ مبارزې له خوا نه تحريک شوی

وي. د ديكتاتورۍ پر ضد په انساني، معنوي او مذهبي احساسات د نړيوالې عمومي عقيدې د راپارولو لپاره هلې ځلې كيدای شي چې د آزادي غوښتنې د نهضت لږ ملاتړ وكړي. همدارنگه هلې ځلې كيدای شي چې د ديكتاتورۍ په مقابل كښې د ديپلوماتيكي، سياسي، او اقتصادي بنديزونه د حكومتونو او نړيوالې ټولني نه لاس ته راوړل شي. دا بنديزونه كېدای شي چې د اقتصادي او نظامي وسلو باندې توقيف، د ديپلوماتيكي پېژندنې د سطحې ټينول، او يا د ديپلوماتيكي اړيكو پرې كول، د اقتصادي مرستو بندول، په ديكتاتورې هيواد كښې د پانگې اچولو ممنوعيت، او د ديكتاتورې حكومت اخراج د مختلفو نړيوالو مؤسسو او ملگري ملتونو د تشكيل نه، شامل وي.

برسيره پر دې، نړيوالې مرستې لكه د مالي او ارتباطاتو كومكونه كيدلى شي چې نيغ په نېغه آزادي غوښتونكو ته وركړل شي.

دلويي ستراتيژي تنظيمول

وروسته د وضعيت د محاكمې نه، د وسايلو د انتخاب او بهرني كومكونو د نقش د تعينولو نه د لويې ستراتيژۍ طرح كونكي به ضرورت ولري چې په غټو ټكو طرح وكړي چې جگړه څرنگه بايد پر مخ ويوړل شي. دا جامع نقشه به د موجوده وخت نه تر راتلونكي آزادۍ پورې په نظر كښې نيسي. د لويې ستراتيژۍ د تنظيمولو په وخت كښې، پلان جوړونكي بايد له ځانه رازاز پوښتنې وكړي. لاندني پوښتنې مطرح كيږي (د پخوا نه په ډير مشخص ډول) د سياسي سر غړونې د مبارزې لپاره كله چې لويه ستراتيژي جوړيږي كوم كارونه بايد اجرا شي:

څرنگه د اوږدې مودې مبارزه په ډير گټور ډول پيل كېدلى شي؟ څرنگه كېدلى شي چې كړېدلي خلك په كافي اندازه پر ځان باور او زور پيداكړي، چې ديكتاتورۍ ته گواښ وكړي، كه څه هم د لنډې مودې لپاره وي؟ څرنگه كېدلى شي چې د خلكو همكاري نه كولو او سياسي سر غړونې ظرفيت د وخت په تيريدلو او تجربې سره لوړشي؟ د يوې سلسلې محدودو عملياتو هدفونه به څه وي چې د ديموكراتيک كنترول او د ديكتاتورۍ د محدودولو لپاره اجرا كيږي؟

آيا خپلواكي مؤسسي شته چې د ديكتاتورۍ نه روغ پاتې شوى وي او د آزادۍ د گټلو لپاره په كار واچول شي؟ د ديكتاتور د كنترول نه د ټولني كوم مؤسسات بيرته آخستل كېدای شي، او آيا آزادي غوښتونكي نوي مؤسسي په وجود راوړلى شي چې هغو ضرورتونو ته ځواب وركړي او د ديموكراسۍ ساحه (ماحول) مينځ ته راوړي، كه څه هم ديكتاتورۍ لاهم خپلې ادارې ته دوام وركړي؟

څرنگه په مقاومتی قوتونو کېنې تشکيلاتي قوت زیاتولی شو؟ گډون کونکي څرنگه روزل کېدلی شي؟ کوم منابع (مالي، تجهيزات، او نور) به د مبارزې په جريان کېنې ضرورت وي؟ د خلکو د سمبالولو لپاره کومې علامې او بنودنې به د ټولو نه مؤثر وي؟

د کوم رنگ اخ او ډب سره ، او په کومې مرحلې کېنې د ديکتاتور د قدرت منابع په زیاتیدونکې توگه کمزوری او پرېکېدلی شي؟ څرنگه مقاومت کونکي خلک په عين وخت کېنې خپلې سر غړونې ته دوام ورکولی شي او هم خپل د عدم تشدد انضباط (دسپلین) ساتلی شي؟ څرنگه ټولنه کولی شي چې خپل اساسي ضرورتونه د مبارزې په دوام کېنې رفع کړي؟ څرنگه د جگړې په دوام کېنې ټولنيز نظم ساتل کېدلی شي؟ کله چې برياليتوب رانږدې کيږي ، آزادي غوښتونکي څرنگه مقاومت کولی شي چې د ديکتاتوری نه وروسته مؤسساتي بنسټ جوړ کړي تر څو انتقالي دوره څومره چې امکان و لري په آرامی سره تېره شي؟ باید په یاد ولرل شي چې هيڅ داسې يواځینې نقشه وجود نلري او جوړېدلی نشي چې د هر آزادي غوښتونکي نهضت لپاره د ديکتاتوری په مقابل کېنې ستراتيژيکي پلان په توگه کار ورکړي. هره مبارزه چې پکېنې ديکتاتوري نسکوره کيږي او پر ځای يې ديموکراسي جوړيږي تر يوې اندازې توپير لري. دوه وضعیتونه هيڅکله کټ مټ يو رنگ نه وي، هره ديکتاتوري به خپل ځانگړي خاصیتونه لري، او هم د آزادي غوښتونکو خلکو زور او ظرفیت هم فرق لري. د سياسي سر غړونې د مبارزې لپاره د لويې ستراتيژۍ پلان جوړونکي به يو اساسي پوهې ته نه يواځې د خپل مشخص جگړنيز حالت ته اړ دي، بلکه خپل د جگړې د انتخاب شوو وسايلو نه هم باید پوره او اساسي پېژندنه ولري.

کله چې د مبارزې لويه ستراتيژي په احتياط سره طرح شوه، د سمو دلایلو په اساس دا باید په پراخه ډول خلکو ته وښودل شي. هغه لوی شمېر خلک چې باید په مبارزه کې گډون وکړي ډير به وغواړي او توان به ولري چې مبارزه وکړي، په هغه صورت کې که په عمومي مفکورې او مشخصو تعلیماتو باندې پوه شي. معلومات به احتمالاً د هغوی په مورال، دگډون کولو غوښتنه، او مناسب عمل کولو باندې به يو مثبت اغېزه ولري. د يوې ستراتيژۍ غټې ټکي به ديکتاتور ته هم په هر حالت معلوم شي او د هغه د کیفیت نه پوهيدل به احتمالاً د دوی د خپلو شدت کم کړي، ځکه چې دوی به پوه شي چې په سياسي توگه دا به د دوی پر ضد را گرځيدلی شي.

د لويې ستراتيژۍ په مخصوصو خاصیتونو پوهيدل د ديکتاتور د پلويانو تر مينځ به د ناراضيتوب او تېښتې سره مرسته وکړي.

کله چې د ديکتاتوری د نسکورولو او د يو ديموکراتيک سيستم د تاسيسولو لپاره د لويې ستراتيژۍ پلان قبول شو، نو د ديموکراسۍ د پلويانو لپاره خورا مهمه ده چې يې په کار اچولو باندې ټينگار وکړي. يواځې په ډيرو نادرو حالاتو کېنې مبارزه کيدای شي چې د لويې ستراتيژۍ نه منحرف شي. يو دا چې ډير شواهد موجود وي چې ټاکل شوي لويه ستراتيژي د

غلطو مفکورو په اساس احضار شوی وي، او یا د مبارزې څرنگوالی په اساسي توگه بدل شوی وي. نو پلان جوړونکي کولی شي چې لويي ستراتيژي ته تغیر ورکړي. حتي په دې حالت کېني هم، دا تغیر یواځي وروسته د یو اساسي بیا څېړني او د یوې مناسب نوي لويي ستراتيژيکي پلان د پراختیا ورکولو او تعدیلولو نه صورت نیسي.

د مبارزو د ستراتيژيو طرح کول

د دیکتاتورۍ د خاتمه ورکولو او د دیموکراسۍ د ځای پر ځای کولو لپاره که لويه ستراتيژي هر څومره معقوله او امید بخښونکي هم وي بیا هم پخپله ځان نشي عملي کولی. په خاصه توگه، ستراتيژي باید داسي پراختیا ورکړل شي چې د هغه عمده جگړو لار ښوونې وکړي چې د دیکتاتور د قدرت د راپرزولو ته متوجه شوی وي.

دا ستراتيژي پخپل وار سره یو ځای او یو سلسله تکتیکي جگړې به هدایت کړي چې دیکتاتوري رژیم ته متوجه او ورته قاطعه گذار ورکړي. تکتیکونه او د عملیاتو مشخص میتودونه باید په احتیاط سره انتخاب شي، دارنگه چې د هرې مخصوصې ستراتيژي هدف ته د رسیدلو لپاره باید مرسته وکړي. دلته بحث منحصرأ په سمه توگه د ستراتيژي په سطح متمرکز کيږي.

ستراتيژي چلونکي چې عمده جگړي طرح کوي، لکه د لويي ستراتيژي پلان جوړونکي به ضرورت ولري چې د مبارزې د ټاکل شوي اصول په څرنگوالي او طریقه د عملیاتو په دقت سره پوه شي.

عیناً چې یو نظامي افسر باید دخپل د قوتونو تشکیلات، تکتیک، لوژستیک، جبه خانه، د اراضي تاثیر او نور عواملو باندې د نظامي ستراتيژي د طرح کولو لپاره پوه شي، همدارنگه د سیاسي سر غړوني پلان جوړونکي هم باید د عدم تشدد د مبارزې په ستراتيژيکي اصولونو او څرنگوالي باندې پوره معلومات ولري. سره لدې، چې حتي د عدم تشدد په برخه کې پوهه یواځي ددې کتاب نظریاتو ته په پاملرنې سره او د هغو سوالونو د ځواب ورکولو سره چې دلته طرح شوي ستراتيژي مینځ ته نشي راتلای. د مبارزې لپاره د ستراتيژي تنظیمول لاهم یو بصیرت لرونکي خلاقیت ته ضرورت لري.

د یو مشخص ټاکل شوي مقاومت د مبارزې ستراتيژي لپاره پلان جوړول او د اوږد مهالي آزادي غوښتونکي جگړې لپاره ئې ورته پراختیا ورکول د سیاسي سر غړوني ستراتيژي جوړونکو به ضرورت ولري چې مختلف موضوعات او مسایل وڅیړي، چې په لاندني ډول دي:

- د مبارزې لپاره مشخص هدفونه او د لويي ستراتيژي په تطبیق کولو کېني د هغوی مرسته کول.

- هغو مشخصو میتودونو او یا سیاسي وسلو ته پاملرنې کول، کوم چې د ټاکل شوي ستراتیژۍ د تطبیق لپاره په ډیره ګټوره توګه په کاریدلې شي. د هرې ستراتیژیکې مبارزې په عمومي پلان کېنې دا به ضرور وي چې معلوم کړو کوم ورکوټي تکتیکي پلان او د عملیاتو میتود باید استعمال شي چې د دیکتاتور د قدرت منبع محدود او تر فشار لاندې ئې ونیسي. باید په یاد ولرو چې عمده هدفونو ته رسیدل د مشخصو کوچنیو ګامونو په احتیاط سره د آخیستلو د نتیجې نه لاس ته راځي.

- باید معلوم کړو چې آیا اقتصادي مسایل بنایي چې د اصلي سیاسي مبارزې سره ارتباط ورکړل شي. که چیرې اقتصادي مسایل په مبارزې کېنې مهم وي، نو توجه لازم دی چې اقتصادي شکایتونه به وروسته د دیکتاتورۍ نه پای ته ورسیري. که دیموکراتیکي ټولني ته د انتقالي دورې په وخت کېنې اقتصادي ستونزو ته کوم چټک حل پیدا نه شي نو په خلکو کېنې ناراضي توب او زړه سوړوالی به له سره پیل شي. دارنگه ناراضیتوب کېدای شي چې د دیکتاتورۍ د بیا راتللو لپاره چې د اقتصادي ستونزو د لیرې کولو وعده ورکوي سبب وګرځي.

- له مخکېنې نه تعینول چې د مشرتوب کوم ډول بڼه او د ارتباط سیستم د مقاومت د مبارزې د پیل کولو لپاره ډیر بڼه کار ورکوي. د تصمیم نیولو او ارتباط کومي وسیلې به ممکن وي چې د مبارزې په جریان کېنې مقاومت کونکو او عمومي خلکو ته دوامداره لار ښودنه تامین کړي.

- د مقاومت کونکو د خبرونو د رسولو طریقه عمومي خلکو، د دیکتاتور قوتونه، او نړیوالې مطبوعاتو ته. ادعاګانې او راپورونه باید تل په کلکه رښتیا وي، ځکه چې مبالغې او بې اساسه ادعاګانې به د مقاومت اعتبار ته ضرر ورسوي.

- پر ځان باندې متکي او جوړونکي ټولنیز، ښوني او روزني، اقتصادي او سیاسي فعلیتونو لپاره پلانونه جوړول چې خپل خلک پر ځان ډاډه او د راتلونکې مبارزې لپاره د هغوی اړتیاوې لري کړي. دارنگه پروژې د هغو خلکو له خوا نه اداره کېدلې شي چې مستقیماً د مقاومت په فعالیتونو کېنې لاس ونه لري.

- باید تعین شي چې کوم ډول بهرنۍ مرستې د مشخصو جګړو او یا د آزادۍ د عمومي مبارزې د حمایې لپاره پکار دی. باندني مرستې څرنگه په ډیره بڼه د استفادې لپاره تیاریدلې شي بې له دې نه چې کورنۍ مبارزه د باندني مبهمو عواملو سره وتړو؟ پاملرنه باید وشي چې کوم خارجي ډله ډیر احتمال لري او ډیر مناسب دی چې مرسته وکړي، لکه غیر حکومتي تشکیلات (ټولنیز نهضتونه، مذهبي یا سیاسي ډلې، کارګري اتحاديې او نور) حکومتونه یا ملګري ملتونه او د هغې مختلفې څانګې.

برسیره پر دې ، د مقاومت پلان جوړونکي باید تدابیر ونیسي چې نظم خوندي وساتي، او د خپلو قوتونو سره ټولنیز ارتیاوي د دیکتاتورۍ د کنترول په مقابل کښې د کتلوي مقاومت په وخت کښې لرې کړي. دا اقدام نه یواځې بل مستقل دیموکراتیک ساختمان جوړوي او اساسي ضروریات لرې کوي بلکه همدارنگه د هغې ادعاګانې اعتبار او ارزښت به لږ کړي چې وایي بې رحمه خپلو ته ضرورت دی چې ګډ وډي او بې قانوني ودروي.

د همکاري نه کولو عقیدې خپرول

د دیکتاتورۍ په مقابل کښې بریالی سیاسي سر غړونه، ضرورت لري چې خلک د همکاري نه کولو پر عقیدې باید پوه شي. څرنگه چې د "بیزوګانو د خاوند" په کیسې کښې (دریم فصل)

وښودل شو اساسي مفکوره ساده ده: که د مادونانو کافي شمېر د کافي مودې لپاره د خپل کېدلو د پاسه هم د ظالم رژیم د همکاري نه مخ واړوي، نو نا روا سیستم به کمزوری او په پای کښې به ډرې وړې شي.

هغه خلک چې د دیکتاتورۍ لاندې ژوند کوي، بنایي همدا اوس به د مختلفو منابعو نه دې مفکورې سره آشنا وي. تر دې ځایه پورې چې دیموکراتیکي قوتونه باید قصداً په (لوی لاس) د همکاري نه کولو عقیده خپره او د خلکو په مینځ کې رواج کړي. د "بیزوګانو د خاوند کیسه" او یا بله مشابه کیسه کیدای شي چې په ټولنه کې خپره شي. دا رنگه کیسه ډیر په آسانی سره پوهول کیدای شي. یو ځل چې د همکاري نه کولو عمومي مفکوره درک شوه خلک به وکولی شي چې په راتلونکي کې د همکاري نه کولو د غوښتنې په اړوند چې د دیکتاتورۍ په مقابل کې تر سره کړي پوه شي. همدارنگه دوی به وکولی شي چې پخپله د همکاري نه کولو مشخص شکونه د نوي وضعیتونو لپاره په ډیر شمیر سره ډېر ژر جوړ کړي.

سره له دې، چې د دیکتاتورۍ لاندې دارنگه هڅې، چې عقاید ، اخبار ، او د مقاومت تعلیمات مراجعو ته لېږل سخت او خطرناکه ده، خو دیموکراتانو ډیر ځل په اثبات رسولي چې دا کار ممکن دی. حتی د نازي جرمني او کمونیستي ادارې لاندې د مقاومت کونکو لپاره دا ممکنه وه چې نه یواځې د نورو اشخاصو سره، بلکه د یو لوی عوامو اوریدونکو او لیدونکو سره د غیر قانوني اخبار خپروني، کتابونه او په وروستیو کلونو کې د غږ او تصویر د کسیتونو په واسطه اړیکې ټینګې کړي.

د مخکښې ستراتیژیکي پلان په مرستې، عمومي لار ښودنې د مقاومت لپاره تیاریدلی او توزیع کیدلی شي. دا لار ښودنې به خلکو ته مسئلې او حالتونه وښيي چې دوی کله پروتست او یا خپله همکاري د دیکتاتورۍ سره بند کړي او څرنگه یې اجرا کړي. وروسته، حتی که د دیموکرات مشرۍ نه ارتباط پرې هم شي او ځینې تعلیمات صادر نه شول او یا ونه رسېدل نو بیا هم خلک به وپوهیږي چې د معینو مهمو مسایلو په برخه کښې څرنگه ګام واخلي. دا

لارښودنې، په عين حال كښې مقاومت كونكو ته معلومات هم وركوي چې هغه جعلې او غلط "د مقاومت كونكو تعليمات" تشخيص كړي چې د سياسي پوليسو له خوا نه صادرېږي او د دوى لپاره طرح شوى وي چې د بدنامه كونكو اعمالو تر سره كول تحريك كړي.

خپل او مقابل اقدام

ستراتيژيكي پلان جوړونكي بايد چې د ديكتاتورى احتمالي خواب او خپل وڅيري، مخصوصاً د ديكتاتور د تشدد سويه د ديموكراتيك مقاومت د عملياتو په مقابل كې. ډير ضرور دى چې تعين شي چې څرنگه د خپلو په مقابل كې مقاومت او عكس العمل وښودل شي او يا بي له تسليميدلو وړ نه مخ نيوى وشي. اصولاً، په مخصوصو حالاتو كې، د ديكتاتور د احتمالي خپلو په برخه كې د خلكو او مقاومت كونكو لپاره د لازمو اخطارونو صادروول ضرور وي، تر څو دوى د گډون كولو په خطر له مخكې نه پوه وي. كيداي شي چې خپل ډير سخت وي نو د ژوبل شوي مقاومت كونكو لپاره د طبي مرستو تيارې هم ضرور دى.

د خپلو پيش بيني (مخكې ليد)، به ستراتيژي جوړونكي په ښه ډول وړ وگرځوي چې له مخكې نه د هغو تكتيكونو او ميتودونو استعمال د نظر لاندې ونيسي چې د جگړې كوم ځانگړې هدف يا د آزادۍ د لاس ته راوستلو سره مرسته كوي، ولې د بي رحميو او خپلو احتمال كموي او يا بي امكان لږوي. د مثال په توگه، د سركونو مظاهري او رسم گذشتونه د سختې ديكتاتورى په وړاندې كيداي شي چې د زرهاؤ مړه مظاهره كونكو سبب وگرځي. د مظاهره كونكو لور تاوان(ضايعات) ښائي چې په واقعيت كې ديكتاتور باندې دومره زور وړ نه وړي لكه چې كه هر څوك د اعتصاب په ډول او يا د ملكي كار كونكو له خوا نه د ډله نيزو همكاري نه كولو په شكل په خپلو كورونو كې پاتې شي.

كه چپرې وړانديز شوى وي چې د يو ستراتيژيكي هدف لپاره تحريك كونكي مقاومتې عمليات د ډيرو تلفاتو سره مخامخ كيږي، نو بايد چې په دې حالت كې تلفات او احتمالي لاس ته راړنه په احتياط سره وڅيرل شي. آيا خلك او مقاومت كونكي به د عملياتو په دوران كې دسپلين او عدم تشدد احتمالاً مراعات كړي؟ آيا دوى به تشدد ته د تحريكيدلو په مقابل كې مقاومت وكولى شي؟

پلان جوړونكي ښائي په نظر كې ونيسي چې كوم تدبېرونه بايد ونيول شي چې هم د عدم تشدد انضباط او هم مقاومت، د بي رحمو خپلو سره سره وساتي. آيا دارنگه تدبېرونه لكه وعدي، د كړنلارې بيان، د انضباط د تطبيقولو ورقې، د مظاهراتو د كنترول امر، او د تشدد د پلوي اشخاصو او گروپونو تحريم به ممكن او مؤثر وي؟ مشران بايد تل وپيښ وي چې د مبارزينو په مينځ كښې د ديكتاتورى لمسونكي استازي چې د هغوى وظيفه په مظاهراتو كښې د تشدد تحريكول وي وپېژني.

د ستراتيژيکي پلان عملي کول

کله چې يو سم ستراتيژيکي پلان تکميل شو، نو ديموکراتيک قوتونه بايد د ديکتاتور د کوچنيو حرکاتو نه چې بنائې دوی ته شک و اچوي، چې د لوئې ستراتيژي او يا ديوي جگړې د مخصوصې ستراتيژي نه لرې شي او د دوی توجه د مهمو عملياتو نه غير مهمو مسيلو ته واړوي منحرف نه شي. او هم د وخت حساسيت لکه د ديکتاتور نوي بې رحمې، بايد آزادي غوښتونکي مقاومت د خپل لوئې ستراتيژي او يا د مبارزې د ستراتيژي نه بلې خوا ته ونه گرځوي. دا بې رحمې بنائې چې په ځيرتوب (دقت) سره په بد نيت ترتيب شوی وي چې ديموکراتيک قوتونه تحريک کړي چې خپل بڼه مرتب پلان خوشې کړي او حتي تشدد ته لاس پورې کړي، ددې لپاره چې بيا ديکتاتور وکولی شي چې ډير په آسانۍ سره دوی مات کړي.

کله چې اساسي تحليل ومنل شو، د ديموکراسي غوښتونکو قوتونو وظيفه بايد پراو په پراو مخ په وړاندې ويورل شي. البته، په تکتیک او منځني هدفونو کښې تغيرات پيښ شي، او يو بڼه لار بنود به تل چمتو وي چې د فرصتونو نه گټه واخلي. دا تنظيمونې بايد د لويې ستراتيژي او يا د مشخصې مبارزې د هدف سره اشتباه نه شي. په احتياط سره د ټاکل شوي لوئې ستراتيژي او ستراتيژي تطبيقول د يو ځانگړي مبارزې لپاره به ډير زيات برياليتوب سره مرسته وکړي.

اتم فصل

د سياسي سر غړوني پکار اچول

په هغو حالاتو کې چې خلک ځانونه بې وسې فکر کوي او ډار يري، دا مهمه ده چې د دوی لپاره رومېنې وظيفه، لږ خطر او پخپل ځان د باور د پيدا کولو لپاره وي. دا رنگه عمليات، لکه په غير معمولي توگه د جامو آغوستل، په ډاگه د يوې ناموافقي عقيدې ليکل، او د خلکو لپاره دارنگه فرصت برابرول چې په ډير شمير ناموافقي عملياتو کې گډون وکړي. په نورو حالاتو کې نسبتاً يو کوچنی (په ظاهر صورت) يو غير سياسي موضوع (لکه د اوبود تدارکاتو د امنيت تأمينول) کيدلی شي چې د ډله نيز عمل لپاره د پاملرنې مرکز وگرځول شي. ستراتيژستانو بنائې چې داسې موضوع وټاکي چې په عمومي توگه تائيد شي او ردول يې گران وي. په داسې محدودو مبارزو کې برياليتوب، نه يواځې مشخص شکايتونه لري کيږي بلکه خلکو ته قناعت ورکول کيږي چې دوی د قدرت خاوندان دي.

د مبارزې اکثرې ستراتيژۍ په اوږد مهالې جگړې کې بايد د ديکتاتورۍ فوري مکمل نسکوريدل خپل هدف ونه گرځوي بلکه د محدودو هدفونو تر لاسه کولو ته ئې متوجه کړي. او هم هره مبارزه د ټولني د ټولو برخو گډون ته اړتيا نلري.

د يو سلسله مشخصو مبارزو په هکله چې په کې يوه لويه ستراتيژي تطبيق کيږي، د سر غړوني ستراتيژي جوړونکي بايد وپوهيږي چې څرنگه د مبارزې مختلف پړاوونه په شروع، مينځ او پای ته نژدې يو له بله توپير ولري.

ټاکل شوي مقاومت

د مبارزې په اولنۍ مرحلې کې، منفردې جگړې د مختلفو مشخصو هدفونو سره کيدای شي چې ډير گټور وي. دارنگه انتخاب شوي مبارزې بنايي چې يو د بل پسې اجرا شي. کله کله کيدای شي چې دوه يا درې د دوی په يو وخت کې مخي ته راشي.

کله چې د "انتخاب شوي مقاومت" لپاره ستراتيژي جوړيږي ضرور دی چې ځانگړي محدود مسائل او يا عمومي شکايتونه چې د ديکتاتورۍ ظلم په ډاگه کوي تشخيص کړو.

دا رنگه مسائل کيدلی شي چې د مبارزې د اداره کولو لپاره چې وسطي ستراتيژيکي هدفونه، د عمومي لويې ستراتيژۍ په چوکاټ کې تر لاسه کړي ډير مناسب هدف وي.

وسطی ستراتیژیکي هدفونه باید د آزادي غوښتونکو په موجود قوت یا طرح شوي ظرفیت

باندې لاس ته راوړل شي. دا دیو سلسله بریالیتوبونو په یقیني کولو کښې مرسته کوي کوم چې د مورال د پاره گټور او هم د اوږد مهالي مبارزې لپاره په گټوره توگه د قواوو د مناسبت سره کومک کوي.

د مقاومت انتخاب شوي ستراتیژي باید لومړی په مشخصو ټولنيز، اقتصادي او سياسي مسایلو متمرکز شي. بنائې چې دا ددې لپاره انتخاب شوی وي، چې د ټولنيز او سياسي سیستم

ځینې برخې د دیکتاتور د کنترول نه د باندې وساتل شي، ځینې برخې چې اوس د د دیکتاتور د ادارې لاندې دي د هغې کنترول بیا لاسته راوستل شي، یا دیکتاتور د یو خاص هدف نه محروم وگرځول شي. که ممکن وي، د ټاکل شوي مقاومت مبارزه باید پر یوې ضعیفې نقطې، یا د دیکتاتورۍ په ډیرو نقطو څرنګه چې بحث وشو ضربه وارد کړي. په دې وسیلې، آزادي غوښتونکي کولی شي چې د خپل د قوت په موجوده ظرفیت په ممکنه مقیاس پر دښمن ډیر زیات ضربه وارد کړي.

ستراتیژي جوړونکي باید ډیر د وخته، لږ تر لږه د اولني جگړې پلان جوړ کړي.

چې ددې پوښتنو ځواب ورکړي: ددې مبارزې محدود هدفونه به کوم وي؟ څرنګه به دا د لوئې ستراتیژۍ په تر سره کولو کښې مرسته وکړي؟ که ممکن وي دا ډیر معقول کار دی چې لږ تر لږه د دوهمې او که ممکن وي د دریمې جگړې لپاره د ستراتیژيو عمده مطلبونه تنظیم شي. ټول دا ستراتیژۍ باید انتخاب شوي لویه ستراتیژي انجام ته ورسوي او د هغه د عمومي لارښودنې په چوکاټ کښې فعالیت وکړي.

علامتي(سمبولیک) زور آچونه

د دیکتاتورۍ د وړانولو د وسایلو د برابرولو د نوي

مبارزې په پیل کښې، اولني سياسي بنکاره عملیات کیدلی شي چې په خپلو حدودو کښې محدود وي. دا عملیات باید داسې طرح شوی وي چې قسماً د خلکو وضعیت و ازمايي او د تاثیر لاندې راولي، او دوی د دوام لرونکي مبارزې لپاره د همکاري نه کولو او سياسي سر غړونې د لارې نه چمتو کړي.

اولنی اقدام، احتمال لري چې د علامتي احتجاج او یا کیدای شي چې د علامتي محدود اقدام او یا مؤقتي همکاري نه کولو په بڼه وي. که د هغو خلکو شمیر چې غواړي عمل وکړي لږ وي، نو مقدماتي اقدام، د مثال په توګه به د گلانو اېښودل په داسې ځای کښې وي چې علامتي(سمبولیک) اهمیت لري. د بلې خوا نه، که د خلکو شمېر چې غواړي په عملیاتو

کښې گډون وکړي ډیر زیات وي، نو په ټولو فعالیتونو باندې د پنځو دقیقو د پاره توقف او یا څو دقیقې چپوالی بنایي چې عملي شي.

په نورو حالاتو کښې، یو څو کسان بنایي چې د لورې پر اعتصاب لاس پورې کړي یا په یو ځای کښې چې علامتي اهمیت ولري وینس چپ کښې، یا د زده کونکو له خوا صنفونو ته د تللو لاندې تحریم، او یا په یو مهم دفتر کښې موقتي کښیناستل وي. د یوې دیکتاتورۍ لاندې دارنگه زړورتوب بنایي چې د ډیر سخت ځپلو سره مخامخ شي. ځینې علامتي اقدامونه، لکه د دیکتاتور د هستوگنې د ځای او یا د سیاسي پولیسو د قرارگاه مخه اشغالول بنایي چې ډیر خطر ولري او لدې کبله دا د یوې مبارزې د شروع کولو لپاره د توصیې وړ اقدام نه دی.

مقدماتي علامتي اعتصابي عملیات ځینې وختونه ډیر مهم ملي او بین المللي پاملرنه پاروي لکه د کوڅې ډله نيزه مظاهرات په کال ۱۹۸۸ په برما کښې، یا د زده کونکو اشغالول او د لورې اعتصاب په ۱۹۸۹ کال د تیانمن په میدان بې جین کښې. په دې دواړو حالاتو کښې د تلفاتو ډیروالی بڼې چې ستراتیژي جوړونکي باید د جگړو د پلان جوړولو په وخت کښې د ډیر احتیاط نه کار واخلي. که څه هم دارنگه عملیات ډیر زیات معنوي او سایکالوژیکي تاثیر اچوي، خو دارنگه اقدامونه پخپله ډیر لږ احتمال لري چې دیکتاتورۍ ړنگ کړي، ځکه چې تر ډیر ځایه یواځې علامتي وي او د دیکتاتور د قدرت موضع نه تغیروي. معمولاً ممکنه ده چې د مبارزې په پیل کښې د دیکتاتور د قدرت منبع په بشپړه توگه او چټک ترې نه پرې کړو. حقیقتاً دا ایجاب کوي چې ټول خلک او نژدې د ټولني ټول مؤسسات چې پخوا رژیم ته تابع وو اوس په مطلق ډول ئې تردید او ناڅاپه ورنه د ډله نيزې همکارۍ نه کولو په واسطه سر غرونه وکړي. او دا تر اوسه پورې نه دی واقع شوی او ورته رسیدل به هم ډیر گران وي. نو په ډیرو حالاتو کښې د پوره همکارۍ نه کولو او سر غرونې چټکه مبارزه د نهضت په پیل کښې د دیکتاتورۍ په مقابل کښې به سم نه وي.

د مسؤلیت وپشل

د یو انتخاب شوي مقاومتې جگړې په وخت کښې د مبارزې فشار تر یو وخته پورې د یوې برخې او یا د خلکو د ډیرو برخو پر شا وړل کیږي. په بلې مبارزې کښې د یو بل هدف لپاره د مبارزې بار دخلکو د یوې بلې وړو ته ور نقل شي. د مثال په توگه، زده کونکي به اعتصاب د یوې تعلیمي موضوع لپاره کوي، دیني مشران او معتقدین به ئې د مذهبي آزادیو د موضوع لپاره کوي، د اور گادي کارکونکي به امنیتي تدابیر دومره دقیق پر ځای کوي چې د اور گادي د ترانسپورت سیستم به ډیر ورو کوي، ژورنالستان به سانسور نه د سر غرونې لپاره اخبارونو د تشو ځایونو سره چیرته چې ممنوعه مضامین به نشر شوی وای نشر کړي، یا پولیس به مکرراً ناکامه پاتې شي چې آزادي غوښتونکي مخالفین پیدا او بندي کړي. د مقاومت مبارزه د موضوعاتو او د خلکو د گروپونو له مخې په مرحلو بیلول، به د ټولني یوې برخې ته د استراحت لپاره موقع ورکړي، کله چې مقاومت د بلې برخې له خوا دوام مومي.

انتخاب شوي مقاومت په خاصه توگه مهم دی چې د مستقلو اجتماعي، اقتصادي او سياسي ډلو او مؤسسو آزادي او موجودیت نه دفاع وکړي چې د ديکتاتوري د کنترول نه د باندې دی او مخکښي په لنډه توگه بيان شو. د قدرت دا مرکزونه مؤسساتي بنسټونه جوړوي چې د هغی نه خلک پر استبداد فشار (زور) اچولی شي او یا د ديکتاتوري د اولينيو هدفونو په مينځ کښي وي.

د ديکتاتور قدرت په نخبه کول

کله چې اوږد مهاله مبارزه د ابتدایي ستراتيژي نه تیر او مخ په وړاندې د پر مخ تللی مرحلي ته لاړ شي، نو ستراتيژي جوړونکي باید محاسبه وکړي چې څرنگه د ديکتاتور د قدرت منابع محدود کیدلی شي. هدف به د عمومي همکاري نه کول په کار اچول وي، چې د آزادي غوښتونکو قوتونو لپاره یو نوي ستراتيژیکي برلاسي خلق کړي.

کله چې آزادي غوښتونکي مقاومت زور ونيو، ستراتيژي جوړونکي د ديکتاتوري د قدرت د منابعو د قطع کولو په مقصد د همکاري نه کولو او سر غړونې لپاره نور مهم هدفونه د نقشي لاندې راولي چې د زیاتیدونکي سياسي کمزورتیا او په پای کښي د ديکتاتوري د ټوټې ټوټې کیدلو سبب وگرځي.

دا به ضرور وي چې په احتیاط سره په پلان کښي راوستل شي چې آزادي غوښتونکي قوتونه څرنگه کولی شي چې د خلکو او ډلو حمایه چې مخکښي ئي ديکتاتوري ته ورکول کمزوري کړي.

آیا د دوی حمایه به د رژیم د ظلمونو د څرگندولو په واسطه، د رژیم د اقتصادي چلند له امله د هغه د اقتصادي مصیبتونو نتیجې په ډاگه کول، او یا د یو نوي معلومات په واسطه چې ديکتاتوري پای ته رسیدونکي دی کمزوری شي؟ د ديکتاتور حمایه کونکي باید لږ تر لږه مجبور کړی شي چې په خپلو فعالیتونو کښي "بې طرفه" ("سیلانیان") یا ترجیحاً د دیموکراسۍ د نهضت فعاله حمایه کونکي وگرځي.

د سياسي سر غړونې او د همکاري نه کولو د تطبیق په وخت کښي ډیر مهم دی چې د ديکتاتور ټول اصلي حامیان او معاونینو ته، په گډون د هغه داخلي ډله، سياسي حزب، پولیس، او لوړ رتبه مامورین خصوصاً پوځ ته ئي ډیره نژدي پاملرنه وشي.

ديکتاتوري ته د عسکري قوتونو د وفاداري درجه، د دواړو افرادو او صاحب منصبانو، باید په ډیر احتیاط وڅیړل شي، او باید تعین شي چې آیا عسکري قوتونه کیدای شي د دیموکراسۍ د ځواکونو له خوا د تاثیر لاندې راشي؟ آیا کیدلی شي چې عادي عسکران ناراضه او ډاریدلي جلیبان وي؟ آیا ډیر عسکران او صاحب منصبان د رژیم نه د شخصي، فاميلي یا سياسي

دلیلونو له کبله بیګانه شوي دي. کوم نور عوامل کولی شي چې عسکران او صاحب منصبان د آزادي غوښتونکي لمسونو ته زیان منونکي کړي.

د آزادي د مبارزې په اولو برخو کې یو مخصوص ستراتیژي باید جوړ شي چې د دیکتاتور د قطعاتو او عاملینو سره تفاهم وکړي. د الفاظو، علایمو او اقداماتو په واسطه دیموکراتیک قوتونه به قطعاً تو ته خبر ورکړي چې آزادي بڅښونکي مبارزه به قوي، مصمم او دوامداره وي. قطعات باید پوه شي چې مبارزه به یو مخصوص اخلاق ولري، او دارنګه طرح شوی وي چې دیکتاتوري به ویجاړ کړي خو ددوی ژوند ته به هیڅ رنگ خطر نه وي. دا رنګه هلې ځلې به په پای کې د دیکتاتور د قطعاتو د مورال خرابولو ته متوجه او په نهایت کې د هغوی وفاداری او اطاعت به د دیموکراتیک نهضت مرستې ته ور وگرځوي.

د دیکتاتوري د وسله والو قوتونو همدري لاس ته راوستل او په پای کې هغوی بی اطاعتی ته مجبورول باید داسې تعبیر نشي چې دوی ته جرئت ورکړل شي چې دیکتاتوري د یو چټک نظامي عملیاتو په واسطه پای ته ورسوي. دارنګه یوه صحنه جوړول احتمال نلري چې یو عملي دیموکراسي ځای پر ځای کړي (څرنګه چې مونږ بیان کړو) کودتا ډیر لږ د قواوو د بی اندولې اړیکې د خلکو او اداره کونکي تر مینځ اصلاح کوي. نو دا به لازم وي چې پلان جوړ کړو چې څرنګه همدرد عسکري صاحب منصبان پوه کړو، چې نظامي کودتا او کورنی جګړه دواړه د دیکتاتور په مقابل کې پکار او مطلوب نه دي.

خواخوري صاحب منصبان په آزادي غوښتونکي مبارزه کې خورا مهم نقش، لکه په عسکري قواوو کې د ناراضي توب او همکاري نه کولو روحیه خپرول، قصدي بی کفایتي تشویقول

او اوامرو ته غوږ نه نیول او د خلکو د خپلو نه د سر غړولو سره لوبولی شي.

نظامي افراد، دیموکراتیک نهضت سره رنګارنګ د عدم تشدد کومکونه، په ګډون د خوشي کول، اطلاع ورکول، د خوراک او دوا او نور مرستې کولی شي.

پوځ د دیکتاتور د قدرت د منابعو د ډلې نه ډیر مهم منبع دی، ځکه چې د هغه د انضباط لرونکي عسکري قطعات او وسلې مستقیماً په بی اطا عتو خلکو باندې د حملې او مجازات کولو په مقصد استعمالولی شي. د سر غړونې ستراتیژي جوړونکي باید په یاد ولري چې دا به په استثنائي توګه

سخت او یا غیر ممکن وي چې دیکتاتوري ټوټې ټوټې شي که پولیس، جګ رتبه مامورین، او نظامي قوتونه په بشپړ توګه د دیکتاتوري حامیان پاتې شي او د اوامرو په اجراکولو کې بی اطاعت وکړي. هغه ستراتیژي چې د دیکتاتوري د قوتونو وفاداري یې په نڅښه کړي، باید د آزادي غوښتونکو د ستراتیژي جوړونکو له خوا لوړ تقدم ورکړل شي.

دیموکراتیک قوتونه باید په یاد ولري چې نارضايتي او بي اطاعتي د عسکري قوتونو او پوليس تر مينځ کيدای شي چې د هغو گروپونو او غړو ته ډير زيات خطرناک اوسي. دوی به د بي اطاعتي هر عمل ته باید د سختي سزا او د بغاوت عمل ته د اعدام د سزا انتظار ولري. آزادي غوښتونکي قوتونه باید د عسکرانو او صاحب منصبانو نه ونه غواړي چې دوی د همدا اوس بغاوت وکړي. د هغه پر ځای تر څو چې ارتباط ممکن وي دا باید هغوی ته څرگند شي چې ډيري مصنوعي لاري شته چې دوی په ابتدايي مرحلو کې انتخاب او د آزادۍ د مبارزينو سره مرسته وکړي.

د مثال په توگه، پوليس او عسکر کولی شي چې د خلکو د ځپلو امرونه په نیمگري توگه پر ځای کړي، د هغو کسانو د اوسيدلو ځای پيدا نکړي چې د حکومت له خوا غوښتل شوي، مقاومت کونکي د ځپلو، نيولو، او يا تبعيد کولو نه خبر کړي او هم مهم معلوماتونه خپل امرانو ته ور نکړي. همدارنگه ناراضه صاحب منصبان کولی شي چې د خلکو د ځپلو او امر په سلسله د مراتبولاندني قدمو ته خبر ورنکړي. عسکران کولی شي چې د مظاهره کونکو د سرونو د پاسه فیر وکړي. همدارنگه ملکي مامورين پخپله برخه کې کولی شي چې دوسيې او تعليمات ورک کړي، سم کار ونه کړي، ځان "ناجوړه" واچوي او تر څو چې "جوړ" شي په خپل کور کښي پاتي شي.

په ستراتيژي کښي بدلون:

د سياسي سر غړوني ستراتيژي جوړونکي، باید دوامداره وڅيري چې څرنگه لويه ستراتيژي او د مشخصې مبارزې ستراتيژي په کار اچول شوی دی. د مثال په توگه، دا ممکن دی چې مبارزه هغسي چې انتظار کيده بڼه وړاندې لار نشي. په هغه صورت کښي دا ضرور دی چې محاسبه وشي چې کوم ډول بدلون به په ستراتيژي کښي لازم وي. څه کيدلی شي چې د نهضت قدرت زياد او ابتکار بيا لاس ته راوستل شي. په دارنگه حالت کښي ضرور دی چې مشکل تشخيص، او په يو ستراتيژي باندي له سره بيا غور وکړو، ممکن د مبارزې مسؤليت د خلکو يو بل گروپ ته نقل، د قدرت يو بل منبع سمبال او د حرکت د يو بل طرز نه گټه واخيستل شي. کله چې دا کارونه تر سره شول، نوی پلان باید فوراً تطبيق شي.

بر خلاف که مبارزه د انتظار نه ډير بڼه پر مختگ کړی وي او ديکتاتوري د هغي نه چې محاسبه شوي وه مخکښي نسکور شو، نو څرنگه آزادي غوښتونکي قوتونه د غير منتظره برياليتوب نه گټه آخيستلای او د ديکتاتوري د فلج کولو لپاره مخ په وړاندې تللای شي؟

مونږ به دا سوال په راتلونکي فصل کښي وڅيرو.

نهم فصل

د ديکتاتوری تجزیه کول

د ښې اداره شوي او بريالی سياسي سر غړوني مبارزې راټولې شوي اغيزې به مقاومت غښتلې او د ټولني هغې برخې ته چې ديکتاتوري هلته اغيزناکه کنټرولولو کښې تحديد سره مخامخ دی خپله اداره تاسيس او پراخوي. دا مبارزه به مهمې تجربې هم راټولې کړي چې څرنگه همکاري بنده کړو او سياسي سر غړونه پکار واچوو. دا تجربې کله چې د همکاري نه کولو او سر غړوني وخت په لوی مقياس لاس ته راځي خورا ډير کومک به وکړي. څرنگه چې په دريم فصل کښې پرې بحث وشو، که چيرې ديکتاتوران پياوړي وي، اطاعت، همکاري او تسليمي ضرور ده.

بې د سياسي قدرت منابعو ته د لاس رسې نه، د ديکتاتور قدرت کمزوری او په پای کښې منحل کيږي. نو د حمايي بندول د ديکتاتوری د ټوټې ټوټې کولو لپاره يو لازم عمده کار دی. دا به ډير گټور وي چې د نظر نه يې تير کړو چې د سياسي سر غړوني د لارې، څرنگه د قدرت منابع د تاثير لاندې راوستلی شي.

علامتي انکار او سر غړونه د موجودو وسايلو نه شمېرل کيږي چې د هغوی په واسطه د رژيم معنويات او سياسي قدرت او حقانيت تخريبيوي. هر څومره چې د رژيم قدرت ډير وي په هغې اندازه يې اطاعت او همکاري چې ورته رسيري ډير او د باور وړ وي. ددې لپاره چې ديکتاتوري په جدي توگه د تهديد لاندې راوستل شي د هغې اخلاقي مذمت بايد عملاً وښودل شي. د همکاري او اطاعت بندول ضرور دی چې د رژيم نه د قدرت نور منابع وشکوي. د مثال په توگه، که ملکي مامورين د خپل عادي وړتيا سره سم کار ونه کړي، او يا حتي خپلو کورونو کښې پاتې شي نو پر اداري دستگا به شديداً تاثير وکړي.

همدارنگه، که د همکاري نه کونکو اشخاصو يا ډلو کښې دا رنگه کسان موجود وي چې پخواني تخصصي او علمي مهارتونه يې برابرول نو ديکتاتورانو به وگوري چې د دوی د همکاري نه کولو له امله د خپل د مقصدونو په عملي کولو کښې ډير کمزوري شوي دي. حتي د ديکتاتورانو وړتيا چې مناسب تصميمونه ونيسي او يا اغيزناکه کړنلاري ته پراختيا ورکړي هم به په جدي توگه لږ شي.

که سيکالوژيکي او عقيدوي اغيزې چې ورته غير محسوس عوامل وائي او معمولاً خلک مجبوروي چې د حاکمانو سره مرسته او ورته اطاعت وکړي ضعيف او يا معکوس شوی وي، خلک به ډير تمايل ولري چې د ظالم رژيم نه اطاعت ونه کړي او هم خپله همکاري پرې بند کړي.

د ديكتاتورانو لاس رسي مادي منابعو ته هم مستقيماً د دوی قدرت باندې تاثير اچوي. د مالي منابعو کنترول، اقتصادي سيستم، املاکات، طبعي منابع، نقلیات، او د نقلیاتو وسايل، او د ارتباطو وسايلو سره چې د رژيم د واقعي او يا احتمالي دښمن لاس ته ورشي، د هغوی د قدرت نور منابع زيان منونکی کيږي يا له مينځه ځي. اعتصابونه تحریمونه او زیاتیدونکي آزادي په اقتصاد، ارتباطات، او نقلیاتو کې به رژيم کمزوری کړي.

څرنگه چې مخکښې وڅیړل شو، د ديکتاتور قدرت چې سرکښ، بي اطاعته، او همکاري نه کونکي ډله د خلکو په جريمې تهديد او يا جریمه کړي، د ديکتاتور د قدرت مرکزي منبع دي.

د قدرت دا منبع په دوو لارو کمزوری کېدلی شي. اول، که خلک سختو عواقبو ته د سر غړونې لپاره حاضر وي لکه په يو جنگ کېنې نو د موجوده جريمې اغیزه به په مؤثره توگه لږوالی ومومي (د ديکتاتور ځپل به مطلوب تسليمېدل تامین نکرې). دوهم، که پوليس او عسکري قوتونه ناراضي شي، نو هغوی به په انفرادي او يا ډله نيزه توگه د مقاومت کونکو د نيولو، وهلو او يا ویشتلو نه مخ واړوي او يا په څرگنده ډول د امر نه سر غړونه وکړي. که ديکتاتوران نور نه شي کولی چې په پوليسو او عسکري قوتونو باندې د خلکو د ځپلو لپاره ډاډه اوسي نو په دې حالت کېنې ديکتاتوري ډير زيات د تهديد لاندې دی.

لنډه ئې دا چې، د يو ځای پر ځای شوي ديکتاتور باندې بريالی کېدل ايجاب کوي چې همکاري نه کول او سر غړونه، د رژيم د قدرت منابع کموي او له مينځه يې وړي. که په دوامداره ډول د قدرت ضروري منابع بيا جبيره نه شي نو ديکتاتوري به کمزوری او په پای کېنې به ټوټې ټوټې شي. نو د ديکتاتوري په مقابل پياوړی ستراتيژيکي پلان جوړول بايد د ديکتاتور د ټولو نه مهم د قدرت منابع په نخښه کړي.

د آزادي څپرول

د سياسي سر غړونې سره يو ځای، د انتخابي مقاومت په مرحلې کېنې، د مستقلو اجتماعي،

اقتصادي، کلتوري، او سياسي مؤسساتو جوړول په دوامداره توگه د ټولني "ديموکراتيکي ساحه" پراخوي او د ديکتاتوري د کنترول ساحه ورکوټی کوي. کله چې د ټولني ملکي مؤسسات د ديکتاتوري په مقابل کې غښتلی شي، بيا نو، بي له دې نه چې د ديکتاتورانو غوښتنې ته پاملرنه وکړي، خلک په بيري د هغوی د کنترول نه د باندې يوه خپلواکه ټولنه جوړوي.

کله چې ديکتاتوري ددې "خپريدونکي آزادي" د درولو لپاره مداخله کوي، په مقابل کېنې ئې عدم تشدد ددې نوي ساحې د دفاع لپاره پکار اچول کيږي او ديکتاتوري به په جگړه کې يوي بلي "جبهې" سره مخامخ شي.

په هغه وخت کې، مقاومت او د مؤسساتو جوړونه، په ګډه حالات یوه واقعي آزادۍ خوا ته وړي. د دیکتاتورۍ ړنګیدل او د دیموکراتیک سیستم رسمي ځای پر ځای کېدل یو انکار نه کیدونکی واقعیت ګرځي. ځکه چې په ټولنه کې د قدرت اړیکې په اساسي ډول تغیر وموند.

په کال ۱۹۷۰ او ۱۹۸۰ کې پولینډ، د مقاومت د لارې د ټولني د فعالیتونو او د مؤسساتو د بیا را ژوندي کولو په برخه کې یوه روښانه مثال جوړوي. د پولینډ کاتولیک کلیسا د حکومت له خوا آزار او تعقیب شوه، خو هیڅکله د کمیونیست بشپړ ادارې لاندې رانغی. په کال ۱۹۷۶، کې ځینې روشن فکرانو او کارگرانو، وړې ډلې ئې لکه د کارگرانو دفاعي کمیټې جوړې کړې چې خپلې سیاسي مفکورې پر مخ بوزي. د پیوستون د کارګري اتحادیې ډله د مؤثرو مظاهرو په زور ځان یې په ۱۹۸۰ کال کې قانوني کړ.

بزګران، زده کونکي، او ډیر نور ګروپونه هم خپل مستقل تشکیلات جوړ کړل. کله چې کمونستان پوه شول، چې دا ډلې د قدرت اړیکې ئې بدلې کړې، نو د پیوستون ډله بیا بند او کمونستانو نظامي ادارې ته ئې لاس واچول. حتی د نظامي حکومت لاندې سره له ډیرو بندي کولو او سخت آزار او تعقیب سره د ټولني نوي آزاد مؤسسات خپلو فعالیتونو ته به ئې دوام ورکول. د مثال په توګه، په لسه او غیر قانوني ورځپانې خپریدې. غیر قانوني کتاب خرڅولو مرکزونه هر کال به په سلهاوو کتابونه خپرول، پداسې حال کې چې مشهورو لیکوالانو کمیونسټ خپروني او د کتاب خپرولو مرکزونه ئې تحریم کړل. همدارنګه فعالیتونه د ټولني په نورو برخو کې صورت ونيول.

د یارووسکي عسکري رژیم لاندې، عسکري کمیونسټ حکومت باندې اطلاق کیده چې د ټولني د پاسه ټوپونه وهي. د حکومت کار کونکي اوس هم د حکومت دفترونه او ودانۍ ئې نیولي. رژیم اوس هم په ټولني باندې په سزا ورکولو، بندي کولو، بنديخانو ته اچولو، د چاپ شوي مواد په ضبطولو او نور قدرت لري. خو سره لدې، دیکتاتورۍ ټولنه نه شي اداره کولی. لدې ځایه نور به دا یو وخته پورې ځنډ وي چې ټولنه رژیم په بشپړه توګه نسکور کړي.

حتي په داسې حال کې چې دیکتاتورۍ د حکومت مقامونه اشغال کړی هم وي په ځینې حالاتو کې بیا ممکن دی چې یو دیموکراتیک "موازي حکومت" تشکیل شي. دا به ډیر زیات د یو مخالف حکومت په څیر فعالیت وکړي او د خلکو او د ټولني د مؤسساتو وفاداري، قبلونه، او همکاري به ورسره وي.

په نتیجه کې به دیکتاتورې په زیاتیدونکې توګه د حکومت ددې اختصاصي صفت نه بې برخې شي. په پای کې به دا دیموکراتیکي موازي حکومت په بشپړ توګه د دیکتاتورۍ رژیم ځای دیموکراتیکي سیستم ته د انتقال د یوې برخې په څیر ونیسي. په مناسب وخت کې، به یو اساسي قانون جوړ او د انتقال د یوې برخې په څیر به انتخابات وشي.

د ديکتاتورۍ ماتول: کله چې د ټولني مؤسساتي بدلون مخ په وړاندې ځي، د سر غړوني او همکاري نه کولو تحريک کيدای شي چې شدت ومومي. د آزادي غوښتونکو قوتونو ستراتيژي جوړونکي بايد د وخته انتظار ولري چې داسې وخت به راشي چې آزادي غوښتونکي قوتونه کولی شي چې د انتخاب شوي مقاومت نه وړاندې لار شي، او کتلوي سر غړونه په کار واچوي. په ډيرو حالاتو کې د مقاومت د قدرت خلق کول، تيارول، يا د مقاومت امکانات پراخه کول وخت او زمان ته به ضرورت ولري او د کتلوي سر غړوني انکشاف ورکول به وروسته د څو کلونو نه صورت ونيسي. ددې عبوري دورې په وخت کې د انتخابي مقاومت مبارزه بايد د زياتيدونکي مهمو سياسي هدفونو باندې دوام وکړي. دخلکو لويه برخه د ټولني په ټولې سطحې کې بايد په مبارزې کې گډون وکړي. د فعاليتونو په دې زور آخيستلو کې ټينگ او با انضباطه سياسي سر غړونه پر مخ وړل، احتمال لري چې د ديکتاتورۍ داخلي کمزورتيا به په زياتيدونکي ډول ښکاره کړي. د پياوړي سياسي سر غړوني او د مستقلو مؤسساتو جوړول، دواړه، احتمال لري چې د آزادي غوښتونکو په گټه پراخه نړيواله پاملرنه راوگرځوي. همداسې احتمال لري چې دا نړيواله

ديپلوماتيکي محکوميتونه، تحريمونه، بنديزونه، د آزادي غوښتونکو په پلوي توليد کړي.

(څرنگه چې په پوليند کې ئې وکړ)

ستراتيژي جوړونکي بايد پوه وي چې په ځينو حالاتو کې د ديکتاتورۍ رنگيدل ښايي چې په ډير زيات چټکتيا سره تر سره شي لکه چې په کال ۱۹۸۹ کې په ختيز المان کې وشو. دا هغه وخت پېښيدلی شي چې د قدرت منابع په کتلوي ډول د ټولو خلکو د مخ آړولو له کبله د ديکتاتورۍ نه پرې (غوڅ) شي. دا مثال دومره معمول نه دی، ښه دی چې د اوږد مهالي مبارزې لپاره پلان جوړ کړو (خو د لنډ مهالي لپاره چمتو اوسو).

د آزادي غوښتلو په وخت کې، برياليتوبونه که په محدود مقياس هم وي بايد ولمانځل شي. هغه کسان چې دا برياليتوبونه ئې گټلي بايد تقدير شي.

په احتياط سره د برياليتوبونو نمانځل د مبارزو د راتلونکي مرحلو لپاره د معنوياتو د لوړ ساتلو لپاره مرسته کوي.

په مسؤليت سره د برياليتوبونو اداره کول

د لويې ستراتيژۍ پلان جوړونکي بايد د مخکښي نه يو ممکن او غوره لاره وسنجوي چې مبارزه پرې په ښه توگه نتيجې ته ورسېږي. ددې لپاره چې د يوې نوي ديکتاتورۍ د راجگيدلو نه مخ نيوی او په تدريجي ډول د يو تلپاتې ديموکراسي جوړيدل يقيني کړي.

دیموکراتان باید وسنجوي چې د مبارزې په پای کې انتقال د دیکتاتورۍ نه لنډ مهالی حکومت ته څرنګه اداره شي. دا په زړه پوري دی چې په هغه وخت کې په چټکۍ سره یو فعال حکومت تاسیس شي. خو دا باید هغه زور حکومت د نوي کسانو سره نه وي. دا ضرور دی چې باید وسنجول شي د پخواني حکومت کومه برخه (لکه سیاسي پولیس) په بشپړ توګه د خپل د دیموکراسۍ د ضدوالي له کبله له مینځه ولاړ شي او کومه برخه ئې وروسته د دیموکراسي کیدلو هلو ځلو ته تابع وګرځول شي. د یو مکمل حکومتي نشتوالی (خلا) لاره به اړدور او یا نوي دیکتاتورۍ ته خلاصه کړي.

د مخکښې نه باید فکر وشي، چې د رژیم د وړانیدلو نه وروسته، د دیکتاتورې رژیم د لور رتبه مامورینو سره څرنګه چلند وشي. د مثال په توګه، آیا دیکتاتوران به محکمي ته د محاکمې لپاره راوستل شي؟ نوري کومي لاري شته چې د سیاسي سرغړونې سره برابر دی، د هیواد بیا جوړونه، او د بریالیتوب نه وروسته د دیموکراسۍ جوړونه؟ وینې تویښې نه، چې د راتلونکي دیموکراتیکي سیستم پر امکاناتو باندې به اساسي اغیزه ولري باید مخنیوی وشي.

کله چې دیکتاتورۍ کمزوری او یا نسکورېږي، د انتقال دورې لپاره باید مشخص پلانونه د تطبیق لپاره چمتو وي. دارنګه پلانونه به د بل ګروپ نه مخنیوی وکړي چې د دولت قدرت د

کودتا د لاري نه ونیسي. د دیموکراتیک قانوني حکومت د تاسیس لپاره د بشپړ سیاسي او شخصي آزادیو پلانونه هم ضرور دي. هغه تغیرات چې د لویو سر شیندونو په قیمت لاس ته راغلي باید د بي پلانی نه د لاسه ونه وځي.

کله چې د زیاتیدونکي متعهد شوي ټولني سره او د آزادو دیموکراتیکو ګروپونو او مؤسساتو چې دیکتاتورۍ یې نه شي کنټرولولي مخامخ شي، نو دیکتاتوران به پوه شي چې د دوی ټول د د خطر قبلونې بي ګټې دي. د ټولني ډله نیز تعطیلات، عمومي اعتصابونه، په ډله نیزه توګه په کور کښې پاتې کیدل، بي پروا لار وهنې، او داسې نور عملیاتونه به په زیاتیدونکي ډول د دیکتاتور خپل تشکیلات او مربوط موسسات کمزوری کړي. ددې سر غړوني او همکاري نه کولو له امله چې په معقوله اوډله نیزه توګه پرله پسې اجرا شوي، دیکتاتور به کمزوری شي او آزادي غوښتونکي به بي له تشدده بریالی شي او دیکتاتورې به د سرغړونکي خلکو په وړاندې ټوټې ټوټې شي.

هیڅکله به هم دا رنګه هلې ځلې بریالی نشي، خصوصاً په ډیره آسانی سره، او په نادراتو کې په ډیره چټکۍ سره. باید په یاد وساتل شي، چې هومره نظامي جنګونه چې ګڼل شوي هومره بایلودل شوي هم دي. سره له دې سیاسي سر غړونه د بري حقيقي امکانات وړاندې کوي. څرنګه چې مخکښې بیان شو، دا امکانات به ډیر زیات د لویي ستراتیژۍ په معقول انکشاف ورکولو، په احتیاط سره د ستراتیژیکي پلان جوړولو، زیار ایستلو، او با انضباطه زړه وري مبارزې سره زیات شي.

لسم فصل

د دوام لرونکي (تلیاتي) دیموکراسی بنسټ

د دیکتاتورۍ وړانیدل به یقیناً د لویو جشنونو سبب شي. هغه خلکو چې د اوږدې مودې لپاره رنځیدلي او په غټ توان ئې مبارزه کړې د خوشحالی، تفریح او قدردانی وړ دي. دوی باید پخپله او ټول هغه کسان چې دوی سره ئې د سیاسي آزادی د گټلو لپاره مبارزه کړې ویاړ وکړي. افسوس چې ټول هغه کسان به ژوندي پاتې نه وي چې دا ورځ وگوري. ژوندي او مړه چې د خپل هیواد د خپلواکۍ د تاریخ په جوړولو کې ئې مرستې کړې باید د اتلانو په څیر په یاد وساتل شي.

له بده مرغه، دا د احتیاط او بیدارۍ د کمولو وخت نه دی. حتی د سیاسي سر غړوني په واسطه د دیکتاتورۍ د بریالی وړانیدلو په صورت کې، په احتیاط سره باید تدابیر ونیول شي چې د یو نوي ظالم رژیم د راجگېدلو نه چې د زاړه رژیم د وړانیدلو د گډ وډۍ نه وروسته پیدا کيږي مخ نیوی وکړي. د دیموکراسۍ د پلوي کونکي قوتونو مشران باید له مخکښي نه دیموکراسۍ ته د یو منظم انتقال لپاره تیاری نیولی وي. د دیکتاتورۍ مانی باید وړانه شي. د اساسي قانون او حقوقي بنسټونه او د یو دوام لرونکي دیموکراسۍ لپاره د کړو وړو معیار باید جوړ شي.

هیڅوک باید داسې فکر ونکړي چې د دیکتاتورۍ د نسکورولو سره به یو د هیلو سره سمه ټولنه سمدلاسه راڅرگند شي. د دیکتاتورۍ دا وړانیدل په ساده ډول د شروع ټکی د زیاتو آزادیو سره د اوږد مهالي هلو ځلو لپاره برابرې چې ټولنه پر مخ ویاړل شي او انساني احتیاجات به نور هم په بشپړ توگه رفع شي.

جدي سياسي، اقتصادي او ټولنيز مشکلات به په کلونو دوام وکړي، او د هلو ځلو لپاره ئې د ډیرو خلکو او ډلو همکاري په کار وي. نوي سياسي سیستم باید د مختلفو نظریو خلکو ته موقع برابره کړي او د هغو اقداماتو مرسته وکړي چې جوړونکي فعالیتونو او کړنلارو جوړولو ته دوام ورکړي تر څو چې د راتلونکو ستونزو سره مقابله وکړي.

د نوي دیکتاتورۍ د راپورته کېدلو گواښ

ډیر پخوا ارسطو اخطار ورکړی چې ".....استبداد هم په استبداد بدلېدی شي....." ډیر تاریخي شواهد، لکه د فرانسې نه (ژاکوبینونه او ناپلیون)، د روسیې نه (بالشویکان)، د

ایران نه (آیت الله) ، د برمه نه (سلورک) ، او نور ځایونه شته، چې د یو ظالم رژیم ړنگیدل به ځینو کسانو او یا ډلو ته یواځې یو فرصت بنسټکاره شي چې د نوي بادارانو په توګه صحنې ته وروډانګي. د هغوی محرک بنایي چې توپیر ولري، خو نتیجه به ئې ډیر ځلي تقریباً یو رنگ وي. نوي دیکتاتورۍ کیدلې شي چې د پخواني نه په خپل کنترول کېنې ډیر ظالم او مطلق العنان وي.

حتي د دیکتاتورۍ د وړانیدلو نه مخکېنې د پخواني رژیم غړي به قصد وکړي چې د سر غړوني مبارزه د دیموکراسۍ لپاره د یوې کودتا په واسطه مخکېنې د وخت نه قطع کړي. کودتا په دې نیت طرح شوی وي چې د دیموکراسۍ دپاره د مبارزې بریالیتوب شند کړي.

دا نوي دیکتاتورې به دعوا وکړي چې پخواني دیکتاتورۍ ئې د قدرت نه لرې کړی، خو په حقیقت کې غواړي چې یو بل، د سره رنگ شوی ډول، د زاړه ماډل په خلکو تحمیل کړي.

د کودتا وو نه مخنیوی

د نوي آزاد شوو ټولنو په مقابل کېنې د کودتا ګانو د ماتې ورکولو لپاره لارې شته دي. د مدافعي د هغه ظرفیت نه له مخکېنې نه خبر درلودل بنایي ځینې اوقات کافي وي چې د کودتا د قصد مانع وګرځي .

چمتووالی ئې مخنیوی کولی شي.

د کودتا د شروع نه وروسته ژر ، فوراً کودتا کونکي حقانیت ته ضرورت لري، یعنې په اخلاقي او سیاسي لحاظ دوی د هیواد د اداره کولو حق لري؟ نو لمړی اساسي اصول د کودتا پر ضد، کودتا کونکو ته د حقانیت د ورکولو نه سر غړول دي.

کودتا کونکي همدارنګه غواړي چې ملګري رهبران او عوام د دوی ملاتړ وکړي یا د فکر په ګډوډۍ آخته شي او یا منفي موقف ونیسي. ددې لپاره چې خپل کنترول په ټولني باندې ټینګ کړي نو کودتا کونکي د متخصصینو او مشاورینو، لوړ رتبه مامورینو، او ملګري مامورینو ، اداره کونکو او قاضیانو همکارۍ ته ضرورت لري. کودتا کونکي همدارنګه مختلفو خلکو نه چې سیاسي سیستم، د ټولني مؤسسات، اقتصاد، پولیس او عسکري قوا اداره کوي، غواړي چې دوی ته په منفي توګه تسلیم شي او خپلې وظیفې لکه د معمول څرنګه چې د کودتا کونکو اوامرو او کړنلارو په واسطه تغیر ورکړل شوي اجرا کړي.

د کودتا ضد دوهم اساسي پرنسیب د مدافعي، کودتا کونکو په مقابل کېنې مقاومت کول دی د همکاري نه کولو او سر غړولو په واسطه. هغه همکارۍ او مرستې ئې چې پکار وي باید ور نه کړل شي. د مبارزې عین وسایل چې د دیکتاتورۍ په مقابل کې استعمال شوي وو د نوي خطر په مقابل کې هم پکاریدلې شي، خو فوراً باید استعمال شي. که دواړه ، حقانیت او

همکاري د کودتا کونکو نه ایسار شي، نو کودتا به د سياسي ولري نه مر او د ديموکراتيکي ټولني د جوړولو فرصت بيا لاس ته راشي.

د اساسي قانون مسوده (رومبي ليک)

نوی ديموکراتيک سيستم به يو اساسي قانون ته ضرورت ولري چې د ديموکراتيک حکومت د مطلوب چوکاټ بنسټ کېښودې. اساسي قانون به د حکومت مقصدونه د حکومتي صلاحیتونو حدود، د انتخاباتو په نظر نیول او وخت چې پکښې حکومتي کسان او قانون جوړونکي انتخابیږي، د خلکو اساسي حقوق، اود ملي او محلي حکومتونو په مینځ کې ارتباط تعیین کړي. د مرکزي حکومت د ننه، که په نظر کې وي چې ديموکراتيک پاتې شي، د صلاحیت او قدرت یو واضح تقسیم(ویش) د حکومت د دريو څانگو يعنې باید د اجرائي، عدلي، او مقننه قواوو تر مینځ تاسیس شي. د پولیس، استخباراتو، او عسکري په فعالیتونو باندې قوی تحدیدات باید وضع شي چې قانوني سياسي مداخله باید ممنوع کړي.

د ديموکراتيکي سيستم د ساتلو او د ديکتاتوري تمایلاتو او دسيسو د مخنيوي په گټه اساسي قانون باید د داسې يو فيدرال سيستم تاسیسولو ته ترجیح ورکړي چې په کې د منطقي ولايتي او محلي حکومتونو خاص امتیازات ساتل شوی وي. په ځینې حالاتو کې د سویس د بلاک سيستم کیدای شي چې د توجه وړ وگرځي چې پکښې يو کوچنی منطقه عمده امتیازات لرلی شي او هم د ټول هیواد د یوې برخې په توگه پاتې کیدلی شي.

که يو اساسي قانون د ډيرو داسې شکلونو سره پخوا د آزاد شوي هیواد په تاریخ کې موجود ؤ نو دا به معقوله وي چې آسانه بيا په کار واچول شي، او څرنګه چې لازم او مطلوب ښکاري اصلاح شي. که يو موافق اساسي قانون موجود نه وي نو دا به ضرور وي چې د يوه انتقالي اساسي قانون په لار ښودنې عمل وکړو. که نه نو، يو نوي اساسي قانون تيارولو ته به ضرورت وي. د نوي اساسي قانون جوړول به پوره اندازه وخت او فکر کول ونیسي. پدې مرحلو کې د خلکو عمومي گډون د نوي قانون د متن د تائید او اصلاح د پاره غوره او ضروري دی. باید ډیر احتیاط وشي چې په اساسي قانون کې داسې وعدې ونشي چې وروسته ئې عملي کول ناممکن ثابت شي، او یا داسې مقررات په اساسي قانون کې واچول شي چې د يو ډیر قوي مرکزي حکومت ایجاب وکړي، ځکه چې دواړه د یوې نوي ديکتاتوري لپاره لاره اواروي.

د اساسي قانون متن باید د خلکو د اکثریت لپاره قابل د پوهیدلو وي. يو اساسي قانون باید دومره پیچلی او مغلق نه وي چې یواځې قانون پوهان او د ټولني لوره طبقه دعوا وکولی شي چې پرې پوهیږي.

ديموکراتيکي دفاعي کړنلاره

يو آزاد شوي هیواد هم کيدای شي چې باندني خطر (تهدید) سره چې د يو دفاعي ظرفيت ايجاب وکړي مخامخ شي. هیواد ته بنائې باندني خطر چې و غواړي دلته اقتصادي، سياسي يا نظامي تسلط تاسيس کړي متوجه وي.

د داخلي ديموکراسۍ د ساتلو په گټه. د ملي دفاع د ضرورتونو لپاره د سياسي سر غړوني د اساسي پرنسيپونو استعمال ته بايد جدي پاملرنه وشي. د مقاومت ظرفيت مستقيماً د هیواد د خلکو لاس ته ورکول، په نوي آزاد شوي ملکونو کې هیوادونه د لويې عسکري لگښت نه بچوي. غټ عسکري قوت له يوې خوا خپله ديموکراسۍ ته خطر وي له بلې خوا غټ اقتصادي منابع پکښې په مصرف رسيري، چې د هیواد ورته په نورو برخو کې سخته اړتيا وي.

دا بايد په ياد وساتل شي، چې ځيني گروپونه به د اساسي قانون د مقرراتو نه سترگې پټې کړي، او هڅې به وکړي چې ځان د نوي ديکتاتور په توگه ځای پر ځای کړي. نو لدې کبله د خلکو لپاره يوه دائمي وظيفه شته چې سياسي سر غړونه او همکاري نه کول د احتمالي ديکتاتورانو په مقابل کې پکار واچوي او ديموکراتيکي جوړښت، حقوق او تعاملات خوندي وساتي.

يوه غوره مسؤليت

د عدم تشدد د مبارزې اغيزه يواځې د ديکتاتورانو د کمزوري کول او د اقتدار نه نسکورول نه، بلکه د خپل شوو پرگنو تقويه کول هم دی. دا لارې چارې هغو خلکو ته قدرت بخښي چې پخوا يې ځانونه د لاس آلي او يا بنسکار بلل، خو اوس مستقيماً خپل قدرت پکار اچوي چې خپلو هلو ځلو باندې ډيره آزادي او عدالت تر لاسه کړي. د مبارزې د تجربه ډير مهم روهي نتيجه لري، دارنگه چې په پخواني کمزورو کې عزت النفس او پر ځان باور زياتوي.

يو بل مهم اوږد مهاله گټوره نتيجه د عدم تشدد د مبارزې د ديموکراتيک حکومت د جوړولو لپاره داده چې ټولنه به د راتلونکې مشکلاتو سره د معامله کولو لپاره به نور هم وړتيا پيدا کړي.

راتلونکې مشکلات کېدای شي چې د حکومت ناوړه گټه آخيستنه او فساد، بد رفتاري د يوې خاصې ډلې سره اقتصادي بي عدالتي، او د سياسي سيستم په ديموکراتيکي کيفيت کېنې د تحديدونو په بڼه وي. هغه خلک چې د سياسي سر غړوني تجربه تر لاسه کړي ډير لږ احتمال لري چې د راتلونکې ديکتاتوريو په مقابل کېنې کمزورتيا وښيي.

وروسته له آزادی نه، د عدم تشدد د مبارزې سره آشنائي به لارې پيدا کړي چې د ديموکراسۍ، مدني آزاديو، د اقليتونو د حقوقو نه او د منطقي، ولايتي او محلي حکومتونو او غير حکومتی مؤسساتو نه دفاع وشي. د عدم تشدد سره آشنائي، همدارنگه داسې لارې پيدا کوي چې خلک او ډلې کولی شي د داسې سختو تنازعاتو سوله نيزه مظاهري وکړي چې مخالفو ډلو د هغو لپاره ځيني وختونه تروريزم او يا گوريلايي جگړو ته لاس اچول.

د سياسي سر غړوني او يا د عدم تشدد د مبارزې مفکوره په دې بحث کېني دادی چې ټولو هغو کسانو او ډلو سره مرسته وشي چې غواړي د خپلو خلکو نه د ديکتاتوري استبداد وچت او يوه داسې دوامداره ديموکراتيکي سيستم جوړ کړي، چې بشري آزادي او ملي فيصلو ته احترام وکړي، تر څو چې ټولنه مخ په وړاندې بوځي.

هغه مفکوره چې دلته طرح شوی درې عمده نتيجي ترې آخستل کيږي:

- د ديکتاتوري نه آزادي ممکنه ده.

- ډير په احتياط سره فکر کول، او ستراتيژيکي پلان جوړول لازم دی چې کاميابي ترې لاس ته راشي او - په احتياط، زيار ايستني او انضباط سره مبارزه کول چې يې په نظر کې نه نيول، اکثراً په غټه بيه تماميږي.

دا ډير تکراريدونکی نقل د قول چې " آزادي وړيا نه ده " رښتيا ده. هيڅ باندني قوت نه راځي

چې خپل شوي خلکو ته آزادي چې دوی ورته ډير ليواله دي وگتي. خلک بايد پخپله زده کړي چې دوی څنگه آزادي تر لاسه کړي. البته دا کار به آسانه نه وي.

که خلک پوه شي چې د دوی د آزادي لپاره څه ضرورت دی، دوی خپل د حرکت طرز نقشه کولی شي، چې وروسته د ډيرو کړاونو نه په پای کې دوی ته خپله آزادي راوړي. وروسته د زيار او کوښښ سره دوی يوه نوي ديموکراتيکي نظم جوړولی او د مدافعي لپاره ئې تياريدلی شي. هغه آزادي چې د داسې مبارزې سره لاس ته راځي کيدای شي چې دوامداره وي. دا د هغو کلکو خلکو په تعهد باندې دوام مومي چې يې د ساتلو او پراختيا ورکولو لپاره ئې کړي دي.

د عدم تشدد د مبارزې ۱۹۸ میتودونه

د عدم تشدد د اعتراض او قناعت ورکولو میتودونه:

رسمي بيانيې:

۱. عمومي خطابي
۲. د مخالفت يا موافقت ليکونه
۳. د تشکيلاتو يا مؤسساتو له خوا اعلاميې
۴. لاسليک شوي عمومي بيانيې
۵. د شکايت يا غوښتنې ليکلی بيان
۶. ډله نيزې او يا مجموعي غوښتنې

پراخو پرگنو ته پيغام رسول:

۷. شعارونه کاریکاتورونه او اعلاميې
۸. بيرغونه، پوسترونه او نور تصويري ابلاغيې
۹. ورقونه رسالي او کتابونه
۱۰. اخبار او مجلې
۱۱. ريکارډونه، راډيو او تلويزيون
۱۲. پر ځمکې او يا هوا ليکنې

ډله نيز استازيتوب:

۱۳. د استازو هيئت يو لوړ رسمي مقتدر مقام ته ليرل
۱۴. د استهزا لپاره جايزې ورکول
۱۵. په ډله نيزه توگه د لايحود تائيد لپاره زيار ايستل
۱۶. خلکو ته د يو عمل په نه کولو قناعت ورکول
۱۷. د درواغو انتخابات

د علامتي (سمبوليک) عمومي اقداماتو تر سره کول

۱۸. د بيرغونو او نور علامتي رنگونو بنودل

- ۱۹. د عالیمو آغوستل
- ۲۰. دعاگانې او عبادتونه
- ۲۱. د علامتي شیانو توزیع کول (لکه بیرغونه او نور)
- ۲۲. د اعتراض لپاره خان لوڅول
- ۲۳. د خپل شخصي جایداد وړانول
- ۲۴. د علامتي چراغونو روښانول
- ۲۵. د عکسونو زوړندول
- ۲۶. پر عکسونو باندي د پروتست لپاره رنگ اچول
- ۲۷. نوې علامې او نومونه
- ۲۸. د سمبولیک غبرونو پورته کول (لکه الله اکبر)
- ۲۹. د علامتي شیانو احیا کول
- ۳۰. بی ادبه حرکات تر سره کول

پر اشخاصو باندي زور اچول او یا دهغوی تنگول:

- ۳۱. د خورولو لپاره د رسمي اشخاصو تعقیبول
- ۳۲. د رسمي خلکو رتل
- ۳۳. د ورورولۍ د تشکیلاتو جوړول
- ۳۴. شوگیر کول (پر یو خای یا د یو رسمي شخص د کور په مخکې)

موسیقی او ډرامه:

- ۳۵. خندالرونکي توکي او مسخري
- ۳۶. موزیک غبرول او لوبې تمثیلول
- ۳۷. بدلې ویل

ډله نیز حرکتونه:

- ۳۸. رفتارونه
- ۳۹. رسم گذشتونه
- ۴۰. دیني راتولېدني
- ۴۱. زیارت کول
- ۴۲. د موټر سایکلونو سپرلي

د مرو نماځل:

- ۴۳. سياسي وير
- ۴۴. د توکو جنازي
- ۴۵. نمايشي جنازي
- ۴۶. د قبرونو زيارت کول

عمومي ټولني

- ۴۷. د اعتراض او يا تائيد لپاره راټولېدل
- ۴۸. د اعتراض لپاره جلسي کول
- ۴۹. د پروټسټ سټرواخفا شوي اجتماع
- ۵۰. په يوه مشخص وخت کې د يوه خاص شي زده کول

په شا تګ او تقبيح کول:

- ۵۱. وتل
- ۵۲. چوپتيا
- ۵۳. د مکافاتونو نه قبلول
- ۵۴. شا اړول

د ټولنيزي همکاري نه کولو ميتودونه

د اشخاصو تجريدول او د اجتماعي حقونو نه يې برخي کول:

- ۵۵. اجتماعي تحريم
- ۵۶. انتخاب شوي اجتماعي تحريم
- ۵۷. جنسي امتناع کول
- ۵۸. تکفيرول
- ۵۹. بي برخي کول

په ټولنيزو مراسمو، رواجونو او مؤسساتو کې همکاري نه کول:

- ۶۰. د اجتماعي او سپورتي فعاليتونو ځنډول
- ۶۱. د اجتماعي امورو تحريم
- ۶۲. د زده کونکو اعتصاب

٦٣. اجتماعي نافرمانی (لکه ټيکری نه په سرول)
٦٤. د اجتماعي مؤسساتونه ځان ایستل

له اجتماعي سیستم نه پر شا تلل:

٦٥. په کور کې پاتي کيدل
٦٦. په ځانگړي ډول همکاري نه کول
٦٧. د کارگرانو د کار نه ټينډیل
٦٨. پناه وړل
٦٩. ډله ئيزتری تم کيدل
٧٠. د اعتراض لپاره هجرت

اقتصادي میتودونه

د همکاري نه کولو اقتصادي تحریک د مستهلکینو له خوا اقدام:

٧١. د مستهلکینو له خوا تحريم
٧٢. د تحريم شوو شيانو مصرف نه کول
٧٣. د هوساينې د لوازماتو د استعمال نه سر غړونه
٧٤. د کرایو نه ورکول
٧٥. د کرایې نیولو نه ډډه کول
٧٦. د دښمن هیواد او یا د ټولو باندنیو هیوادونو د تولیداتو او خدماتو د آخستلو نه امتناع کول
٧٧. د څو هیوادونو له ځوانه د یوه هیواد د تولیداتو د یوه شکایت له امله همزمانه تحريم.

د کارگرانو او تولید کوونکو له خوا اقدام:

٧٨. د کارگرانو تحريم
٧٩. د تولید کوونکو تحريم

د دلالاتو (عمده خرڅونکو) اقدام:

٨٠. د تهیه کوونکو او خرڅونکو تحريم

د مالکانو او اداري له خوا اقدام:

- ۸۱. د تجارانو له خوا تحریم
- ۸۲. د جايدادونو د اجاره ورکولو او يا خرڅولو نه ډډه کول
- ۸۳. د فابريکو قلیپول
- ۸۴. د صنعتي مرسته کولو نه ډډه کول
- ۸۵. د تجارانو "عمومي اعتصاب"

د مالي منابعو د متصديانو له خوا اقدام:

- ۸۶. د بانکونو نه خپلي پیسې را ایستل
- ۸۷. د حق الزحمو، قرضونو او مالیاتو د ورکولو نه ډډه کول
- ۸۸. د قرضونو او سودونو د ورکولو نه ډډه کول
- ۸۹. د کریدتونو او پانگو تفکیک
- ۹۰. د مالیاتو نه ورکول
- ۹۱. د حکومت د پیسو د آخیستلو نه ډډه کول

د حکومتونو له خوا اقدام:

- ۹۲. داخلي بندیز(لکه په امریکې کې د کیوبا پر تولیداتو بندیز)
- ۹۳. په تور لست کې د سوداگرانو نومونه لیکل
- ۹۴. د بین المللي خرڅونکو بندیز
- ۹۵. د بین المللي آخیستونکو بندیز
- ۹۶. د بین المللي تجارت بندیز

د اقتصادي همکاري نه کولو میتودونه

علامتي(سمبولیک) اعتصاب:

- ۹۷. اعتراضی اعتصاب
- ۹۸. لنډ مهاله اعتصاب

زراعتي اعتصاب

- ۹۹. د بزگرانو اعتصاب
- ۱۰۰. د فارمونو د کارگرانو اعتصاب

د ځانگړو ډلو له ځوانه اعتصاب:

- ۱۰۱. د جبري کار (بېگار) نه سر غړول
- ۱۰۲. د بنديانو اعتصاب
- ۱۰۳. د کسبگرو اعتصاب
- ۱۰۴. د حرفوي ډلو اعتصاب

صنعتي عادي اعتصابونه:

- ۱۰۵. د مؤسسو اعتصاب (لکه د مکتبونو اعتصاب)
- ۱۰۶. صنفی اعتصاب (لکه د بوټ جوړونکو اعتصاب)
- ۱۰۷. د خوا خوړو ډلو اعتصاب
- ۱۰۸. په تدریج سره د کارگرانو کمېدل او په پای کې هیڅوک کار ته نه حاضریدل
- ۱۰۹. په وار سره د فابریکو د کار بندول
- ۱۱۰. د ورو کار کولو اعتصاب
- ۱۱۱. په کار کې د مقرر اتو ډیر مراعات کول تر هغه پورې چې د کار سرعت ډیر لږ کړي
- ۱۱۲. د ځان ناروغه اچولو اعتصاب
- ۱۱۳. اعتصاب د استغنا سره
- ۱۱۴. محدود اعتصاب
- ۱۱۵. انتخاب شوي اعتصاب

د متعددو صنعتونو اعتصابونه:

- ۱۱۶. عام کړي شوي اعتصابونه
- ۱۱۷. عمومي اعتصابونه

له اقتصادي اړیکو سره یو ځای اعتصابونه کول:

- ۱۱۸. د یوې سیمې اقتصادي حرکت په داوطلبانه توګه موقتاً ا درول. د پروټسټ یو هندوستانی ډول دی، چې هرتال هم ورته ویل کیږي
- ۱۱۹. د اقتصادي فعالیتونو بندول

د سیاسي همکارۍ نه کولو میتودونه

د صلاحیت ردول:

- ۱۲۰. د وفاداری ایسارول او یا بیرته آخستل
- ۱۲۱. د عمومي مرستو نه قبلول
- ۱۲۲. لیکنې او ویناوې چې مقاومت تشویقوي

له حکومت سره د اتباعو همکاري نه کول:

- ۱۲۳. د تقنیني مؤسساتو ردول
- ۱۲۴. د انتخاباتو تحریم
- ۱۲۵. د حکومت د وظایفو او مقامونو تحریم
- ۱۲۶. د حکومت د څانگو، نمایندگیو او نورو برخو تحریم
- ۱۲۷. د حکومت د تعلیمي مؤسساتو نه راوتل
- ۱۲۸. د حکومت له خوانه د حمایه شوو تشکیلاتو تحریم
- ۱۲۹. د قانون له تطبیق کونکو سره د مرستې نه مخ آرول
- ۱۳۰. د خپلو علایمو او دځای د نښو لري کول (لکه دکور لمبر او نور..)
- ۱۳۱. د مقرر شوو مامورینو د قبلولو نه انکار کول
- ۱۳۲. د موجوده مؤسساتو منحل کیدل نه قبلول

د دیکتاتوری نه د اطاعت کولو پر ځای نورې لارې:

- ۱۳۳. بي پروایي او د اوامرو ورو قبلونه
- ۱۳۴. کله چې مستقیمه لارښودنه وجود ونه لري بي اطاعتي کول
- ۱۳۵. عامه بي اطاعتي (نافرمانی)
- ۱۳۶. بي اطاعتي په تغیر د بڼې لکه د زړه نه یو امر نه اجرا کول
- ۱۳۷. د یو اجتماع او یا یو مجلس د پریښودلو نه امتناع
- ۱۳۸. کښیناستل
- ۱۳۹. د اخذ عسکر او تبعید سره همکاري نه کول
- ۱۴۰. پټیدل، تبنتیدل او یا غلط هویت پکارول
- ۱۴۱. د "نا حقو" قوانینو په مقابل کښي بي اطاعتي

د حکومت د منسوبینو له خوا اقدام:

- ۱۴۲. د حکومت د لوړ رتبه مقام له خوا د مرستې کولو نه امتناع
- ۱۴۳. د قومندي او اطلاعاتو د مجرا بندول
- ۱۴۴. ورو والی او ممانعت

۱۴۵. عمومي اداري همکاري نه کول
۱۴۶. قضايي همکاري نه کول
۱۴۷. د قانون د تطبيقولو څانگو له خوا نه قصداً بې کفايتي او انتخابي همکاري نه کول
۱۴۸. بغاوت

کورنی حکومتی اقدام:

۱۴۹. د لور مقام قانون، نظم يا د محکمې له فيصلې سره بې له مستقيمي سر غړوني نه قسماً قانوني تجاھل او يا ځنډول
۱۵۰. له مرکزي حکومت سره، د محلي، او ولايتي حکومتونو همکاري نه کول

بين المللي حکومتی اقدام:

۱۵۱. په ديپلوماتيکي او نورو نمايندگيوکي بدلون
۱۵۲. په ديپلوماتيکي مراسمو کي ځنډ او يا لغو راوستل
۱۵۳. ديپلوماتيکي په رسميت پيژندلو کي ځنډ راوستل
۱۵۴. د ديپلوماتيکي اړيکو پرې کول
۱۵۵. د بين المللي مؤسساتو نه ئي را ويستل
۱۵۶. په بين المللي مؤسساتو کي ئي په غړيتوب نه قبولول
۱۵۷. د بين المللي مؤسساتونه يې اخراجول

د عدم تشدد د مداخلې ميتودونه

سايکالوژيکي مداخلې:

۱۵۸. ځان ډيرې گرمۍ او يا ډيرې يخنۍ ته معروضول
۱۵۹. روژه

- الف: د اخلاقي فشار روژه، چې خپل ځان او يا ژوند په خطر کي واچوي، او د بشري ټولني احساسات راوپاروي
ب: د لوري اعتصاب
ج: سينيگراهيک روژه، چې مقابل لوري د خپل ځوريدلو نه و شرموي

۱۶۰. معکوسه محاکمه، چې قانون باندي انتقاد او مقابل لوري محاکمې ته محول کړي
۱۶۱. د عدم تشدد ځورول

- عملي (فيزيکي) مداخله:
۱۶۲. کيناسٽل
۱۶۳. دريدل
۱۶۴. سپريدل
۱۶۵. په اوبو کې دريدل
۱۶۶. په آزاده فضا کې د عدم تشدد د فعالينو موقتي راتوليدل، چې د راتوليدلو ځای
علامتي (سمبوليک) اهميت ولري
۱۶۷. د دعا لپاره راتوليدل
۱۶۸. د عدم تشدد يرغل، د داوطلبو افرادو مارش يو مهم علامتي او يا ستراتيژيکي نقطې ته
او بيا دهغي اشغال
۱۶۹. د دښمن فضايي قلمرو ته د آلتکو په واسطه د پايو، خوراک او يا سوغاتونو د توزيع
لپاره بي د تشدد د استعمال نه ننوتل.
۱۷۰. د عدم تشدد تجاوز
۱۷۱. د عدم تشدد غږ پورته کول (چيغي وهل)
۱۷۲. د عدم تشدد مخنيوانه (ممانعت)
۱۷۳. د عدم تشدد اشغال يا (په عدم تشدد سره د يو ځای نيول)

اجتماعي مداخله:

۱۷۴. د نوي اجتماعي نموني تاسيسول
۱۷۵. په تسهيلاټو کې انډوخر جوړول
۱۷۶. د يوه رسمي مقام سره د خبرو اترو اوږدول او د هغه وخت ضايع کول
۱۷۷. په يوه اجلاس کې ننوتل او د خبرو په واسطه جلسه اخلاول
۱۷۸. په يو ازدحام کې خلکو ته چټک پيغام رسول او بيا تښتيدل
۱۷۹. تعويضي اجتماعي مؤسسې جوړول
۱۸۰. د تعويضي ارتباط سيستم جوړول

اقتصادي مداخله:

۱۸۱. سرچپه اعتصاب (چې کارگرانو ته وويل شي، کار ته مه راځئ او دوی بيا راشي)
۱۸۲. د کور نه د نه وتلو اعتصاب
۱۸۳. د ځمکې قبضه کول بي له تشدد نه
۱۸۴. د محاصرې نه سر غږول
۱۸۵. د سياسي تحريک له امله جعلي اسعار جوړول
۱۸۶. د اجناسو د رانيولو نه ځان ساتل

- ۱۸۷. د شتمنیو قبضه کول
- ۱۸۸. موقتي ذخیره کول
- ۱۸۹. انتخابي ملاتړ کول
- ۱۹۰. تعویضي مارکیټونه
- ۱۹۱. د تعویضي انتقالاتو سیستمونه
- ۱۹۲. تعویضي اقتصادي مؤسسې جوړول

سیاسي مداخله:

- ۱۹۳. په اداري سیستم کې ازدحام جوړول
- ۱۹۴. د استخباراتي نمایندگانو د هویت افشا کول
- ۱۹۵. د بندي کېدلو غوښتنه
- ۱۹۶. د "بیطرفو" قوانینو نه عامه نافرمانی
- ۱۹۷. بی له همکارۍ نه کار کول
- ۱۹۸. دوه حاکمیتونه او ورسره موازي حکومتونه جوړول

په ډیرو حالاتو کې هغو خلکو، چې د دیموکراتیکي حقوقو او عدالت لپاره مبارزه کوي، د عدم تشدد د مبارزې د میتودونو د پوره شمیر نه خبر نه وي. معقوله ستراتیژي، توجه د عدم تشدد لارو چارو (میکانیزم) ته، او په احتیاط سره د میتودونو انتخاب د یوې ډلې د بریالیتوب اتفاق زیاتولی شي.

جین شارب، دا ۱۹۸ میتودونه تدقیق او کتلاک کړی او په خپل کتاب کې

(The politics of nonviolent action)

چې په دریو ټوکو کې خپور شوی، ډیر انتخابونه یې د تاریخي مثالونو سره وړاندې کړي.

د ليکوال په اړه:

جين شارب، د البرټ انشټاين په مؤسسه کښې، د امريکې د متحده ايالاتو، د مساجوست د ايالت د باستن په ښار کښې لوړ رتبه عالم دی. د کال ۱۹۶۵ نه ئې تقريباً د ديرشو کلونو لپاره د هاروارډ د پوهنتون د بين المللي چارو په مرکز کښې د تحقيق وظيف تر سره کړې. هغه د مساجوست د ډارت موت په پوهنتون کښې د سياسي علومو اعززي پوهاند هم دی.

ډاکټر شارب، " د عدم تشدد د جگړو په کلازويچ " او " د عدم تشدد په ماکیاولي " باندې شهرت لري. هغه په ۱۹۸۳ کال کښې د البرټ انشټاين مؤسسه تاسيس کړ، چې د ستراتيژيکي عدم تشدد د مبارزې په موضوع باندې د ديکتاتورۍ، جنگ، عامې وژنې او ظلم په مقابل کښې، د حقيقات، د پالیسيو مطالعات، ښونه او روزنه، تشويق او ترويج کړې.

جين شارب، د اکسفورډ د پوهنتون نه د سياسي تيورۍ د فلسفې په څانگه کښې د ډاکټرۍ درجه تر لاسه کړې (۱۹۶۸)، او د اوهايو د ايالت د پوهنتون نه ئې د سو سيالوژۍ په څانگه کښې د ماسټرۍ درجه (۱۹۵۱)، او د سوسيال ساينس په څانگه کښې د ايسانس درجه (۱۹۴۹) لري.

هغوی دوه افتخاري ډاکټرۍ او نورې علمي ويارنې هم تر لاسه کړې.

د لسو کلونو لپاره په ناروي او انگلستان کښې اوسيدلی دی، او د اکسفورډ په پوهنتون او ناروي کښې ئې پر مخ تللي مطالعات ئې تر سره کړي، او هم ئې د اوسلو په پوهنتون او د ناروي د اجتماعي تحقيقاتو په مؤسسې کښې په لوړو مقامونو کښې کار کړی دی.

ډاکټر شارب ډير کتابونه او نور اثرونه د عدم تشدد پر مبارزې، سياسي قدرت، سياسي مسايل، د آزادۍ د مبارزې، ديکتاتورۍ، او دفاعي پالیسي په برخه کې ليکلي دي. د هغوی آثار په ۳۲ ژبو ترجمه شوي. چې ځينې آثار يې دا دي:

- د عدم تشدد د عملي کولو، تگ لاره.

- اروپا فتح نه کيدونکی گړخول

- ملکي مقاومت

- اجتماعي قدرت او سياسي آزادي

- گاندي د سياسي ستراتيژي پوه په حيث

- د عدم تشدد د مبارزې قدرت او اجرا کول. سريزه د تبت ديني رهبر دالای لاما له خوا.

- گاندي د اخلاقي قواوو وسلې بڼه په کار اچولی دي. (دا يې اولنی کتاب دی چې البرت انشټاين او د بهارتان کوماراپا، سریزې هم پکښې شاملې دي.

- د عدم تشدد د مبارزې په کار اچول

د شلمې پېړۍ عملي تجربه، او د يويشتمې پېړۍ لپاره د استعمال وړ. دا کتاب د ځينو د نظر خاوندانو له خوا يو شاهکار گڼل شوی.

- د عدم تشدد د مبارزې او سياسي سر غړوني پکشنري.

- مقاومت، سياست، او د امريکايانو مبارزه د آزادۍ لپاره، ۱۹۸۶ (گډتاليف)

- عدم تشدد ته لاس اچول: يو تحقيقي لار بنود، ۱۹۹۷ (گډ تاليف)

د هغوی ځيني اوسني لنډې ليکنې عبارت دي له: ديکتاتورۍ نه ديموکراسۍ ته، چې په ۳۲ ژبو کښې شته ، د تشدد پر ځای نورې حقيقي لارې ، او د کودتا پر ضد (گډ تاليف).

ډاکټر شارب، آسان کړې شوي وړانديزونه ئي، د عدم تشدد د مبارزې په څرنگوالي او د هغه د استعمال په اړه، او هم د کودتا د مخنيوي په ارتباط حاضر کړی دی. مختلف ورکشاپونه ئي اداره کړي، او په نړيوالو سختو کړکيچنو حالاتو کښې د ستراتيژيکي عدم تشدد د مبارزې په برخه کښې ئي ارزښتناکې مشورې ورکړي.

هغه عقیده لري چې، عملي او ستراتيژيکي بڼه پلان شوي د عدم تشدد مبارزه، کيدای شي چې په تصادماتو کښې د ظلم د لرې کولو لپاره د تشدد پر ځای په پيره اغيزناکه توگه په کار واچول شي.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**